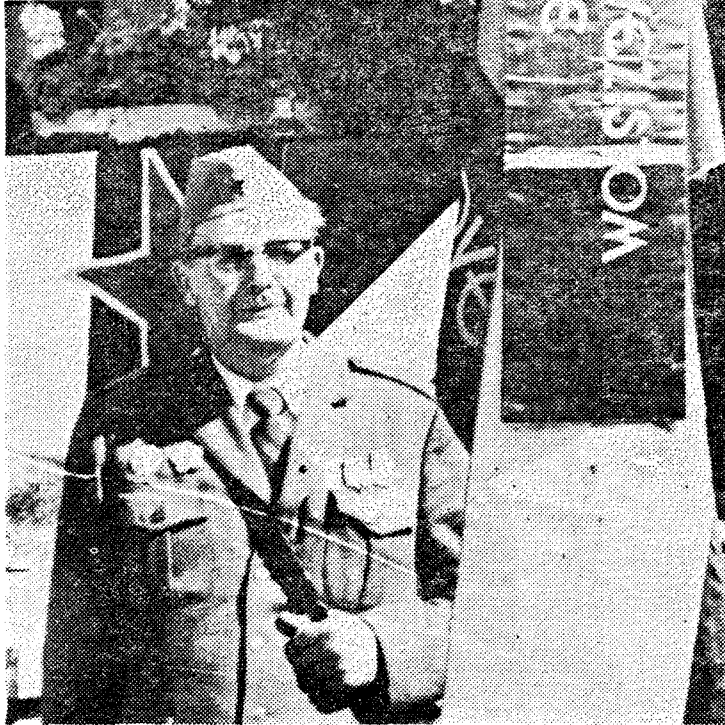

PARTIZANSKI POZDRAV

Praznovanju petintridesete obletnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, prazniku trebanjske občine, ki ga vsako leto praznujejo v spomin na ustanovitev slavne Gubčeve brigade, so se številnim slovesnostim minulo nedeljo pridružili tudi kurirji in vezisti narodnoosvobodilne vojske s svojim zborom v Mirni na Dolenjskem.

Tovariški stiski rok med partizanskimi borci, ki so prišli iz vseh krajev naše domovine ter med borci in krajanji, so oživali prenekate spomine iz narodnoosvobodilnega boja.

Besede v spomin, pogovore o prenašanju revolucionarnih tradicij na mladi rod, pripravi na splošni ljudski odpor, so kurirji in vezisti narodnoosvobodilne vojske sklenili z ogorčenim protestom zoper dogodke v Avstriji ter dvignili k čelu desnice, stisnjene v pest, po miren dolini pa je po več kot enaintridesetih letih, žal, spet odmeval partizanski pozdrav:

»Smrt fašizmu — svoboda narodu!«

Srečanje partizanskih kurirjev in vezistov v Mirni na Dolenjskem je bilo ponovni dokaz tesne povezanosti preteklosti s sedanjostjo — in da ljudje, ki so med najhujšo narodovo preizkušnjo v zgodovini doslej, med narodnoosvobodilnim bojem, opravljali pomembne in odgovorne naloge ter poslanstvo, tudi tokrat niso pozabili na svojo dolžnost!

Foto in tekst: STAS

Koroški partizani v zbor

je geslo skupne seje Zveze koroških partizanov iz Celovca in osrednjega odbora koroških partizanov iz Ljubljane.

Seja bo v petek, 10. septembra 1976, ob 17. uri v Logarski dolini pri Plesniku.

V soboto, 11. septembra 1976, ob 11. uri pa bo v SOLČAVI zborovanje koroških partizanov ob 35-letnici vstaje slovenskega ljudstva z odkritjem spominske plošče.

Slavnostni govornik bo Marjan OSOLNIK, republiški sekretar za mednarodno sodelovanje.

Ob desetem septembru — prazniku čuvarjev našega morja, se spominjamo besed tovariša Tita, ki jih je izrekel pred petindvajsetimi leti. Dejal je, da naše ljudstvo želi braniti le svoje morje, obalo in otoke in za to ne potrebuje niti velikanskih križark in niti letalonosilk. Do današnjega dne smo vso svojo mornarico povsem prilagodili potrebam splošne ljudske obrambe ter jo uvrstili med najsodobnejše »male mornarice« sveta. Danes je varnost Jadranskega morja v rokah naše mladosti. Za našo varnost, za njegove modre globine skrbijo pogumni sinovi vseh naših narodov in narodnosti. Oboroženi z neizmerno ljubeznijo do morja in svojega ljudstva pozorno varujejo nedotakljivost četrtine naših državnih meja in nad dva tisoč kilometrov dolge obale. S svojo ofenzivnostjo, gibčnostjo in ognjem so pripravljeni onemogočiti slehernega osvajačca.

str. 13

Udari, ostani in obrani svojo zemljo

str. 4

Med razstrelivom in gestapom

str. 8

Dali so vse in še več

str. 20

O prvojunijskih borcih

Odmev na sestavek »Ujetniki, izgnanci in še nekateri«

TV-15 je dne 5. avgusta v članku »Ujetniki, izgnanci in še nekateri drugi« omenil tudi prvojunijske borce, to je še živeče udeležence oboroženega spopada komunističnega delavstva s fašistično Orjuno dne 1. junija 1924 v Trbovljah. List omenja zahtevo prvojunijskih borcev po izenačenju z imetniki partizanske spomenice 1941.

Ker je v članku zelo kratka oznaka prvojunijskih borcev, naj naslednje vrstice pojasnijo njihovo vlogo in njihov današnji status.

Proti pohodu fašistične Orjune dne 1. junija 1924 v Trbovlje je komunistična partija mobilizirala svoje Proletarske akcijske čete, ki jih je skupno z zvezo komunistične mladine ustanovila spomladi leta 1923. Bojevniki teh čet so z orožjem v roki dali odpor Orjuni. V uličnem spopadu, kjer je spregovorilo strelna orožje, je v manj kot petih minutah izgubilo življenje sedem oseb, od tega štirje na delavski strani in troje na orjunaški, a huje in lahko ranjenih je bilo v obeh taborih okoli štirideset. Pozneje so orjunaši ubili zajetega borca Franca Fakina. Vsega so delavske čete izgubile tri borce, a med gledalci so svinčenke vzele življenje dvema starejšima rudarjema.

Bojevniki, ki so nacionalistični Orjuni zaprli cesto v Trbovljah, je bilo od 60 do 70. Od tega števila se je dalo do leta 1974 evidentirati po imenih 53 borcev in sicer 27 rudarjev, 10 delavcev zagorske steklarne, 4 železničarje, 9 kovinarjev in drugih delavcev, 2 vajenca in enega študenta.

K bojevnikom gre prišteti še šest aktivistov, ki so neposredno sodelovali pri pripravi, prispevali važen delež k akciji, bili obtoženi pred sodiščem, reševali ranjence ob resnem osebnem tveganju.

Velika večina evidentiranih bojevnikov je bila mlajša od tridesetih let. Več kot 30 let je imelo le pet borcev.

Vsi udeleženci spopada so pripadali komunistični stranki ali mladini oziroma bili simpatizerji. Med njimi so bili trije primorski slovenski komunisti. Nihče od njih ni ne tedaj ne pozneje zapustil delavskih vrst.

Med njimi so bili takratni ali kasnejši člani Pokrajinskega in Centralnega komiteja partije. Naštevam jih po časovnem zaporedju: France

Klopčič, Alojz Kusold, Karel Hudomalj, Jože Marn.

Bojovník Ludvik Fajn je bil leta 1925 izvoljen za komunističnega župana v Zagorju. Mirko Weinberger se je kot delegat udeležil III. kongresa Komunistične partije Jugoslavije leta 1926 na Dunaju in je bil sekretar prvega okrožnega komiteja partije za rudarske revirje. Antonija Čeč je postala narodni heroj.

Od 35 prvojunijskih borcev, ki so živeli leta 1941 v Jugoslaviji — drugi so bili raztreseni po Franciji, Sovjetski zvezi, Nemčiji in Argentini — se jih je aktivno vključilo v narodnoosvobodilno borbo 23 ali dve tretjini.

Za stvar komunizma ter za socialno in nacionalno osvoboditev je žrtvovalo življenje v borbi 19 udeležencev ali tretjina vseh evidentiranih. Od tega je med NOB padlo pet borcev v partizanskih enotah, a šest kot talcev ali jetnikov v koncentracijskih taboriščih. Pet bojevnikov je postalo žrtev stalinskih čistk v Sovjetski zvezi, med njimi omenjeni Mirko Weinberger.

Danes je živih le še dvanajst prvojunijskih borcev, od tega devet v Jugoslaviji, po eden pa v Italiji, Franciji in Sovjetski zvezi.

Proletarske akcijske čete so bile prva vojaška organizacija delavskega razreda v Sloveniji, ki je delovala v letih 1923—1924. Naperjena je bila proti fašizmu in je svojo nalogo opravila z uspehom: prvi nastop fašizma v Jugoslaviji v dvajsetih letih je bil odbit.

To je bila razredna vojaška formacija, pri tem izrazito protifašistične usmeritve. Zato je upravičena zahteva prvojunijskih borcev, da se jih izenači s španskimi borci ter s prvoborci in spomeničarji NOB. Saj so v težavni dobi izvršili revolucionarno nalogo.

Pri tem je treba ugotoviti, da prvojunijski borci za pripadnost Proletarskim akcijskim četam in za svojo protifašistično oboroženo akcijo leta 1924 v Trbovljah niso deležni nobenega materialnega priznanja. Ponavljam: nobenega. Celo Karel Razboršek, ki je izgubil oko v spopadu nima ustreznega priznanja. Razume se, v kolikor so prvojunijski borci bili hkrati prvoborci NOV, so deležni zakonskih določil o borcih NOV. Če se pa niso mogli udeležiti NOV, recimo, da so bili v inozemstvu, jim ni ničesar priznanega.

Znano je, da se določene materialne prednosti razprostirajo na nosilce vojaških odlikovanj Karadjordjeva zvezda in Obiličev venec, to se pravi na nekdanje pripadnike meščanske armade. Zato je tem bolj nerazumljivo, da pripadnikom razredne delavske vojaške organizacije protifašističnega značaja ni nobenih ustreznih pravic.

Za priznanje takih pravic se zavzemajo preostali prvojunijski borci, vsi v visoki starosti, potrebni pozornosti, zlasti v zdravstvenih zadevah.

FRANCE KLOPČIČ, Ljubljana

PRIPIS UREDNISTVA: Dovolj zgovorna predstavitev »prvojunijskih borcev« in njihovega revo-

lucionarnega prispevka, ki ne zahteva dodatnega pojasnila, kliče pa po ustreznih korakih za primerno rešitev tudi tega vprašanja.

Hvala dobrim ljudem!

Odmev na ustni časopis v Kolpski dolini

Oglašam se zelo pozno, a vendar upam, da bo ste pismo objavili.

Najprej bi se vam rad zahvalil za objavo svojega skromnega sestavka, saj vem, da imate z mojim pisanjem kar dosti dela. Predvsem pa bi se rad ob tej priložnosti zahvalil uredništvu za

pozornost, ki ste jo posvetili Kolpski oziroma Kosteljski dolini, kjer sem bil v letih 1944 in 1945 komandir relejne ostaje TV 13. Bilo je to v času, ko smo se v Dol. Brigi celo srečali s črnorokci in jih uspešno pregnali.

Rad bi se zahvalil tudi vsem dobrim ljudem na tem koščku slovenske zemlje, ki so nam med vojno pomagali po svojih najboljših močeh. Zahvalil bi se rad za toplino in zavetje ter za prehrano. S pravočasnim obveščanjem so marsikateremu kurirju tudi rešili življenje. Še posebej se zahvaljujem vsem dobrim ljudem in mladini Travnika v Loškem potoku ter Henigmanovim in Goršetovim v Rakitnici ter vsem drugim, ki sem jih spoznal v teh težavnih dneh naše zgodovine.

RUDI MIKULIČ-ADAM
Miklošičeva 21
p. Murska Sobota

Pred 35 leti so vedeli, koliko nas je

Dne 29. avgusta je bil v Bilčovsu občni zbor Zveze slovenskih izseljencev, organizacije, ki povezuje tiste koroške Slovence, ki so jih nacisti med zadnjo vojno nasilno pregnali z domače zemlje, ko so po prihodu na oblast začeli dejansko uresničevati že prej pripravljene načrte za »dokončno rešitev« manjšinskega vprašanja na Koroškem — namreč z iztrebljenjem slovenskega življa. Spomine na takratne dogodke so obujali zastopniki izseljeniških družin, ki so prišli s celotnega ozemlja avtohtone naseljene koroških Slovencev in katerega meje je neizbrisno začrtala zločinska akcija izselitve.

»Povsod tam živimo Slovenci tudi danes in povsod tam mora biti v celoti izveden člen 7,« so zahtevali na shodu. Z enako odločnostjo so dodali: »Ne damo se preštevati!« Izrekli so polno podporo osrednjima organizacijama koroških Slovencev v boju proti diktatu preštevanja.

Udeležencem zborovanja, ki so napolnili veliko dvorano Ogriske gostilne in med katerimi je predsednik Zveze slovenskih izseljencev Lovro Kramer pozdravil jugoslovanskega konzula v Celovcu Petra Zupančiča in predsednika Zveze slovenskih organizacij na Koroškem ter čast-

nega člana izseljeniške zveze dr. Francija Zwitterja, je v imenu občine izrekel dobrodošlico župan Hanzu Ogris. Dejal je, da je tudi bilčovska občina del ozemlja, na katerem so in še bodo živeli Slovenci:

»Pred 35 leti so tudi pri nas točno vedeli za vsakega Slovence, ko so nas pregnali; šteli so nas že poprej, ne da bi mi za to vedeli. Zdaj nas hočejo spet šteti, toda mi se ne pustimo. Nekdanji izseljenci se pridružujemo osrednjima organizacijama, ki pravita, da se koroški Slovenci ne damo preštevati.«

To so poudarili tudi vsi drugi govorniki (glavni je bil predsednik ZSL dr. Franci Zwitter), ko so se spominjali na leta pregnanstva in obravnavali današnjo situacijo. Spomnili so se tudi na leto 1945, ko so se vračajoči pregnanci na Beljaškem kolodvoru enotno uprli, da bi jih poslali nazaj v Nemčijo, ker je deželna vlada trdila, da jih ne pozna, češ da so tujci. »Tudi danes smo na Koroškem tujci,« so ugotovili in opozorili na nezasišano ravnanje policije v Škocjanu. »Trdijo, da imamo vse pravice, toda v resnici nam jih odrekajo še dandanes.«

»Šramota je za Avstrijo, da se moramo še 35 let po izselitvi in 32 let po zmagi nad fašizmom boriti za pravice, ki so nam zajamčene v državni pogodbi,« so po-

udarili na zborovanje. Ljudje so menili, da je edina pravica, ki so si jo koroški Slovenci pridobili v zadnjih časih, pravica do asimilacije. »Toda koroški Slovenci ne čemo prodati svoje narodnosti, nočemo se izneveriti svojemu jeziku!«

Ostati hočemo zvesti tradicijam, ki smo jih prevzeli od naših očetov in skrbeli bomo, da jih bodo prav tako zvesto čuvali tudi naši otroci. Tako se je glasila obljuba zborovalcev, ki so po starem običaju počastili tudi spomin na svoje umrle sotrpine — žrtve nacističnega nasilja in borbe za pravice koroških Slovencev.

Stališče k trenutnemu položaju je izoblikoval občni zbor v Izjavi, ki je bila poslana zveznemu kanclerju in koroškemu deželnemu glavarju. Sicer pa je predsednik Lovro Kramer, ki je bil ponovno iz-

voljen v vodstvo odbora Zveze slovenskih izseljencev, zaključil zborovanje s pozivom, da vsi skupaj zastavimo vse sile, da preprečimo nakane nemških nacionalistov in vseh tistih, ki bi nas z vsiljenim preštevanjem hoteli izbrisati s podedovane zemlje.

Občni zbor je bil tudi tokrat kakor vsako leto povezan s tradicionalnim družabnim srečanjem, ki ga je popestril s svojim nastopom pevski zbor SPD Bilka pod vodstvom Joška Boštjančiča. Da bo izseljeniška tradicija še naprej živela med koroškimi Slovenci, pa jamči udeležba na prireditvi in še posebej dejstvo, da je bila zares častno zastopana najmlajša generacija.

SLOVENSKI VESTNIK,
Celovec, 3. septembra 1976

ZUNAJ NASIH MEJA

Pot do dokončne ureditve

V današnjem članku nadaljujemo s pojasnjevanjem problematike civilnih žrtev vojne. Kot smo omenili že v prejšnji številki časopisa, je skrb za to kategorijo občanov v zadnjem času izredno velika. Pri reševanju problematike iz omenjenega naslova so pomembne zahteve in predlogi civilnih žrtev vojne. V celotnem obdobju po sprejetju zakona v letu 1968, posebno po preimenovanju organizacije civilnih žrtev vojne v Zvezo civilnih invalidov vojne SR Slovenije prejemajo odgovorni družbeni dejavniki zahteve in predloge za izboljšanje varstva CZV ter za razširitev njihovih pravic in kot smo že omenili, širjenje kroga upravičencev.

V uvodu nakazane zahteve CZV so posebno izražene v resoluciji, ki jo je organizacija sprejela že 4. julija leta 1974. Vse dodatne zahteve je organizacija civilnih žrtev vojne strnila v predlogu za spremembe in dopolnitve zakona o varstvu nekaterih kategorij žrtev fašističnega nasilja, civilnih žrtev vojne, žrtev vojnega materiala in njihovih družinskih članov, ki ga je poslala republiškem komiteju 6. decembra leta 1975. Organizacija je poslala tudi predlog za nov zakon o varstvu civilnih invalidov vojne in njihovih družinskih članov.

Konkretni predlogi:

RAZŠIRITEV KROGA UPRAVIČENCEV, DA ALI NE?

Na prvem mestu gre za zahtevo po razširitvi kroga upravičencev o kateri smo že pisali. Po tem predlogu bi zagotovili varstvo tudi civilnim žrtvam vojne, ki imajo najmanj 50 odstotno telesno okvaro. Iz članka v prejšnji številki našega časopisa je razvidno, da »doseže« upravičenost za osnovno denarno pomoč oseba s 60 odstotno okvaro in znaša 253 dinarjev. Po

mnenju organizacije gre pri 50 odstotni okvari organizma že za takšno stopnjo, kjer je potrebno posebno varstvo. V nekaterih drugih republikah so v tem smislu že razširili krog upravičencev. Obstaja celo predpostavka po kateri naj bi zagotovili omenjeno varstvo že pri 20 odstotni okvari.

OSNOVNA DENARNA POMOČ ALI INVALIDNINA?

Naziv prejemka »osnovna denarna pomoč« naj bi spremenili v »invalidnino« oziroma po eni od predpostavk v »civilno invalidnino«. Da bo ta »terminološki spor« razumljiv vsem, moramo povedati, da pri osnovni denarni pomoči oziroma invalidnini, kakorkoli že to imenujemo, ne gre za socialno podporo, saj so civilne žrtve vojne delovni ljudje, ki v skladu z danimi možnostmi sami skrbijo za svoj obstoj. Družbena skupnost jim namreč nadomestila ti isti del dohodka, ki ga sami zaradi telesne okvare ne morejo ustvariti.

DOLOČEVANJE Odstotka TELESNE OKVARE

Kot izredno pomembno dejstvo pri reševanju problematike civilnih žrtev vojne moramo omeniti tudi zahtevo organizacije in sicer, da je nujno potrebno opustiti dosedanja načina ocenjevanja odstotka telesne okvare po predpisih o invalidskem zavarovanju in ga nadomestiti z ocenjevanjem po predpisih o vojaških invalidih. Le — ti namreč vsebujejo povsem drugačn na in ugodnejša merila. Dodati velja, da so glede na določeno istovetnost vzrokov telesnih okvar civilnih žrtev vojne z vzroki invalidnosti vojaških invalidov tudi oblike in stopnje telesnih okvar in invalidnosti enake ali povsem podobne.

IZENAČEVANJE NAČEL

Ker višina osnovne denarne pomoči pomembno zaostaja za višino vojaške invalidnine je potrebno sprejeti načelo, po katerem bo višina osnovne denarne pomoči odvisna od stopnje telesne okvare. Morebitna uresničitev omenjenega predloga narekuje razvrstitev civilnih žrtev vojne v sedem skupin po enakih načelih, ki veljajo za razvrščanje vojaških invalidov. Višina osnovne denarne pomoči naj bi znašala 50 odstotkov invalidnine ustrežne skupine vojaških invalidov. Po predlogu organizacije CZV naj bi izvid in mnenje o stopnji telesne okvare za civilne žrtve vojne dajale pristojne zdravniške komisije po postopku in na način, ki je v veljavi za vojaške invalide.

DODATEK ZA POSTREŽBO IN TUJO POMOČ

Tudi pri tem institutu gre za nakazano potrebo po izenačitvi z vojaškimi predpisi. Dodatek za postrežbo in tujo pomoč, ki znaša v letu 1976 1521 din in je približno za 60 odstotkov nižji od dodatka vojaškega invalida I. stopnje naj bi razvrstili v tri stopnje in ga določili za vsako stopnjo v višini, ki pripada vojaškim invalidom. Po eni od predpostavk naj bi omenjeni dodatek pripadal civilnim žrtvam vojne v višini, ki je predvidena za vojaškega invalida II. stopnje. Mimogrede, tudi tu je nakazana potreba po spremembi naziva pravice in sicer: »osnovna denarna pomoč« naj se preimenuje v »invalidski dodatek«.

Nadalje naj se po predlogu za omenjeni dodatek uveljavi enak režim kot pri vojaških invalidih. Civilnim žrtvam vojne naj bi namreč pripadal ob enakih pogojih in v enaki višini kot vojaškim invalidom. Omenjeni dodatek ima pravzaprav izravnalni, predvsem pa socialni učinek pri denarnih prejemkih zato ni prav, da je drugačen kot pri vojaških invalidih.

Ena od izredno bolečih točk, če jo lahko tako imenujemo je dejstvo, da skoraj četrtina civilnih žrtev vojne dela na neprimernih ali celo zdravju škodljivih delovnih mestih. Zato naj bi zakonska novela omogočila civilnim žrtvam vojne z ustreznimi sposobnostmi, seveda z dodatno rehabilitacijo, možnost zaposlitve na primernejših delovnih mestih.

Glede ortopedskih in tehničnih pripomočkov, ki jih potrebujejo civilne žrtve vojne pravtako obstoja zahteva po izenačitvi pogojev, ki so v veljavi pri vojaških invalidih.

NENEHNO SLABŠANJE ZDRAVSTVENEGA STANJA

Civilne žrtve vojne naj bi glede zdravljenja v naravnih zdraviliščih imele enake pravice kot vojaški invalidi in bi jih uveljavljali v enakem postopku. Ni dvoma, da bi tako prišlo do izboljšanja zdravstvenega stanja CZV. Razumljivo namreč je, da si takega načina zdravljenja sami ne morejo plačati.

Po zadnjem predlogu naj bi v invalidskih komisijah I. in II. stopnje sodelovali predstavniki organizacije civilnih žrtev vojne. Ureditev brez njihove prisotnosti v omenjenih komisijah, po mnenju organizacije, nikakor ni primerna.

S krogom opisanih predlogov in s tem problemov nismo izčrpali vseh nerešenih ali po mnenju organizacije neustrežno rešenih vprašanj, ker obstoja še cela vrsta zadev, ki niso predmet omenjenega zakona. V mislih imamo oprostitev plačevanja nekaterih taks, olajšave pri plačevanju dajatev od kmetijskih, obrtnih in drugih dejavnosti, olajšave pri prodaji neprimičnin, olajšave pri prevozih z javnimi prometnimi sredstvi in nakup motornih vozil po ugodnejših cenah (regres). Vsa ta vprašanja se urejajo s posebnimi predpisi.

NAMEN IN MOŽNOST ZA URESNIČITEV PREDLOGOV

V primeru uveljavitve predlogov o katerih smo danes govorili, bi morala SR Slovenija za varstvo 1008 civilnih žrtev vojne in sicer ob upoštevanju kriterija 50 odstotne okvare, povečati vsoto sredstev

za leto 1976 za približno 3.867.800 din k že predvidenim 12.200.000 din. Veliko več sredstev pa bi bilo potrebnih ob uveljavitvi predpostavke, ki smo jo omenili v poglavju »Razširitev kroga upravičencev« in sicer ob zagotovitvi varstva civilnim žrtvam vojne z 20 odstotno telesno okvaro.

Glede predloga o klimatsko topliskem zdravljenju o katerem smo danes govorili velja omeniti, da so odgovorni dejavniki mnenja, po katerem CZV omenjenih zdravstvenih storitev ne bodo mogli izkoristiti v letu 1976 tako kot navaja njihov predlog.

Iz povedanega in ostalih dejstev, oziroma predlogov, ki so navedeni v gradivu organizacije civilnih žrtev vojne je razvidno, da bi morala SR Slovenija v letu 1976 zagotoviti ob upoštevanju varstva civilnih žrtev vojne za 12 mesecev, po sedaj veljavnem zakonu in za 6 mesecev po novem predlogu 16.067.800 din, ob upoštevanju variantnega predloga kar 18.794.526 din.

Kot je razvidno iz našega prispevka je v celotnem varstvu civilnih žrtev vojne mnogo pomanjkljivosti, mnogo pa je tudi dejstev, ki že sama po sebi narekujejo takojšnjo rešitev problema. V mislih imamo slab socialnoekonomski status mnogih žrtev vojnega nasilja, neurejene delovne pogoje v katerih delajo na delovnih mestih in podobno.

V eni prihodnjih števil vas bomo skušali seznaniti z dogovorom o izboljšanju varstva civilnih žrtev vojne.

Pripravil:
ANDREJ SKALERIC

MIMO ZGODOVIN-SKIH DEJSTEV NI MOGOČE

V Kranju je bil v dneh med 2. in 4. septembrom peti jugoslovanski simpozij o pouku zgodovine NOB, na katerem je sodelovalo 346 učiteljev zgodovine iz Jugoslavije in 19 referentov, med katerimi je bil tudi univerzitetni profesor dr. Metod Mikuz.

S pozdravnimi besedami dr. Tonea Ferenc, predsednika zgodovinskega društva za Slovenijo, se je pričel 5. simpozij o pouku zgodovine NOB in ljudske revolucije, ki sta ga pripravila zgodovinsko društvo Slovenije in zavod SR Slovenije za šolstvo.

Dr. Ferenc je pozdravil mnoge ugledne goste in se zahvalil predvsem predstavnikom kranjskih družbenopolitičnih skupnosti za pomoč pri organizaciji posvetovanja.

Delovni del simpozija se je začel z referatom dr. Metoda Mikuz, ki je pred poslušalci razgrnil razvoj NOB in revolucije v Sloveniji. V zaključnem pregledu pa se je zadržal pri pregledu razvoja tako imenovanega koroškega vprašanja po letu 1945. Tu je med drugim rekel, da mimo zgodovinskega dejstva ni mogel, »mimo dejstva namreč, da je postala združena Slovenija ob osvoboditvi leta 1945 stvarnost, izbojevana v sveti domovinski vojni in revoluciji. Točno tako in v istem obsegu, kot smo govorili slovenski in jugoslovanski partizani od leta 1941 dalje: od Kolpe do furlanske nižine in od Gospe Svete do narodnostno slovensko-hrvaške meje na jugu. Če se tega ne prestano spominjamo, nam nihče ne more šteti v zlo kot ne današnjih velikih demonstrativnih manifestacij vse velike jugoslovanske družine. Te ne napovedujejo nobene vojne, pač pa govori vsa Jugoslavija in zahteva pravico. In če to ni tako, govori taka slika, kot je Titova Jugoslavija, ena najvidnejših soustvarjalcev vedno večje svetovne sile neuvrščenih, ne more biti izgovora in opravičevanja za nobeno vrsto alergij nekaterih onstran Karavank«.

»Kako se Avstrija drži svojih obveznosti, vemo in občutimo. Ne delamo si nobenih iluzij, zlasti ne, da se bo vse to rešilo samo od sebe. Ker to vemo, se bomo pač za pravice nas samih borili dalje in do kraja,« je poudaril dr. Metod Mikuz.

V nadaljevanju simpozija so udeleženci poslušali še različne teme, kot je vnašanje novih učnih rezultatov v pouk zgodovine in drugo. V okviru simpozija so bile organizirane še ekskurzije v znane kraje iz NOB.

Iz »Dela«

Barantanje za mejo na Štajerskem

Naši rojaki na Koroškem in Gradiščanskem se odločno postavljajo po robu tako zvanemu posebnemu štetju, saj se dobro zavedajo, da bi bili pri tem podvrženi grožnjam in pritisku, ter bi se tako ne mogli svobodno izražati, o svoji narodnosti pripadnosti. Odločilno zaslombo imajo med svojimi rojaki tako v Sloveniji kakor v Jugoslaviji in tudi izven nje.

Ko pregledujemo zapiske iz časov po prvi svetovni vojni, pa lahko ugotovljamo, da nismo Slovenci takrat izgubili le naše slovenske kraje na Primorskem in na Koroškem, pač pa da smo imeli tudi velike težave za obrambo naših krajev na Štajerskem. Tam se je sicer našel mož, ki je v imenu Jugoslavije pravočasno zasedel z našimi četami ozemlje do Špilj: general Rudolf Maister. Tako se je začel tudi za Štajersko hud boj, ki nam je skoraj vsilil plebiscit za njeno ozemlje in nam je odvzel Radgono. To je bil teden od 25. do 31. avgusta leta 1919.

Mirovna konferenca, na katero je poslal prof. dr. Kovačič posebno knjižico o vprašanju Štajerske, nam ni povzročila posebnih težav in edini, ki so nam ta čas nagajali so bili Italijani. Ti so meseca marca 1919 zagovarjali v teritorialni komisiji Dravo za mejo, češ, severno od Drave je vse nemško in tam so samo paberki slovenskega naroda, ki se vlačijo kakor ciganji iz kraja v kraj in ki jim bo nemška kultura le koristila. Na seji vrhovnega sveta 12. maja 1919 so Italijani predlagali plebiscit na Štajerskem, toda brez uspeha. Tako je vrhovni svet sprejel predlog teritorialne komisije, ki je bil izročen avstrijski delegaciji 2. julija, da pripade Južna

Štajerska Jugoslaviji.

Ko je avstrijska delegacija v Parizu 2. junija dobila v roke mirovne pogoje, je začela pošiljati spomenico za spomenico na mirovno konferenco. Od začetka se mirovna konferenca na to ni ozirala, a spomenica avstrijske delegacije z dne 6. avgusta 1919 je dala povod, da je na predlog Italijanov in Američanov vrhovni svet 25. avgusta sklenil, da se na Štajerskem izvede plebiscit in sicer v treh conah: prva cona med Pohorjem in Dravo, druga med Dravo in Remšnikom, tretja pa Apaška dolina z Radgono. To je bil predlog avstrijske delegacije, ki ga je utemeljevala s tem, da je v teh conah mešano prebivalstvo, da tam prebivajo »vendi« ne pa Slovenci, ki se popolnoma razlikujejo od »Kranjcev«, da je prebivalstvo popolnoma odvisno in navezano na Gradec ter da so promet, industrija in kultura v rokah Nemcev.

Sklep vrhovnega sveta je bil za Jugoslavijo zelo nevaren in zahvala gre baje le francoski delegaciji in Američanu Johnsonu, da se ni uresničil. Takratni jugoslovanski minister Zolger je namreč dal svoj protipredlog in sicer, da morajo v primeru plebiscita glasovati tudi v okrajih Ljutomer, Ptuj in Ormož. Ko je avstrijska delegacija od Italijanov zvedela za ta protipredlog, se je 28. avgusta 1919 sama odpovedala plebiscitu, ker se je dobro zavedala, da bi Slovenci v tem primeru dobili ogromno večino. Dne 30. avgusta istega leta je vrhovni svet končno sklenil, da na Štajerskem ne bo glasovanja, dodelil pa je, kljub našim protestom, Radgono Avstriji.

S. Š.

UDARI, OSTANI IN OBRANI SVOJO ZEMLJO

Občina Mozirje praznuje 11. septembra svoj občinski praznik. Tega dne pred 32 leti so namreč Mozirje osvobodili šlandrovci. Bilo je to leta 1944, torej v letu, ko se je naša partizanska taktika že spremenila iz nekdanje, začetne »Udari in izgini« v pomembnejšo »Udari in ostani«.

To novo kvaliteto v partizanskem bojevanju je v prvi vrsti pogojevala množičnost in številčnost, hkrati pa je bilo treba akcije, ki so zdaj že prerasle v operacije, načrtovati veliko bolj po vojaško. Skratka, če bi govorili v jeziku matematike, bi torej lahko rekli, da je bilo partizansko bojevanje leta 1941 pri nas reševanje enačb z eno neznanko, medtem ko so bile partizanske operacije, takšna kot napad na Mozirje, reševanje enačb z več neznankami.

DVA OBROČA Z MORILSKIM ZVONIKOM

Po uspešnih avgustovskih operacijah, ko je šlandrova brigada 1. avgusta po hudih bojih zasedla sovražni postojanko v Ljubnem in Lučah, Zidanškova brigada pa v Gornjem gradu, je v Zgornji Savinjski dolini ostalo nezasedeno edino le še Mozirje. Nemci so se umaknili celo iz Nazarij in Rečice in skoncentrirali vse svoje moči v Mozirju. Njihova posadka je štela kakih 300 štajerskih vermanov, 20 policistov in 40 žandarjev. Okrog Mozirja je bilo razpostavljenih 48 dobro utrjenih bunkerjev, v samem Mozirju pa je bilo 10 utrjenih zgradb. Pravzaprav, to se je izkazalo pozneje, ko so Nemci Mozirje branili v dveh obročih. Zunanji obroč so tvorili omenjeni bunkerji, notranji obroč pa je bil strnjen okrog cerkve in so ga predstavljale predvsem zgradbe župnišča, šole in cerkve same, kjer je bil zvonik najbolj utrjena točka.

V zvoniku je imel komando neki zagrizeni Nemec, ki je poveljeval 12 vermanom. V zvonik so namestili tudi štiri težke mitraljeze, in sicer dva ruska in dva jugoslovanska ter velikansko količino municije. Vsak od mitraljezov je kosil na drugo stran.

Zanimivo je, da, ko so se boji začeli, ti mitraljezi praktično niso utihnili skoraj 20 ur. Ko pa so partizani zasedli zvonik, so v njem še vedno našli kup nabojev.

ŠLANDROVA — KOPENSKI »RUŠILEC«

Za napad na tako utrjeno postojanko je bila določena vsa šlandrova brigada. Brigada je takrat štela tri bataljone ali okoli 800 borcev. Malo pred napadom so ji odvzeli en bataljon, ki je bil potem v sklopu VDV brigade. Šlandrovci so imeli tudi en top italijanske izdelave, ki pa je bil manjšega kalibra in pravzaprav bolj za strah, kot nam je povedal nekdanji pomočnik komandanta brigade Franc Zavasnik.

Z vojaškega stališča je bila šlandrova brigada celo prešibka za napad na Mozirje, saj bi po klasičnih pravilih moralo biti razmerje sil 3:1, v tem primeru pa je bilo le nekaj več kot 2:1 v korist šlandrovcev. Toda šlandrova brigada si je ta-

krat že pridobila vzdevek »rušilne brigade«, saj je zlasti slovela po svojih minirjih, torej po tem, da jo ne ustavi noben zid, noben bunker, noben okop.

SINHRONIZACIJA MED BRIGADAMI

Toda ob tej operaciji ni šlo samo za šlandrovo brigado, pač pa za dobro sinhronizirano akcijo, ki je izključevala vsako presenečenje, na drugi strani pa je morala sovražniku vlti tudi hud »vrespekt« pred vedno številnejšo partizansko vojsko, ki je prav s takšnimi operacijami tudi vedno bolj postajala vojska v pravem smislu besede.

Jože Borštner, ki je bil pred tem imenovan za komandanta 4. operativne cone, je naredil načrt za napad. Šlandrovci so imeli najtežje delo. Napasti in razbiti so morali utrjeno postojanko v Mozirju. Boj šlandrovcev pa so morale zavarovati druge brigade, in sicer prva SNOUB Toneta Tomšiča je morala demonstrativno napasti postojanko v Letušu in Šmartnem ob Paki ter hkrati varovati smer proti Celju ter rušiti cesto in železnico od Šmartna do Polzele. Enajsta SNOUB Miloša Zidan-

ZAPISI IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

ška je morala napasti, prav tako demonstrativno, postojanko v Braslovčah ter štiti smer proti Vranskem, Zolneku in Celju. Koroška grupa odredov je zapirala morebitne sovražnikove ojačitve iz smeri Črne, nadzorovati je morala Kramarice ter ceste Črna—Šoštanj in sploh blokirati Črno. Brigada VDV je varovala morebitne sovražnikove prodore iz šoštanske smeri, ceste Šoštanj—Zavodnje in je morala porušiti komunikacije na progi Šoštanj—Gorenje. Tečajniki podoficirske šole v štabu 4. cone pa so zavarovali sedlo na Črnicu, da Nemci ne bi mogli prihiteti na pomoč iz Kamnika.

260 razoroženih vermanov po predaji dobro utrjene postojanke v Mozirju.

Ta operacija pa je dobila še večji razmah, kajti hkrati je bila sinhronizirana tudi podobna operacija napada na Kozje. Tako je prišlo 12. septembra (podatek je iz dnevnika šlandrove brigade) do vojaških partizanskih operacij na območju skoraj vse sedanje celjske regije.

VSI SO VEDELI — RAZEN NEMCEV

Neposredno akcijo napada na Mozirje je vodil komandant šlandrove brigade Mirko Jerman. Ta je svoje tri bataljone raznestil takole:

● prvi bataljon je napadel z južne strani. Zavzel je žandarmerijo in uničil postojanko z vermani.

● drugi bataljon je udaril z zahoda. Njegov cilj je bila posadka okrog cerkve.

ČAKALI SO POMOČ — ZAMAN

No, nemška posadka si seveda ni delala iluzij, da bi v cerkvi oziroma v župnišču in šoli vzdržala neskončno dolgo. Toda pričakovali so, da bodo med dnevom dobili pomoč. A pomoči ni bilo. Ves 13. september (datum je iz dnevnika šlandrove brigade) so se vrstili partizanski napadi, toda Nemci so se še upirali. Praktično so bili partizani od cerkve oddaljeni le 20 metrov, toda Nemci se nikakor niso vdali. Največ preglastic je borcem povzročal »morilski« zvonik, še zlasti strojnica, ki je tolkla na glavni trg. Tu je bilo med partizani tudi največ žrtev.

Boj je trajal vse dopoldne in pozno popoldne. Šele, ko se je sonce že močno nagnilo na zahod, okoli 17. 18. ure, so se Nemci, potem ko so jih partizani nešteto krat pozvali, naj se vda, v jim obljubili življenje, vdali. Zaplapolala je bela zastava.

Partizani so držali besedo in vermanov, ki so jih ujeli, niso ustrelili, pač pa so jih kot vojne ujetnike poslali na Dolenjsko. Ustrelili so 12 vermanov iz cerkvenega stolpa, ki so s svojim streljanjem pobili in ranili največ partizanov.

Ko so te vermane prijeli, so jih vprašali, zakaj niso nehali streljati, ko so partizani zahtevali, naj se predajo. Vermani so dejali, da niso mogli tega storiti vse do tlej, dokler je bil živ njihov poveljnik. Ko pa je bil ta zadet v glavo, so se predali. Toda to pojasnilo je bilo jalovo. Vermani bi lahko sami likvidirali svojega poveljnika.

MOZIRSKI VOJAŠKI IN MORILSKI PLEN

Partizani so imeli pet mrtvih, pet huje in 35 laže ranjenih, Nemci pa 51 mrtvih, več ranjenih, 255 pa jih je bilo ujetih. Partizani so dobili tudi veliki plen: 255 pušk, pet lahkih mitraljezov, 12 težkih mitraljezov, 121 min za minomete, 203 bombe, nad 100.000 nabojev ter dva osebna in en tovorni avto, razen tega pa še kup vojaške opreme.

Razen cerkvenega zvonika, ki je dobil nešteto lukenj iz topa, toda nobene usodne in še nekaterih zgradb, Mozirje ob napadu ni bilo hudo prizadeto.

Nemško razočaranje je moralo biti velikansko. Z vseh koncev so pritiskali na pomoč oblegancem v Mozirju, toda povsod so naleteli na močne partizanske enote, ki so varovale glavni napad. Še več, tomšičevci so kljub temu, da je šlo samo za demonstrativni napad, vseeno zasedli sovražni postojanki v Letušu in Šmartnem ob Paki. Zidanškovi brigadi pa je tak uspeh v Braslovčah le za las spodletel.

Nemci so nekaj dni pozneje z veliko silo napadli proti Mozirju. Takrat je Mozirje branila XIV. divizija, šlandrovci pa so napadli Nemce v hrbet pri Laškem. Tako je nemški maščevalni pohod v hipu splahnel. Sovražnik se je na hitrico vrnil v Celje, ker se je bal, da bodo partizani zasedli Celje. Po seriji uspešnih vojaških operacij se tudi oholim Nemcem kaj takega ni zdelo več nemogoče.

Nemci so Mozirje zasedli spet šele decembra, toda takrat so pritiskali z velikansko silo, gnani od obupa. Pot čez Zgornjo Savinjsko in Logarsko dolino takrat zanje ni bila le nekakšna pot v nekakšni deželi, ampak ena od bistvenih odstopnic ob umiku. Tako so se morali pred takšno silo partizani umakniti, Mozirje pa je svojo drugo osvoboditev dočakalo leta 1945.

ANDRAŽ

FOTOGRAFIJA Z VPRASANJEM

Ta fotografija je verjetno z Gorenjskega. Kje in kdaj je bila posneta in kdo so borci, ki jih prikazuje?

Neustrašne borbe, junake, umetnike, zdravnike, strokovnjake pa tudi izumitelje je rodil naš narodnoosvobodilni boj. Kaj sta pomenila znanje in iznajdljivost v najtežjih dneh preizkušenj našega naroda je vsem, ki so preživeli ta čas, dobro znano. Brez dvoma pa je bilo doslej o

takoimenovanih partizanskih izumih premalo zapisanega. Današnji sestavek naj bi bil le uvod v iskanje zanimivosti s tega področja. V sestavku je zabeležena današnja potreba po racionalizaciji in izumih, želeli pa bi, da bi nam o »partizanskih izumih« napísali kaj več vi, spoštovani bralci.

NEKDANJI KURIR JEŽ JE POSTAL INOVATOR

Kako narediti boljše in cenejše?

Leto 1975 je bilo proglašeno za leto izumov in inovacij, v oktobru lani pa so izumitelji in inovatorji na posvetu v Beogradu predlagali, da se še leto 1976 proglasi za leto izumiteljstva.

V obdobju, ko veliko govorimo o produktivnosti dela in o tem, kako bi čim bolj izkoristili obstoječe zmogljivosti proizvodnih sredstev, poudarjamo tudi potrebo po racionalnejši proizvodnji, ki pa jo lahko zagotovimo z izkoriščanjem notranjih rezerv in s **TEHNIČNIMI IZBOLJŠAVAMI IN IZUMI — INOVACIJAMI.**

O inovacijah smo se pogovarjali z Antonom Ježem iz Utika pri Vodicah, ki je v dolgoletni delovni aktivnosti kot kemijski tehnolog v industriji, uresničil do leta 1975 116 inovacij, ki jih je odkupilo več kot petdeset jugoslovanskih podjetij.

Boris Kidrič je ob koncu leta 1948 napisal zvezni skupščini pismo, v katerem je med drugim zapisal: »Socialistična ureitev je tesno povezana z razvojem tehnike in zahteva neprestano ustvarjalno delo za njeno izpopolnjevanje. Iznajdljivi, novatorji in racionalizatorji so pionirji graditve naše države, vodniki delavskega razreda v boju za socialistično preobrazbo naše države.«

Omenjenim mislim bi bilo mogoče dodati, da bi morali biti v današnjih časih inovatorji vodniki v boju za stabilizacijo in večjo produktivnost dela, za kar si že dlje časa prizadevamo, vendar ne popolnoma uspešno.

Anton Jež, sekretar Zveze izumiteljev in avtorjev tehničnih izboljšav, je mož, ki je tem vprašanjem namenil precejšen kos svojega življenja.

STUDENT, UČITELJ IN KOMANDANT

Trinajst let je bil star, ko je postal kurir NOV na rašiskem območju. V svojem muzeju, ki lahko obiskovalcaodobrega zaposli, hrani Anton Jež predmete in zapiske iz tega obdobja in pravzaprav vse tisto, kar ga spominja na njegovo prehojeno pot: skojevce gre v politično šolo v Kamnik, postane brigadir na progi Samac—Sarajevo in komandir mladinske milice, gre v politično šolo v Ljubljani, konča večerno gimnazijo, pešadijsko oficirsko šolo in z leti pridobi čin rezervnega kapetana JLA.

Leta 1952 se Anton Jež vključi v družbenopolitično aktivnost v domačem kraju. Ob tem pa je vse bolj misli na zaposlitev v industriji. Začel je v kranjski Iskri. Poslali so ga na študij galvanjske tehnike. Kmalu so se začeli nizati njegovi delovni uspehi. Njegova strokovna raven je nenehno rasla, našel pa je tudi čas in

veselje za vzgojo novih strokovnih delavcev v galvanjski stroki.

Pa vendar tudi v tem obdobju ni mogel pozabiti vojaških let. Ni bilo torej naključje, da je bil Anton Jež deset let učitelj in komandant odreda predvojaške vzgoje. Še vedno ga je mogoče pogosto srečati, ko se udeležuje orožnih vaj. Zupana mu je tudi odgovorna naloga v večji enoti. Aprila meseca 1975 je postal komandant občinskega štaba teritorialne obrambe v občini Šiška.

Če omenimo še to, da v Utiku sam s svojo družino obdeluje osem tisoč metrov zemlje, goji race, gosi, kokoši pa nekaj ovč, da misli tudi o tem, da bi v hlev pripeljal kravo, da ima skoraj osemdeset sadnih dreves, smo ga že skoraj predstavili. Ob vsem tem in še marsičem mu je uspelo celo napisati knjigo o inovatorstvu.

IMAMO PREVEČ NEIZKORISCENEGA ZNANJA

»... Knjiga bo rezultat mojega študija o omenjenih vprašanjih v svetu in seveda pri nas. S tem v zvezi sem prehodil tudi sam dokaj trnovo pot. Za skoraj vse izboljšave sem se moral boriti, da so mi jih priznali in uveljavili v proizvodnji. Pri eni je bilo potrebno sedem let, da je bila uvedena v proizvodnjo in šele po devetih letih sem dobil za njo tudi nagrado,« pravi Anton Jež.

Zdi se, da so zgodbe, ki jih je Jež doživljal v svoji izumiteljski in inovatorski praksi, vsakdanja pesem vseh naših izumiteljev in inovatorjev. Saj se snov kar sama ponuja, da jo oblikuješ v roman, napet in nikoli končan. Najprej se boriš, da inovacijo uvedejo v proizvodnjo in po tem si prizadevaš, da bi kot avtor dobil svoje moralne in gnotne pravice, ki ti pritečejo po zakonu.

»... Da, razmere v jugoslovanskem

novatorstvu so precej kritične. Po številu prijavljenih patentov smo v Evropi na predzadnjem mestu. V razvitih deželah sveta potrebujejo trideset dni da preučijo koristnost predlagane izboljšave, pri nas pa...! V NDR se 25 odstotkov zaposlenih delavcev stalno ukvarja z novatorsko dejavnostjo ne glede na področje dela in kvalifikacije. Če upoštevamo koliko neizkoriščenega znanja imamo tudi pri nas, bi lahko rekli, da smo s to dejavnostjo res v veliki zamudi. Po vojni je končalo šolanje več kot 300.000 tisoč inženirjev in tehnikov, dobili pa smo dvakrat več kvalificiranih in visoko kvalificiranih delavcev. Tu »spie« ogromna energija, ki smo jo začeli buditi šele lani.

Iz izkušenj lahko povem, da zavirata to dejavnost dve vrsti ljudi. Prvi so tisti, ki sleherno tehnološko rešitev ocenjujejo že vnaprej kot nesprejemljivo; podcenjujejo vsak predlog in ga ne želijo vključiti v proizvodnjo. Drugim pa pravim kar primitivci. Zaradi neznanja, čeprav so mnogi na odgovornih delovnih mestih, ne upoštevajo predlogov.

Slabim uspehom pri novatorstvu botruje tudi resnica, da samoupravno teh odnosov doslej nismo uredili, še manj pa smo popularizirali to delo. Saj ne mislim da bi morali ljudem, ki se ukvarjajo z novatorstvom, v javnih obličih nameniti več prostora kot filmskim igralcem, nogometašem...; toda o slednjem bi le morali pogostejše spregovoriti. Popraviti moramo družbeni odnos do novatorstva.«

INOVACIJE TUDI V PISARNE

Kdor je proti inovacijam, krši tudi bistvo samoupravljanja in je torej protinjem. Ne bi se smelo dogajati, da smo država, kjer sta le dve tisočinki zaposlenih tudi inovatorji in racionalizatorji. Poudarili smo že, da znanje naših ljudi ni majhno. Zanimivo je, da so na lestvici desetih najboljših izumiteljev v ZR Nemčiji ka trije Jugoslovani. Izobražujemo strokovnjake za najbolj razvite in bogate države. Tovariš Jež dosledno ponavlja, da inovacije niso potrebne samo v industriji; najno bi morale prodrati tudi v naše pisarne, kjer je polno dela ali nedela, kar je rezultat slabe tehnologije. Tudi v administraciji je treba dvigniti produktivnost.

Osnovno merilo razlik in neprestano večanje prepada med nerazvitimi in razvitimi tliči skoraj izključno v tehnologiji in njenem razvoju.

Anton Jež

Pošastne multinacionalne družbe težijo k osvajanju sveta z vnovčenjem znanja (izumi, patenti, licence, tehnologija, kapital).

S tem svojim početjem pa se bogastvo samo povečuje v njihovo korist in sicer na račun nerazvitih oziroma manj razvitih; nerazvite države pa so glavni rezervat multinacionalnih družb.

Vse to je obliko s krvjo v obliki državnih udarov, grozijo z zasedbami — vojaškimi intervencijami in osvajaalnimi pohodi!

KDO SE BOJI IZUMOV?

O svojih izumih in tehničnih težavah tovariš Jež nerad govori. Ko ga vprašaš, kako je pravzaprav mogoče priti do izuma, odgovori:

»Vsak predmet se da narediti na več načinov. Najprej ga je treba razstaviti in študirati, kako bi se dalo posamezne dele kar najbolj enostavneje in čim ceneje narediti. Toda žal so ljudje, ki se bojijo inovacij kot hudič križa. Menijo pač, da ne sme nihče več vedeti kot oni. Potrebna je vztrajnost. Le-ta nam bo pomagala da bomo v tujini kupovali vedno manj tehnične pameti.

Mati, ob polnoči bomo v Kočevju

Mislim, da je bilo prve dni maja leta 1945. Vsa poročila so govorila o koncu vojne, ki da je pred durmi. Toda borci enot 7. korpusa temu skoraj ne bi verjeli, kajti spopadi s sovražnikom so se vrstili kot na tekočem traku. Če nismo napadali mi, je napadal sovražnik. Še več; sovražnik se je pogosto odločil tudi za nočne napade, da za nas ni bilo počitka.

☆

V Kočevskem Rogu je bil večer. Jurišni bataljon 15. divizije je ves dan z juriši zavzemal že izgubljene položaje drugih enot. Odbijal je sovražnikove enote, ki so poskušale prodreti do naših baz. Ker že nekaj večerov nismo počivali, smo si tokrat upravičeno želeli vsaj nekaj ur spanja. Komaj smo pospravili kosilo in večerjo, je komandant Pušenjak že dal znak za zbor bataljona. Otvorili smo se z dodatnim strelivom in odšli nekam proti jugu. Po koloni se je širil šepet, da gre naša pot naravnost proti Trstu.

Zjutraj smo se ustavili v neki vasi jugovzhodno od Kočevja, ki ga je že na-

padala Gubčeva brigada. Kočevje je bilo takrat močno utrjeno. Poleg več vrst bodeče žice, rovov in bunkerjev, je bilo tudi minsko polje. Toda tudi za nas ni bilo počitka. Na hribih izza Kočevja je nekdo opazil daljšo kolono. Če bi bil to sovražnik, bi lahko udaril napadajoči enoti v hrbet. Naš bataljon je dobil nalogo, da ugotovi, čigava je ta vojska. Če je sovražna, bi jo morali napasti in uničiti. Skoraj ves dan smo se »podili« po strmini, ko smo končno ugotovili, da so to deli Cankarjeve brigade. Bila je že noč, ko smo se vrnili v vas. Posamezni borci so, čeprav lačni, popadali po tleh in zaspi. Prebudil nas je brližg komandantove piščalke. Ko smo se zbrali, nam je povedal, da gremo v Kočevje. Izvedelo se je, da so v mestu po večini domobranci in med njimi precej takih, ki so si krepko umazali roke s krvjo nedolžnih. Nemci bi se vdali, a so jim domobranci to preprečevali.

Vodič nas naj bi popeljal skozi prehod v ovirah, ki ga je sovražnik uporabljal za izhod patrol v to smer. Dodeljena nam je bila še dodatna municija in ročne bom-

be. Zenica v hiši, kjer sem bil nastanjen, je začela jadikovati: »Joj, kaj bo spet z nami. Vi boste odšli, domobranci pa se bodo spet znašli nad nami!«

Rudi Pušenjak-Uragan, nekdanji komandant jurišnega bataljona 15. divizije med tovariši ob zadnjem zboru bataljona v Žužemberku.

Da bi jo potolažil, sem ji kar tjavdan odgovoril: »Mamica, nič ne skrbite. Ob polnoči bomo v Kočevju!«

V strogi tišini smo odšli proti mestu. Prispeli smo do potoka ali kanala, prek katerega je bila postavljena deska. Prešli smo potok, desko, vsi razen temnopoltega Ciga, ki je štrbunknil v vodo. Ker je bil ves premočen, ga je komandant poslal nazaj v vas, da bi se posušil in prišel pozneje za nami.

Je vodič res zanesljiv, smo razmišljali. Da ne gremo morda v past? Eno je bilo jurišati, nekaj drugega pa vdreti takole v utrjeno sršenje gnezdo.

»Stopajte po stezi, da ne stopi kdo na mino,« so sledila tiha povelja vzdolž kolone, ko smo se znašli med žičnimi ovirami. Kasneje se je vse odvijalo zelo hitro. Bil sem nekje v centru mesta, ko je v zvoniku odbilo dvanaest udarcev. Tisti hip sem se spomnil, kaj sem rekel zaskrbljeni ženi preden smo odšli.

Tesnoba nas je minila takoj, ko je zaropotalo. Toda sedaj sem čutil v sebi neko toplino in ponos. Zasedli smo položaje ob železniški postaji. Takrat je za nami prišel naš Cigo. Bil je kar krepko otovorjen z dobrinami, ki so ostale v sovražnikovem skladišču. Sovražnik nas je pozdravil z nekaj strelji iz topov, a zadetki so bili hudo netočni — na našo srečo. Za Kočevje je bil to konec vojne, kajti še isti dan smo odšli naprej proti Ljubljani.

FRANC TOMAŽIČ

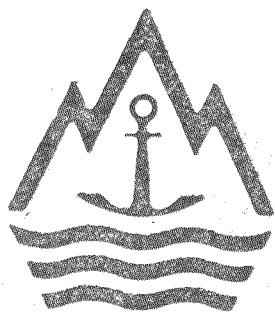
»Voli more, a drž se kopna«, pravijo Dalmatinci in gotovo vedo zakaj. V Sloveniji nimamo podobnega pregovora, mi smo bili vedno bolj narod trdega dela in okornih besed, tako v pomorstvo naši pregovori še niso zašli. Koliko in kako pa se kljub temu zavedamo, da imamo morje tudi mi, kako z njim ravnamo, koliko ga izkoriščamo, kaj vse je potrebno, da lahko rečemo za neko deželo, da je res pomorska, o tem smo želeli zvedeti nekaj podatkov in smo se napotili v enega najslavljivejših mestec slovenske obale, v Piran. Tako bo imelo mesto enkrat priložnost, da se predstavi tudi s pomorske strani in ne le kot naselje nadvse znamenitih streh in trga Goldoni, pa morda še kot Tartinijev rojstni kraj.

Kajti mesto Piran slovi, ali pa bi vsaj moralo sloveti, še po nečem. Po svojem pomorskem muzeju, ki nosi ime enega najlegendarnjših oseb iz prvih dni naše nare.

dnoosvobodilne borbe, pa o njem bore malo vemo, čeprav predstavlja slovenski narod v svetovnem merilu. Kadar sovražni napadalec zahteva od dežele, da mu preda ladje, se strahopetci res predajo, pogumni ljudje pa store, kar je v tistem trenutku prav. Tako je bilo v zgodovini že večkrat, pri nas pa je prav Slovenec Sergej Mašera tisti svetel zgled mornariškega oficirja, ki je po pobegu kapitana z rušilca v Boki Kotorski, ladjo potopil. Z življenjem je rešil čast dežele in hkrati pokazal tudi svoj uporniški in zavedni duh. Kot je dejal že leta 1815 francoski general Cambon pri Waterlooju, »garda umre, garda se ne preda«, tako je ravnal tudi Mašera.

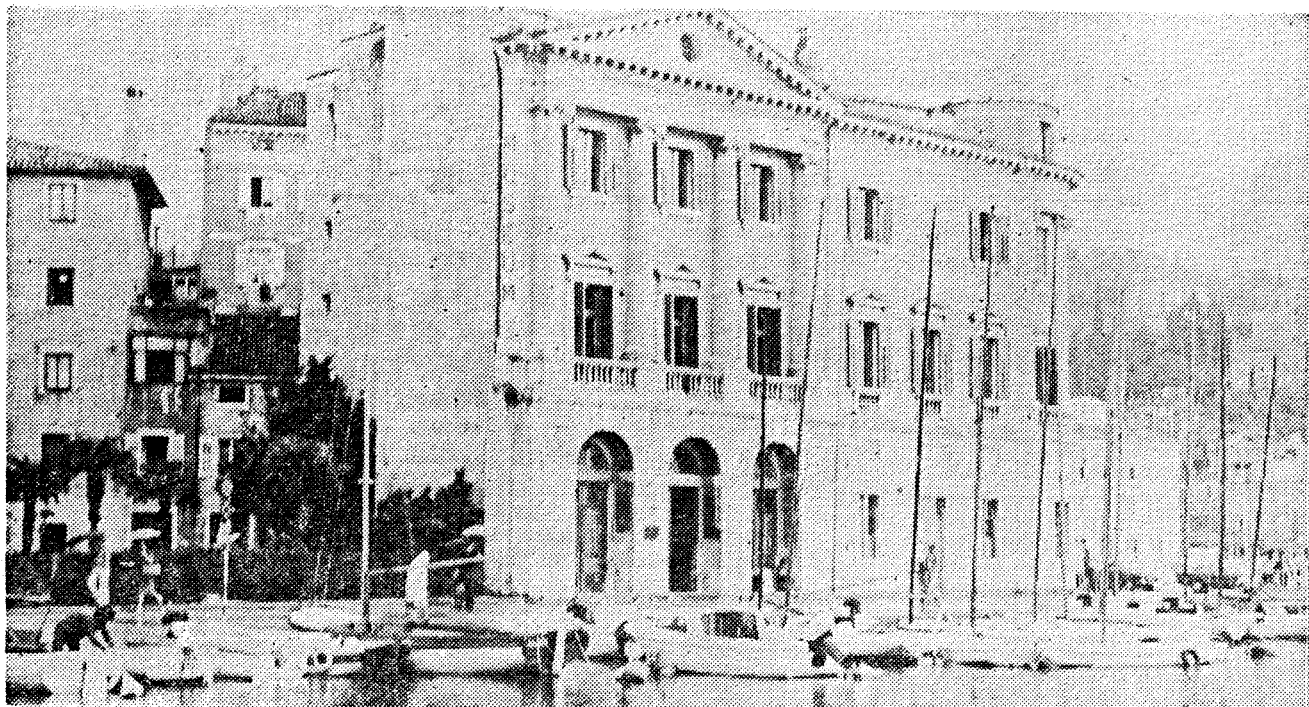
Kako je muzej nastal, kakšna je njegova vloga, delo, vpliv, o vsem tem smo se pogovarjali z njegovo »dušo« vse od ustanovitve leta 1954 dalje, z dr. MIROSLAVOM PAHORJEM.

PLAVAJOČA

SLOVENIJA

Vtisi in razmišljanja ob dnevu mornarice

Pomorski muzej v Piranu.

KONTINENTALNO GLEDANJE

Nerodno je, če Slovenec skoraj nič ne ve o vlogi morja v svoji zgodovini in še prav posebno danes. Ali je temu krivo premajhno obveščanje ali neprimerni odnos do tega dela ožje domovine, to se začnemo spraševati in skušamo nadoknaditi zamujeno. In kot se navadno zgodi, kadar nek problem resnično zagrabimo za rep in glavo in smo ga trdno odločeni zavzeti v najkrajšem času, se navadno izgubimo v labirintu podatkov in problemov, ki so nam fragmentarno komaj dojemljivi.

Tako smo se le informativno spogledali s pomenom morja kot oknom v svet, pomenom morja kot gospodarskim faktorjem, kot turističnim izkoriščanjem, kot prostorom raziskav, kot vprašanjem razvoja in pogojev za razvoj našega edinega pomorskega podjetja Splošne plovbe, kot problemom luke Koper ali 2. oktobra v Izoli, vsa ta pretežno gospodarska vprašanja so nas presenetila s kopico težav in problemov, ki izvirajo predvsem iz nerešenega stališča: je morje le od morja ali je tudi od kontinenta.

Tako smo zadeli na bistveno točko današnjega razmišljanja, namreč na to, koliko je morje v zavesti Slovencev, koliko je zajeto v globalno načrtovanje politike naložb, koliko je ozračje pomorske usmerjenosti močno. Ko tako pregledujemo zgodovinske viře in današnjo stvarnost, moramo na žalost spoznati in priznati, da zavest peša in da je bilo pomorstvo v celoti učinkovito le na področju prekomorske plovbe in luške dejavnosti. To nam ponuja zemljepisna lega in prometnica v vse smeri, pravzaprav najgloblje v srednjeevropski prostor. Naravnost smešno pa se pri vsem tem sliši, da je v bistvu prav Slovenija po geografiji najbolj primorska vseh republik. Obala nam je na dosegu rok, vendar v gospodarskem življenju še nismo uveljavili litoralne industrije, čeprav je recimo zaledje Kopra industrijski rezervat. Vendar so pa to že vprašanja, ki v ta članek ne sodijo. Naš prispevek bi se rad obrnil v preteklost. Izkoristili bi Dan mornarice, dan ko se navadno misli vračajo v pretekle dogodke in uspehe in le delo tudi v prihodnje načrte, in pogledali v slovensko zgodovino pomorstva, se dotaknili časov narodnoosvobodilne borbe in se vprašali, kako bi danes naše morje lahko branili in koliko smo na to pripravljeni.

Muzej v Piranu je torej tisti prostor, kjer je naš pogled v preteklost mogoč, še posebno, ker je njegov direktor specialist prav za ta vprašanja.

Ko je nekoč brskal po mestnih arhivih piranske občine in našel na listine o slovenskih pomorščakih, ki so segali nič manj kot v leto 1354, je bila njegova odločitev dokončna. Posvetil se je proučevanju pomorstva in mestni piranski muzej se je po letih trdega raziskovalnega dela, tudi po dunajskih arhivih, počasi, a zanesljivo prelevil v Pomorski muzej, ki je po vsej verjetnosti celo edini v Jugoslaviji. K svojemu delu je pritegnil še etnografijo, arheologijo in zgodovino, tako da potekajo raziskovanja kompleksno in istočasno na več dopolnilnih področjih in kot se je izkazalo, povsem upravičeno, kajti rezultati so presenetljivi.

NI LE MARTIN KRPAN HODIL V TRST

Ne samo, da je muzej že zdavnaj premajhen, da bi lahko v njem razstavili vse, kar je že odkritega, kar je najvažnejše, pokazalo se je, da ima slovenski narod izredno bogato pomorsko zgodovino in da se da pomorsko zavest razbrati še danes v marsikaterem kraju širom po Sloveniji. To presenetljivo ugotovitev je moč dokumentirati ne le z imeni, ampak predvsem z obrtnimi opravili, ki so kot dopolnilni posli služili končnemu izdelku, ki tako poetično in skrivnostno zveni v marsikateri otroški glavi, namreč ladji.

Največ tega dokaznega gradiva je najti v krajih ob znamenitih furmanskih poteh, ki segajo skoraj v davnino, kjer so ljudje delali razne predmete, vrvi, križe, rebra, jambore, čemur vse se je reklo ladjedelniška kooperacija in se lahko še vedno čudimo, kako so na primer jambor v dolžini 64 metrov prepeljali v Trst po poti, kjer danes niti navadni avto ne izpelje ovinka. In vendar je dokazano, da je jambor v pristanišče prišel. Tudi domače pridelke so prebivalci radi prodajali mornariškim komisarjem, ki so tako dobro plačali, da ljudem ni bilo potrebno hoditi okoli. Prav tako je prebivalcem morje pomenilo tudi kruh, saj je marsikateri fant, na povabilo kolege, ki je v mornarici že bil, odšel na morje in menda je bila pogodba najmanj za 12 let.

SLOVENSKO MORJE

Če za hip pozabimo na gospodarske posle, se moramo obrniti na najpomembnejšo spodbudo, zakaj so bili naši predniki tako močno povezani z morjem, namreč na dejstvo, da so jim neprestano vcepljali v glavo zavest o morju, ki pa ni bilo pravzaprav nikoli prav v njihovih rokah. Tako so odhajali na morje tudi zato, da bi si izbojevali in ohranili lastno, slovensko morje.

Te zavesti tako ni bilo težko zbuditi tudi v narodnoosvobodilni borbi. Glavni štab

NOV in POS Slovenije je ustanovil 19. septembra leta 1944 mornariško grupo 9. korpusa. Pa to ni bila edina grupa, v muzeju je zaslediti še delovanje mornariškega odreda Koper, pa diverzantske skupine Ratko in dokumentacijo o hidroaviacijah iz leta 1941, ki se niso predali sovražniku, ampak so pogumno odšli v boj, čeprav na strani zaveznikov, pa o torpedovki Durmitor ali Kajmakčalan, ki sta se prav tako pogumno postavili po robu sovražnim napadom. Da ne bi kar naprej ponavljali, gre vseskozi za slovenske mornarje, ki jih je bilo v teh grupah veliko in to celo visokih činov. Poudariti je potrebno, da so bili največ iz notranjosti dežele, kot že rečeno iz krajev ob furmanskih poteh, s Štajerske, Gorenjske, Dolenjske, Notranjske, Tolminske, najmanj pa iz Istre same. Čeprav se zdi pojav morda zamotan, je vendarle zelo pogost.

Le poslušajmo tale pogovor iz leta 1866. Wilhelm Tegethoff je napravil načrt za napad na italijansko mornarico pri Visu. Sklical je oficirje in mornarje, razložil, kar si je bil zamislil in se zaprl v kabino s steklenico ruma, seveda. Naenkrat zagleda dim in pride na palubo. Mašira gor in dol, pa opazi noštro, kako sedi na vrvju kot kup nesreče. No, šjor noštro, kako ide, šjor noštro. Ah, slabo, šjor komandant, slabo. Pa zašto slabo, oštia ti šjor noštro, zašto slabo? Eh, šjor komandant, petak je petak. (Bitka je bila v petek 20. julija). Pa oštia ti šjor noštro, pa ti misliš, da je za one tamo nedelja?

To anekdoto smo zapisali, ne le da bi pokazali, da se tudi mornarji prav radi nasmejejo, ampak predvsem zato, ker je bil tisti »šjor noštro« nihče drug kot Slovenec iz Idrije. Tako daleč sega že borbeno pripravljenost slovenskega naroda braniti morje, kar se je kasneje izkazalo še enkrat pri utrjevanju Visa med drugo svetovno vojno. Tradicija ni mogla skriti svojih rezultatov. Res je, da se danes premalo zavedamo, koliko slovenskega kadra je imela naša vojna mornarica med NOB.

Prav zato obstojajo načrti, da se ta slovenski prispevek prikaže v celoti, saj za

naše morje se nismo borili le na severni obali, ampak povsod, tudi v notranjosti. Zato bi bilo prav, da pravilno prikažemo tudi vse tiste mornarje, ki so se borili v vrstah zaveznikov in ki so še pravočasno rešili trgovsko in vojno ladje pred grabeljivostjo sovražnikov. Brez teh ladij bi bila naša vojna mornarica med samo vojno in po njej precej bolj siromašna kot je bila. V Pomorskem muzeju v Piranu si zato prizadevajo, da bi postavili vanj celoten pregled delovanja slovenskih mornarjev od Boke Kotorske do 9. korpusa. Ne smemo tudi mimo koncentracijskih taborišč in borbe za Trst, še zlasti pa ne, če navežemo na ta problem politični in kulturni pomen srednje pomorske šole v Piranu, v času borbe za cono B.

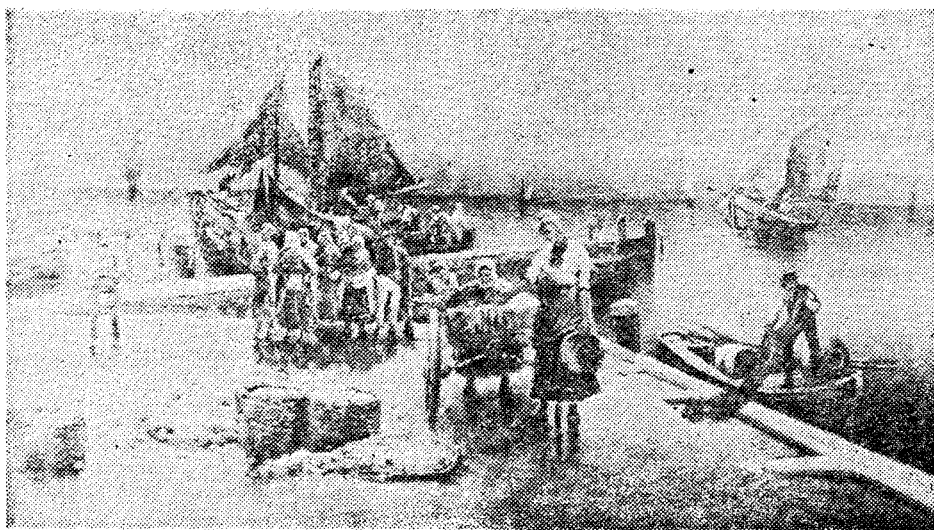
STARA TRADICIJA

Moramo biti zgodovinsko objektivni in zapisati, da je Avstro-Ogrska hote ali ne hote pokazala Slovincem, kaj pomeni neki deželni morje. V njenih mornariških vrstah je bilo v času 104 let približno 55.000 slovenskega aktivnega kadra, med njimi tudi oficirji in podoficirji. To pa je velikanška tradicija, ki je danes ne bi smeli čisto zanemariti. Vlogo pri tem opravlja tudi muzej, kjer se zvrsti vsak dan veliko obiskovalcev. Lahko bi služil še kot učni pripomoček in povečeval zanimanje slovenskih fantov za morje. Solstvo v tem smislu je pri nas zadnji čas izredno resno zastavljeno z načrti za ustanovitev pomorskega centra z interdisciplinarnim študijem od najnižje do najvišje stopnje, kjer ne bi šlo le za usmerjenost na morje, ampak tudi za dopolnilne kopenske dejavnosti. Čas je že, da se Slovenija reši prevelikega kontinentalnega gledanja, saj je morje neprecenljive vrednosti, ki se je dobro zavedajo celo izrazito celinske države in gradijo svojo mornarico. Paziti moramo, da nam svetovna gibanja na tem področju ne uidejo iz rok in iz pregleda.

Na nek način pa morje vendarle ljubimo. Zato bi bilo prav, ko bi obstajala kakšna revija ali zbornik, kjer bi prebrali lahko vse o morju, pomorstvu, problemih, raziskavah, o dejavnostih, ki imajo političen, gospodarski in kulturno-znanstveni pomen. Glede naše vojne mornarice pa povejmo, da mora braniti dolgo in razgibano obalo, kjer se majhne in gibčne torpedovke in druge ladje z dolgim dometom lahko varno skrijejo za otoke in presenetijo sovražnika, prav tako hitro pa se lahko tudi umaknejo. V primeru vojne nevarnosti pa pridejo v poštev za obrambo vsi ribiški čolni pa tudi športni in v tem pogledu bi lahko imela športna društva veliko vlogo in pripravila prebivalstvo tudi na obrambo morja. Kajti Slovenija brez morja in zavesti o njem, je kot široko okno s priprtimi polknicami. Na to dejstvo opozarja tudi piranski Pomorski muzej kot kulturna ustanova posebnega pomena. Sicer pa je že slavní angleški romanopisec in mornar, Joseph Conrad, v Lordu Jimu zapisal: Kdor hoče spoznati koliko je zemlja stara, mora doživeti vihar sredi oceana. Kdor ga preživi, postane drugačen človek in vredno je to doživeti.

Tekst in fotografije:

NEVA MUŽIČ

Slovenske narodne noše v tržaškem pristanišču

Trije kraji, trije T-eji, Trebnje, Trebelno, Tihabo

Popotovanje s slikarjem Borisom Kobetom in gubčevcem Stanetom Škrlijem po Dolenjski

Pred nami je prelep katalog z barvno naslovnico hiše, dreves, zemlje, vode in neba. Nato pa še 123 podobnih krajin v olju in temperi, vse delo arhitekta in slikarja Borisa Kobeta, ki je s svojim prijateljem Stanetom Škrlijem, komisarjem Gubčeve brigade, prehodil njeno dolgo pot od gozda pri Trebelnem, kjer se je v poznem poletju, 4. septembra leta 1942 rodila, pa vse do Ljubljane, kamor so gubčevci zakorakali 9. maja leta 1945, po hudih bojih na Orljah.

Ko počasi, pazljivo in tudi spoštljivo obračamo list za listom, ne moremo mimo misli, kako prečudoviti so ti kraji, a tudi prepojeni s krvjo. Slike se vrste pred nami kot neke vrste dramatizirana pripoved po konceptu tovariša Škrlja, ki ga je umetnikova roka obudila v življenje. Osebna prizadetost se tu združuje z realistično objektivnostjo, vsebino in obliko povezuje skupna snov v posebno harmonijo zgodovine in umetnosti. Katalog kar vabi na razstavo, ki je bila svečano odprta v Trebnjem v Galeriji likovnih samorastnikov, na predvečer rojstnega dne Gubčeve brigade. Konec meseca se bo selila v Novo mesto, nato pa v Ljubljano. V oktobru jo bomo lahko videli v Mestni galeriji. Spremlja jo lepo in strokovno urejen katalog z uvodno besedo Sergeja Vošnjaka, umetnostno oceno dr. Emilija Cevca in spremno razlago Staneta Škrlja.

Med Trebnjem, Trebelnim in Tihabojem je nastalo največ slik. Tako je bila zasnova, čeprav so gubčevci prekorakali po dolgem in počez prav vso Dolenjsko, Suho krajino, Belo krajino, tudi na hrvaška tla so položili svoje utrjene, a odločne korake in na Notranjsko. A največje boje in zmagovite bitke so izbojevali na dolenjskih tleh, na ilovi prsti ali drobečem se, belem laporju. Ta zemlja ima vse drugačen obraz kot Gorenjska, je zapisal Levstik v svojem Popotovanju od Litiše do Catež. Širokih polj, velikih travnikov ni, le ozka, zelena riža je tu in tamkaj med hribi in goricami. Tudi vasi niso velike, hiše raztresene, večidel zidane, pa tudi lesenih obilo. Nekatera vas je pol ure dolga, pa ima komaj trideset tod in tam raztaknjenih koč...

NAJPREJ KONEC, KI JE LAHKO NOV ZAČETEK

Take proslave ni imela še nobena brigada. Razstava Po poteh Gubčeve brigade, odpira nove možnosti, kako prenesti tradicijo v srca mlajših rodov, kako jih pritegniti v preteklost, kjer so pognale korenine sedanosti in bodo z njihovim delom vzcveteli cvetovi prihodnosti. Gubčeva brigada je že med vojno slovela kot ena najmočnejših kulturnih celic, njeni zbori, harmonike, recitatorske grupe, njeni mitingi so sloveli daleč naokoli. Najlepše se poklonimo lahko njenemu spominu kot tudi spominu revolucije, ki je bila tudi največje kulturno dejanje slovenskega naroda, z umetnostjo samo. In to se je z razstavo v Trebnjem tudi zgodilo.

Posebno vzdusje je bilo tam, nerazložljivo trepetanje, ki je izviralo iz odnosa med umetniškimi deli in gledalci. Prav redko se zgodi, da bi neka razstava doživela toliko zanimanja, toliko komentarjev, da bi jo videlo toliko žarečih oči in razgretih obrazov. Borci so iskali kraje, kjer so se borili, kjer so prezimovali, kjer so se pripravljali za borbe, kjer so počivali ali jurišali. Iskali so tudi sliko, ki so jo ali jo bodo kupili za spomin, nekaj pa jih bo odkupila tudi Trebanjska galerija za svojo stalno zbirko. Tako bo ta enkratni poskus oživetja pot neke brigade, njene boje, pa tudi poraze, ohranjen zanamcem v prostoru, ki je za to najbolj primeren, ker ne le da je na tleh, kjer je bila brigada ustanovljena, predvsem bodo slike ostale med kmeti in delavci, ki so bili tudi sicer v brigadi v večini.

Ce je sploh mogoče zajeti celotno razstavo v enkratno izjavo vtisov, potem moramo zapisati, da je to »paša za oči in veselje za srce«. Dolenjska dežela je oživljena vse od prebujajoče pomladi, do melanholične jeseni, žarečega poletja in umirjeno hladne zime. Umetnostni zgodovinar bi prav gotovo zapisal, da gre za kompozicijske vrednote, polnokrvni likovni izraz, za izjemno arhitektonsko organiziranost in uravnovešenost, za odločne potegljaje barvnih ploškev, za nevsiljivo perspektivo, za svobodo poantiranja, za dinamično izraznost neba in neomajno statičnost zemlje, za predmete, ki imajo svojo telesnost in ki jih slikar zna izpostaviti, kadar je treba in kar je treba, za svetlobno igro, ki je hkrati igra barv in tako naprej. Mi pa bomo preprosto zapisali, da nam slike ugajajo in da bi z veseljem imeli eno doma, ko bi jih bilo mogoče še kupiti. Kot je dejal že znameniti arhitekt Corbousier, lepo je to, kar gane. Tako je ta francosko-švicarska duhovitost zadela žebliček na glavico in hkrati ostala neprecizna, kot je umetniško delo ulovljivo in nedosegljivo hkrati.

Slike delujejo kot svet zase, hkrati pa pritiskajo na žilice spomina, na njegovo resonanco, vsak grič, vas, cesta, drevo, jasa,

gozd, zažive kot jih vidimo danes, hkrati pa jih vidimo tudi kot so bili nekoč, za nekatero je v njih še dim smodnika, je akcija, napolnjujejo jih z ljudmi. Te slike so doživljene in spomin na zmago nad sovražnikom in včasih tudi nad seboj, so kot nekakšen pogled na branik revolucije in na vseh tri tisoč borcev, ki so se borili v Gubčevi brigadi. Slike in misli opazovalcev se ves čas pretakajo od enega k drugemu in dajejo prostoru in času neko posebno barvo, skrivnost velikih trenutkov, sozvočje lične podobe in zgodovinskega elementa. Umetnost je dodala stvarnim dogodkom preneto psiho.

SLIKA JE NEKAJ TAKEGA KOT UDOBEN FOTELJ

Tako je dejal nekoč slikar Matisse, ki ga arhitekt in slikar Boris Kobe visoko ceni. Pogovarjali smo se z njim nekaj dni po otvoritvi razstave v Trebnjem, ko smo se že vsi malo pomirili, eni od naporega dela, drugi od vznemirjenega občudovanja. V pri-

KULTURNI OBZORNIK

jetni sobici na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani se nam je pridružil tudi tovariš Škrli in beseda je tekla o tem in onem. Nekaj tega bomo skušali strniti v nadaljnjem zapisu, čeprav bi raje še naprej govorili o slikah in morda še o prelepem, čeprav ozkem delcu trnovske zemljice, ki smo jo lahko videli skozi okno kabineta.

Nekoč že je Boris Kobe zaupal svojim prijateljem, kaj mu pomeni slikarska umetnost. Med slikanje in arhitekturo je bilo razpeto njegovo zanimanje že od najrosnejših dni dalje, saj je tudi arhitekturo prišel študirat s precejšnjim snopom risb pod pazduho, ki jim je dal skrivnostni naslov, Morost. Kako torej gleda na umetnostno polovico samega sebe, takole je razložil: slikarstvo je premišljeno upodabljanje realnosti in je po svojem značaju lahko poetično, konstruktivno, ironično, kontemplativno — toda vselej arhitektonsko urejeno. Zame je vedno poetična realnost, ki pa je

kompozicijsko pretehtana do skrajne zmogljivosti. Pred menoj je Corot...

Na vsak način smo želeli vedeti kaj je zanj umetnost, kaj lepota, pa nam je toplo svetloval naj ne razglabljam in drežmo preveč v to vprašanje za filozofa, ampak se umetnosti raje lepo predajmo. Umetnost je to kar gane, je citiral že omenjenega Matisa... Okusi so različni, z njimi se včasih tudi opravičujemo, včasih branimo, zagovarjamo, a globoko v človeku je vendarle kotic, ki pravi, tole mi je všeč pa pika.

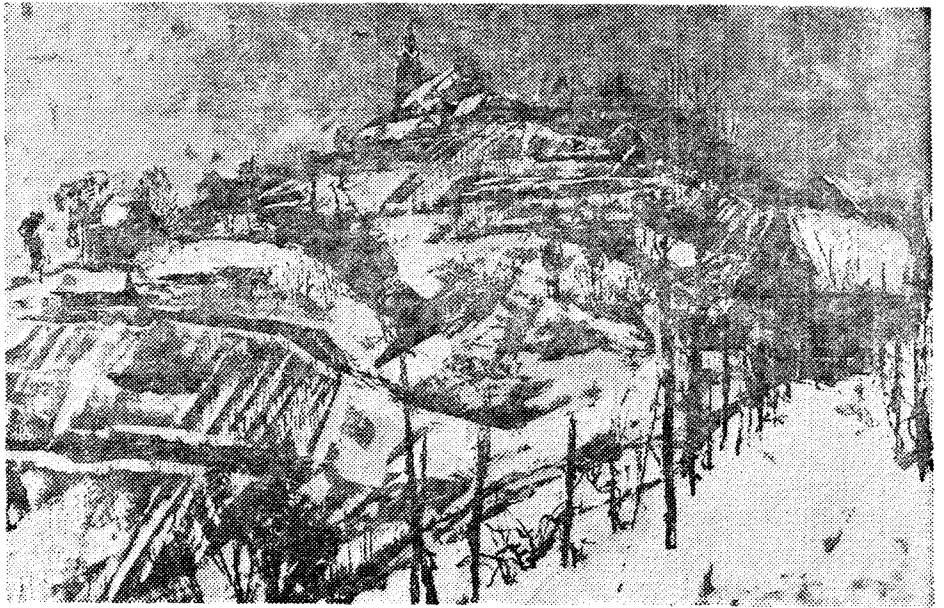
Sozvočje z dolenjsko pokrajino je Kobe doživel že v mladosti, potem je naslikal še dve tematski zbirki: Krka od izvira do Soške in St. Rupert v vseh letnih časih, kjer ga je tudi vodil prijatelj Škrli. Že takrat se je porodila misel o poti Gubčeve brigade, koncept, ki ga je zasnoval nekdanji komisar, tovariš Škrli. Morda je izpuštil, kar bi kdo drugi naslikal, a če bi hoteli imeti pred seboj prav vse kraje in dogodke iz razgibane zgodovine brigade, bi zbirka narasla še najmanj za enkrat toliko

in je ne bi nikoli mogli končati v enem letu. Čas je priganjal že sedaj, tudi vreme, kajti ustvarjalca sta želela slikati pokrajino v istem letnem času, kot so se dogodki v zgodovini razvijali, hkrati pa tudi na isti dan, ali vsaj tam okoli.

Pogoj za ustvarjanje celotne zbirke je bil, da se prav nič ne dodaja ali odvzema, ampak se predstavi krajino, kot je danes, čeprav se le-ta v tridesetih letih občutno spremeni, morda celo bolj kot nek portret. Črte so tako pomembne. Lahko dajo ali odvzamejo podobnost stvari ali človeku. Nekoč mlada hmelovka je danes že odrasla bukev, streha ni več slamnata, ampak je iz rdeče opeke in tako naprej. Dolenjska pokrajina je bila v slikarjevih očeh že domaća, dojeta, njena živahnost je zato lahko zaživila hitreje kot bi morda komu drugemu. Veliko stvari je morda tudi slučajnih, a brez prave občutljivosti slikarja, umetnosti ni prava umetnost. In slikar Ko-

Lokvice pri Metliki, 16. januarja 1945. Brigada je prevzela ranjence ter jih z vozovi odpeljala na Hrvaško. Slikano v olju, 30. 1. 1976.

Trška gora, 12. februarja 1944. Manjše brigadne enote so napadle sovražno postojanko. Poglele so Nemce iz stavbe pod cerkvijo, utrdbe ob cerkvi pa niso mogle zavzeti. Slikano v olju, 31. 1. 1976.

be ima prečudovit in izostren smisel za oblike v naravi in njeno lepoto, saj je pred kratkim posodil čopič tudi svojemu občudovanju viharikov, ki so tako izrednih oblik, kot pravi, in kljubujejo času in vremenu, čeprav le kot neke vrste skelet. Vsaka stvar, ki pokaže svojo vztrajnost in nagon k napredku in razvoju je zanj privlačna in bi morala biti nekakšna vzpodbuda, gonilna sila za vsakega človeka.

Čeprav pravi, da sodi med ljudi, ki se bolj težko izražajo, je njegova misel tekla brez vmesnih kolebanj in ovinkov, bila je natančna, logična, vsebinsko polna in stvarna. Lahko bi pristavili še hudomušna in humorna, a to je le dokaz njegovega gibčnega in ostrega duha. Njegovo govorjenje je modrost. Praktično ga je težko spraviti v kakšen predalček, tako samonikel je kot kakšen viharik. Kljubujoč času tudi, s svojimi deli pa se je prav gotovo zapisal večnosti, če je pri tako skromnem in stvarnem možu, ta izraz mogoče sploh uporabiti. Ker pa vsak človek ne pripada le sebi, ampak malo tudi zgodovini, se gotovo ne motimo, ko to trdimo. Ostal bo med Slovenci, ki so s svojim delom in mislijo pridali košček narodnemu bogastvu, s tem ko je njihova umetnost prešla od individualne h kolektivni pobudi. To slike Po poteh Gubčeve brigade tudi so. Boris Kobe pa bi bil zelo prizadet, če ne bi še enkrat omenili, da so njegove krajine nastajale po zamisli in ob spremljavi njegovega prijatelja, gubčevca Staneta Škrlja. Tako bodi zapisano in pomnjeno. Pa še tole: najbolj so mu pri srcu zimske krajine, tiste, slikane v difuzni svetlobi. Sonce, pravi, so znali pričarati le ekspresionisti. Tak je Boris Kobe. Njegove krajine o gubčevcih pa toplo priporočamo v ogled, saj so mnogo več kot le njegova dela.

NEVA MUZIC

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

ŽIVKU V SPOMIN

Ko spet čez leto dni sem stala
sred blegaških gozdov,
spoznala sem, da nikdar več ne bo
zbledel spomin,
ki v srcu mi zveni kot iz dalje
glas zvonov
in je svetel kot dragocen rubin.

Spet sedla prav pod tisto sem
skalovje
in nemo zrla gori na slezico.
Spet kot takrat v vetru se igralo
je grmovje za vasico,
kjer sem pred letom dni poslednjo
njich segla v roko partizanu,
ki je kot tisoč drugih borcev šel
tudi on v gore,
da nas osvobodi in zemljo vzame
spet tiranu.
Potem je padel tudi on kot drugih
mnogo že.
A umrl ni v srcih naših, saj vsem,
ki njega smo poznali,
takrat je v boli zaplakalo srce.
Kot lani spet nocoj po strmi stezi
sem vračala se iz blegaških gozdov.
A tam ob poti, kjer je lani rasla
trava,
sem letos položila cvetje — na
grob njegov...

PAVLA BENEDIK-TATJANA

Med razstrelivom in gestapom

Kaj bi lahko zapisali o življenjski poti Petra Rozmana? Da ni bila lahka, da je že kot otrok poskušal tegobe takratnega življenja. Rodil se je leta 1900 v Zalogu pri Postojni. Njegov oče je bil dninar. Peter se je razvil v postavnega fantja, svobodnih misli in je tudi postal trn v peti takratni fašistični oblasti. Zaradi te je tudi v letu 1928 ilegalno prestopil takratno jugoslovansko-italijansko mejo.

Peter Rozman

V Kokri pri Kranju, kjer si je našel bivališče, ni dobil dela. Bil je miner. Zaposlitev je dobil v nekdanji cementarni Dovje-Mojstrana. Le-ta pa je leta 1931 prenehala obratovati. Peter se je zaposlil v kamnolomu jeseniške železarne. Znal je pridno in dobro delati in tako so mu določili dolžnost strelnega mojstra.

V prvih dneh okupacije se je priključil aktivistom OF — julija 1941 je bil že v odboru, ki je imel svoje shajališče pri Peklarju na Gosposvetski cesti na Jesenicah. Bilo je to nedaleč od sedeža gestapa.

Petra so dodelili v skupino, ki je bila zadolžena za zbiranje razstreliva in ostale municije. Skupaj z njim so bili v skupini še: Rudi Likovič, Miha Gale in njegova žena Marija, Anton Kokalj in Ferdinand Ivančič. Rudi Likovič je bil kasneje ustreljen kot talec, Anton Kokalj in Ferdinand Ivančič pa sta padla kot partizana.

Vsi omenjeni tovariši so delali v kamnolomu. Rudi Likovič, ki je bil ključavničar, je moral po sklepu odbora OF narediti pločevinaste zabojčke za shranjevanje razstreliva, ki bi ga uporabljali za partizanske akcije. Zabojčki so bili skriti v bližini kamnoloma, toda dovolj daleč, da jih pri tem niso opazili stražarji, ki so s strojnimi strelili omenjeno območje. Osem jih je bilo.

Ker so pod kamnolomom stanovanjske hiše in je letelo razstreljeno kamenje na strehe poslopij, so Peter in njegovi tovariši zahtevali od vodje kamnoloma, da jih spusti v bližnjo goščo po smrekove veje. Te naj bi oblažile udarce razstreljenega kamna. Na ta način so prišli do skritih zabojčkov, kamor so vlagali razstrelivo, ki ga je Peter odnašal iz skladišča. Seveda je moral porabljenega razstreliva knjižiti; knjižil pa je več, kot je bilo v kamnolomu porabljenega.

V kamnolomu so razstreljevali samo z kamniktitom, donarit, ki je močnejši, so spravljali v pripravljene zabojčke.

Zaradi vse pogostejših partizanskih akcij so Nemci poostreli nadzor nad razstrelivom v kamnolomu. Začeli so šteti posamezne detonacije. Jemanje razstreliva je postalo močno oteženo. Petru je preostalo le to, da je polnil z manj razstreliva in da je polagal daljše zažigalne vrvice brez vžigalnih kapic. Pri tem pa je javljal, da vžigalne kapice /sabotirajo/. Vodja kamnoloma Kompan, fanatični Nemec, je zahteval ponovno polnjenje min. Zanje je zahteval Peter več razstreliva, ta višek pa je šel znova v pripravljene zabojčke.

Toda tudi ta ukana ni trajala dolgo. Vodstvo kamnoloma se je pritožilo v tovarni, ki je dobavljala vžigalne kapice. Le-te so začeli shranjevati v pisarni podjetja, strelivo pa v glavnem skladišču pri Ra-

zingerjevih na Jesenicah. Petru jih je nekaj uspelo odnesti domov, kjer jih je vtaknil v vodo, zjutraj pa jih je pomešal med ostale kapice. Tako je inženirja prepričal, pa tudi dobavitelja, da niso uporabne za razstreljevanje.

Petega maja 1944 je gestapo odkril njegovega najboljšega pomočnika in ga odpeljal v Graz. Petrovo početje je bilo iz dneva v dan nevarnejše. Spomladi v letu 1944 so ga premestili k izkopu zaklonišča pri železniški postaji. Svoje poslanstvo je Peter nadaljeval. Tokrat je imel skrivališče za razstrelivo petdeset metrov od svojega delovnega mesta, v vrtu nad Peklarjevo hišo.

Razstrelivo iz skritih koticov okoli kamnoloma je odnašal k partizanom Anton Riček. S tem razstrelivom je bil tudi porušen železniški most v Zirovnici proti koncu junija 1942. Tudi železniška mostova v Mojstrani in v Kranjski gori, ter železniška proga na več mestih, so bili poškodovani s tem razstrelivom. Z njim so si opomogli vsi minerski vodi vse do Kranja.

V maju leta 1942 je odšel Anton Riček med partizane. Na njegovo mesto je stopil Miha Gale, njegova žena Marija in Ferdo Ivančič.

☆

Peter je delal tudi po vojni kot mojster v kamnolomu — vse do leta 1950. Takrat se je pri delu ponesrečil in so ga (proti njegovi volji) invalidsko upokojili. Nikoli se ni toliko potrudil, da bi uveljavil organizirano delo za NOV. Ima priznan status borca od 1. marca 1942. Posledice nesreče v kamnolomu je čutil iz leta v leto bolj. V začetku letošnjega poletja je umrl. Ljudje pa se ga še vedno pogosto spominjajo.

J. A.

Pohorski dom je še vedno odprt

Domačija Olge in Franca Mušiča, po domače pri Lepeju oziroma pri »Lisjakovihi«, kakor je bilo tej znani pohorski kmetiji med NOB ilegalno ime, je precej visoko, skrita sredi pohorskih gozdov. Tu še danes živi zakonca Mušič, malce odmaknjena od sveta, saj k njima pelje le pešpot. Zato pa sta Mušičeva vselej vedra in zadovoljna. Vsakega obiska sta vesela in rada pripovedujeta o tistih časih, ko je bilo v njuni hiši več gostov, kot jih je zdaj.

Kdaj so prišli k njima prvi partizani, se ne spomnita. Vesta le to, da je bilo nekač sredi decembra 1942. Najprej je zalajal pes, kmalu nato pa je potrkalo na vrata.

»Odpri! smo. Pred nami so stali trije partizani v civilnih oblekah. Nismo se jih ustrašili. Skuhali smo jim večerjo, ob slovesu pa so nam strogo zažigali, da o tem obisku ne smemo povedati nikomur. Zjutraj smo za njimi zabrisali sledi v snegu,« pripovedujeta Mušičeva.

Nekaj časa potem partizanov ni bilo. Sem ter tja je počila kakšna puška, januarja pa se je slišalo v daljavi močno streljanje, ki je dolgo trajalo. Pozneje sta Mušičeva zvedela, da je padel ves bataljon partizanov — pohorski.

Spomladi so se spet začeli oglašati borci. Vsakemu nista takoj zaupala, ker sta se bala, da bi lahko bili sovražniki, preoblečeni v partizane.

»Najbolj pa sva bila vesela, kadar so se oglasile pri nas večje skupine borcev. Takrat je bilo ponavadi tudi veselo. Vedno so prepevali, če pa so imeli harmoniko, je bilo še prijetnejše. Kar nekam bolj varne smo se počutili,« pripovedujeta Mušičeva.

Razen prijetnih pa sta Lisjakova imela tudi neprijetne obiske. Bili so to esesovci in vermanovci. Nekoč so partizani ujele ranjenega Nemca. Ni mu bilo pomoči, zato so ga v gozdu ustrelili. Kmalu nato

Kar brez uvodnega slepomišljenja — gre za odličja. Ali naj jih nosimo in kdaj? Imam namreč neprijeten občutek, da v neki pretirani skromnosti ne gremo več radi v javnost z odličji, ki jih je družba priznala in podelila posameznikom za njihov delež v preteklem revolucionarnem gibanju, osvobodilnem boju in pri izgradnji naše svobodne socialistične družbe.

Ta misel se mi je obudila ob letošnjem srečanju partizanskih kurirjev in vezistov Slovenije v Mirni. Zahvaljujoč organizatorjem je bila prireditel res lepo pripravljena. Toda med udeleženci jih je bilo samo še nekaj, ki so si na suknjič nadeli odličja.

Vsa povojna leta se udeležujem tradicionalnih pohodov in srečanj kurirjev. Nekaterim prizadevnim posameznikom gre zasluga, da je ta enota od prvih povojnih let obdržala ustrezno organiziranost. Prva povojna leta, ko smo bili še dokaj »uniformirani«, si je domala vsak pripel tudi svoja odličja. Toda polagoma, skoraj neopazno, to izginja.

Mislím, da slednje ni zgolj pojav med kurirji in vezisti, marveč na vseh podobnih srečanjih, prireditvah in manifestacijah; celo tistih z izrazito partizansko, revolucionarno vsebino.

Pretirana skromnost

In zakaj je to tako?

V nobenem primeru bi to ne smelo v pozabo iti v zaprte predale, ampak ostati živo, vidno. Seveda bi bilo napak, če bi ta odličja imeli pogosto. To bi bilo omalovaževanje njihove vrednosti. Toda enkrat letno, na izrazitih borčevskih, partizanskih, revolucionarnih srečanjih so odličja povsem na mestu. Ona, vsaj tako občutim, simbolizirajo vsebino manifestacije in učinkujejo kot vzpodbuda za nadaljevanje revolucionarnih tradicij. To je še posebej važno ob prireditvah in manifestacijah, kjer se srečujejo generacije. Odličja torej niso predmet ozkega lastništva posameznikov, marveč (v našem primeru revolucionarni!) simbol odnosa posameznika do družbe

in obratno. Prav v tem smislu je naša pretirana skromnost lahko tudi povod popuščanja najglobljih moralnih vrednot, izbojevanih v revoluciji. Naj bo ob tem dovoljeno spomniti na naše nasprotnike na Koroškem v zadnjem času. Ste jih videli na televizijskem zaslonu? S kakšnim ponosom se prisijo s Hitlerjevimi kolajnam! In to gotovo ne brez cilja!

Skratka: če to res spoštujemo, če smo pripravljeni nadaljevati, se žrtvovati, graditi našo zastavljeno pot, potem nam ne sme biti nerodno, da ob takšnih priložnostih, vedno in povsod to tudi javno pokažemo.

Tako mislim.

KAREL MAKUC

pa so bili tudi ti borci kot njeni pravi sinovi.

»Nikoli niso bili zahtevni pri hrani, nikoli niso nergali. Važno jim je bilo le to, da se najedo, pa čeprav nezabeljenega krompirja. Tega pa smo tudi pri nas med vojno največkrat jedli,« pripoveduje Olga Mušič.

Mišičevi otroci še živijo. Starša redno obiskujejo, toda onadva si želita, da bi ju obiskali tudi drugi njuni sinovi, tisti, ki so ju obiskovali med vojno.

»Saj ne rečeva, sem ter tja pride kakšen nekdanji partizan,« pravita Mušičeva, »ampak midva bi si želela, da bi bili ti obiski pogostejši.«

F. H.

so prišli Nemci in začeli zasliševati Mušičeva.

Kljub grožnjam in zasliševanju sta morala tajiti. S tem sta rešila glavo sebi, bržkone za tudi prenekateremu partizanu. Kajti, če bi priznala, bi morala tudi izdajati.

Jeseni 1944. leta so partizani v bližini njune domačije, toda globoko v gozdu, začeli graditi manjšo partizansko bolnišnico. Franc Mušič je za to bolnišnico zvozil večino lesa z volovsko vprego. Seveda mu partizani niso dovolili, da bi peljal prav do bolnišnice. Sami so les znosili do nje. Pa ne, da mu ne bi zaupali, toda manj, ko ve ljudi za neko skrivnost, bolj ta skrivnost ostane skrivnost.

Pač pa so pri Lisjakovihi za to majhno bolnišnico — v kateri je bilo menda vsega 8 postelj in 12 pogradov — pekli kruh. Ker Lisjakova sama nista imela moke, so jo večinoma pripeljali partizani. Z vodstvom bolnišnice pa so imeli dogovorjena znamenja, da se ne bi približali Lisjakovihi domačiji, če je grozila nevarnost.

Čeprav sta Mušičeva imela sama številno družino — v zakonu se jima je rodilo 10 otrok, troje sinov in sedem hčera — pa je bila njuna domačija za lačne partizane vselej odprta, tako kot vse domačije na Pohorju. Še več, Mušičeva mama je partizane sprejela kot prava mati — prala je perilo, krpala nogavice in kuhala za borce. Sicer

Borec Milan Erbežnik

Milan Erbežnik se je rodil leta 1910 v Kostanjevici. Po maturi na ljubljanski realki se je vpisal na elektrotehnični oddelk Tehnične fakultete, po odslužitvi vojaškega roka pa je prestopil na oddelk za arhitekturo. Kot študent je postal član kluba »Njiva«. Začel je preučevati tudi napredno literaturo, ki jo je dobival tudi od Toneta Tomšiča. Leta 1939 je diplomiral, toda zlepa ni mogel dobiti redne zaposlitve zaradi svoje politične usmerjenosti.

V aprilu 1941 je navezal tesne stike z narodnim herojem Oskarjem Kovarjem. Začel je izpolnjevati najtežje naloge, ki mu jih je dajala OF. Organiziral je skupino arhitektov, ki je zbirala podatke o mostovih in drugih komunikacijskih objektih, predvidenih za rušenje. Takrat je začel razmišljati tudi o radijskih zvezah. Na pobudo OF je izdelal prototip ključa in brnjača ter načrt oddajnika. Novembra 1941 je prevzel zelo pomembno nalogo: v svojem stanovanju na Taboru si je zgradil bunker za shranjevanje literature, po katero so prihajali partizanski kurirji. Ta bunker je uporabljala naša centralna tehnika do Milanovega odhoda v partizane junija 1942.

V partizanih je bil najprej borec Krimskega odreda in zatem minar v tehnični četi. Potem je odšel v Zapadnodolenjski odred. Novembra 1942 je bil imenovan za vodnika v 2. četi 1. bataljona Gubčeve brigade. Vanjo je prišel kot komunist; v partijo je bil sprejet septembra 1942. Zaradi svojih sposobnosti in politične razgledanosti je hitro napredoval v čin političnega komisarja čete in partijskega sekretarja. Iz Gubčeve brigade je odšel aprila 1943 na ukaz glavnega štaba. Postal je tehnični instruktor radijskih zvez v odseku za zveze. Bil je tudi politični komisar v radijskih delavnicah, januarja 1944 pa je postal vodja radijske ekipe v 14. diviziji, s katero je odšel na Štajersko.

Septembra 1944 se je moral vrniti s Štajerske na Dolenjsko. V glavnem štabu je prevzel tehnično vodstvo Radia OF Slovenije, kjer je ostal do prihoda v osvobodeno Ljubljano. Prav po Milanovi zaslugi se je Radio OF oglašil že nekaj ur po osvoboditvi našega glavnega mesta in sporočal domovini vest o naši zmagi in osvoboditvi. Dobro leto pozneje se je Milan odločil, da se vrne v svoj poklic, saj se je zavedal, da bo tako najbolj koristil obnovi porušene domovine. Opravljal je razne dolžnosti na področju urbanizacije in načrtovanja gospodarstva. Po vrnitvi iz Beograda se je kmalu vključil tudi v družbenopolitično delo na domačem terenu v Stari Ljubljani. Več let je bil odbornik občinske skupščine, član krajevne delegacije za občinsko in mestno skupščino. Krajani borci in nekdanji sodelavci so ga v velikem številu pospremili na zadnji poti prejšnj teden.

IMELI SMO LJUDI

Marija Mrak

Konec junija je preminila Marija Mrak, Barbičeva mama iz Zabje vasi v Poljanski dolini. Doživela je visoko starost 90 let. V boju za svobodo je izgubila edinega sina Toneta in moža Cirila, ves čas pa je skrbela za naše borece.

Janez Pintar

Na pokopališču v Poljanah so se februarja za vedno poslovili od Janeza Pintarja, Jakoponovega ata z Malenskega vrha v Poljanski dolini. Preminil je v starosti 75 let. Bil je borec Prešernove brigade. Bil je zajet in poslan v taborišče v Nemčiji. Vsi člani njegove družine so aktivno sodelovali v NOB.

Angela Hvalica

V Ročinju so se 15. julija za vedno poslovili od Angele Hvalice iz Kušcerjev. Rodila se je pred 79 leti v Hosteh. Mož ji je umrl leta 1941 in sama je morala preživljati sedem otrok. Že leta 1942 je začela aktivno sodelovati z NOB: bila je članica OF in APZ, skrbela pa je tudi za bolnišnico, karavlo in enoto VDV. Dve hčeri sta bili v ilegali, druge pa so sodelovale doma kot mladinke. Bila je odlikovana.

Jožef Pečnik

Na razborskem pokopališču so se julija za vedno poslovili od Jožefa Pečnika, po domače Mivčevega očeta. Rodil se je leta 1914 v Razboru. Kot kmet je mnogo prispeval za naše borece, ki so se zadrževali pri njem tudi po več dni.

Ivan Kovačič

Na pobeškem pokopališču v Mariboru so se 6. avgusta za vedno poslovili od Ivana Kovačiča-Gandija. Rodil se je leta 1923 na Pobrežju. Julija 1943 je odšel v partizane. Bil je borec Zidanske brigade, v kateri je naslednje leto postal komandant prvega bataljona. Po osvoboditvi je opravljal številne politične in gospodarske funkcije. Prejel je več odlikovanj.

Valentin Hladnik

Dne 24. junija so v Mariboru pokopali Valentina Hladnika. Dočakal je 82 let. Bil je borec Belokranjske brigade, Komande mesta Stari trg ob Kolpi in Zaščitne čete Novo mesto.

Stane Krivardžov

Dne 28. julija je v Piranu preminil Stane Krivardžov. Rodil se je leta 1921 v Skofji Loki. Bil je štabni kurir 31. divizije in Prešernove brigade. Prejel je dve odlikovanji. Pokopali so ga v Kamniku.

Marija Pavlin

Na pokopališču v Trzinu so se 16. avgusta za vedno poslovili od Marije Pavlin. Dočakala je 92 let. Devet otrok je imela in eden je bil vključen v delavsko gibanje že pred vojno. Štirje so bili partizani, kamor so začeli odhajati leta 1942: v Gradnikovi in Prešernovi brigadi ter Kokrškem odredu. Zelela si je cerkveni pogreb, na katerem so ji prebrali lastno pesem o človeku v naši družbi.

Marija Kočar

V Rovah pri Radomljah je preminila Kočarjeva mama, Marija Kočar. Rodila se je pred 87 leti. Njena družina in njen dom sta bila v času NOB na razpolago osvobodilnemu gibanju. Sinovi Albin, Janče in Stefan so bili partizani; Albin je padel leta 1943. Pri njih se je zbiral gradbeni in sanitetni material za partizansko bolnišnico na Kolvcu; prve operacije so bile opravljene prav pri njih.

Ludvik Milošič

V Ljubljani so se 12. avgusta za vedno poslovili od borca Ludvika Milošiča. Rodil se je v Ljubljani pred 68 leti. Z OF je začel aktivno sodelovati leta 1941, naslednje leto pa je postal borec Vzhodnodolenjskega odreda. Ob ustanovitvi Gubčeve brigade je vstopil v Duletov bataljon in od tam v Cankarjevo brigado. Ob koncu leta 1944 je bil ranjen in je osvoboditev dočakal v kočevski partizanski bolnišnici. Prejel je več odlikovanj.

Alojz Lešnik

V Rečici so 10. avgusta pokopali znanega družbenopolitičnega delavca Alojza Lešnika. Star je bil 78 let. Pred vojno je kot delavski zaupnik v rudniku Huda jama vodil rudarje med stavkami. Po okupaciji je bil član pokrajinskega odbora OF za Štajersko. Leta 1942 so ga Nemci zaprli in odvedli v Dachau. Bil je nosilec številnih odlikovanj, med katerimi je tudi zlato priznanje OF.

Jože Omahen

V Smartnem pod Smarno goro so 2. aprila pokopali Jožeta Omahna iz Zgornjih Pirnič. Star je bil 64 let. Med vojno je bil borec Prešernove brigade in pozneje Belokranjskega odreda.

Terezija Hribar

V Kamniku je preminila Terezija Hribar. Sinova Polde in Janez sta padla kot borca NOV. Zaradi sodelovanja s partizani je okupator izselil na Bavarsko vso družino in izropal domačijo.

Franc Stropnik

V Podkrajju pri Soštanju so se 9. avgusta za vedno poslovili od Franca Stropnika, ki je preminil za posledicami nesreče. Rodil se je leta 1904 v Pliberku. Že leta 1941 je bil aktivist OF. Potem je vstopil v vrste NOV kot borec Tomšičeve brigade. Septembra 1944 so ga Nemci ujeli med bojem in odgnali v celjske in nato v mariborske zapore.

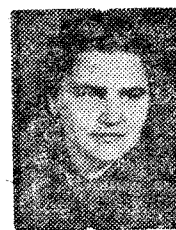
Justina Marat

Na pokopališču v Vranji peč pri Kamniku so se 12. julija za vedno poslovili od Justine Marat. Njen pokojni mož je bil od avgusta 1941 član odbora OF. Na njuni domačiji so se zdravili ranjeni partizani. Dva sina sta odšla v partizane; sin Jakob je padel avgusta 1943. Tik pred njegovo smrtjo so Nemci izselili družino na Bavarsko.

Gabrijel Pungartnik

Na Barbari pri Prevaljah so pred nedavnim pokopali Gabrijela Pungartnika. Rodil se je v Mislinji leta 1890. Kot obveščevalec je sodeloval v NOB od leta 1942. Nemci so ga imeli več časa zaprtega v Prevaljah.

Mimi Trobec

Na pokopališču v Dravljah so se 19. julija za vedno poslovili od dolgoletne članice ZB NOV Mimi Trobec. Ni dočakala niti 60 let življenja: omahnila je komaj deset dni po smrti brata Franca Trobeca-Ferda. Že pred vojno je sodelovala z brati v delavskem gibanju, v OF pa je bila včlanjena od začetka. Leta 1943 je morala oditi v internacijo. Po osvoboditvi se je posvetila socialni problematiki borcev in drugih občanov. Prejela je več visokih odlikovanj.

Pridite v Leše pri Trziču

Člani ZB NOV v Lešah pri Trziču ter okoliških vaseh Palovče, Vadiče in Popovo, ki so združeni v skupno organizacijo, si zelo prizadevajo utrjevati tradicije NOB. V sodelovanju z ZB NOV Bled so uredili spominsko obeležje, ki je posvečeno borcu Antonu Kokalju-Stefanu, Blejčanu, ki je padel v bližini Leš.

Na tem območju sta delovala 2. minersko-sabotažni vod (MVS) pod poveljstvom hrabrega borca Franca Ribnikarja. Lenarta iz Golnika, v katerem je bil politdelegat Anton Malec-Tonček iz Kranja. Komandir Lenart je bil med njimi najbolj izkušen; natančno je poznal vsako potankost terena, posebno pa še mesta za postavitev zasad ob cesti. Odlično je delovala obveščevalna služba, v kateri se je posebno odlikovala mladinka Milka Jerala. S svojimi tremi sestrami je vedela vse, kar je bilo potrebno glede obveščanja partizanov o gibanju sovražnika. Zato so bile akcije VOS vselej tako uspešne.

Poveljnik minerskosabotažnega voda z osemnajstimi soborci je dne 20. junija v popoldanskem času postavil zasedo tik nad cesto na Vetrnem. Skupina je pričakovala prihod dobro oboroženih enot nemških policistov in belogardistov iz smeri Trziča proti Begunjam. Pripeljala sta dva policijska tovornjaka. Partizani so s prvimi strelci zadeli oba voznička in potolkli še enajst sovražnikov ter izdajalko našega rodu s srebrnim odlikovanjem. Potem so borci jurišili proti preživelim sovražnikom med smrekami. Padel je eden najboljših borcev, Anton Kokalj-Stefan z Bleda. Pokopali so ga v bližnji soborci in domačini. Posmrtno ostanke so prenesli na Bled Šele po osvoboditvi.

Cesta med Trzičem in Begunjami je nosila med narodnosvobodilnim bojem ime Banditenstrasse. Po tej uspešni akciji so se švabski soldati le redkokdaj upali peljati po njej. Samo v največjih hajkah so se vozili po tej prometni žili z

oklopnimi vozili in številnim vojaštvom.

Partizanska akcija je navrgla odlično orožje in strelivo, posebno pomemben pa je bil za domače prebivalstvo njen odmev. Nič manjši ni bil odmev med nacistično svojatjo. Sedanji hajmatdinostovci so skupaj s svojimi arijskimi rojaki obkolili naslednjega dne vse okoliške vasi; med hišnimi preiskavami so zajeli tudi sestro Francko in Angelo Zupan ter Šimnovčevega očeta iz Palovč. Starega možaka so kmalu izpustili domov, obe sestri pa so poslali v taborišče.

Kraj nad vasjo Palovče, kjer je padel Anton Kokalj-Stefan, bo ostal v spominu s pomočjo obeležja, ki ga bodo odkrili v nedeljo, 12. septembra. Prebivalci in borci želijo, da bi pri slovesnem odkritju bili navzoči vsi preživeli borci iz enot, ki so delovale na področju Dobrča, Begunjske, Stola in Košute. Pridite, tovariši, v čim večjem številu na to srečanje. M. V.

GRADIŠČE V SLOVENSKIH GORICAH

TESNEJŠE SODELOVANJE Z MLADINO

Nedavno tega so se v tem kraju sestali na izredni konferenci člani ZB NOV ter se temeljito pomenili o svoji organizaciji in načrtih za prihodnje. Med drugim so se zavzeli, da je treba mladino načrtnje vključevati v družbeno življenje borcev. Mladi naj bi skrbeli za to, da bi bili spomeniki in druga spominska obeležja vedno oskrbovana.

V Gradišču tudi razmišljajo, da bi za krajevni praznik izbrali najprimernejši datum, še posebej, ker jih na NOB veže več zgodovinskih dogodkov. Člani ZB NOV bodo še letos razvili svoj prapor. Zavzeli pa so se tudi za to, da bi borcev nudila tamkajšnja krajevna skupnost in tudi druge družbenopolitične organizacije več pomoči in še tesneje sodelovanje med seboj. F. HOVNIK

RUŠE

SPOMENIKI POHORSKIM BORCEM ZA SVOBODO

Pod dlet osmih kiparskih umetnikov iz raznih krajev Slovenije je v Rušah, kraju, od koder je bil doma legendarni Alfonz Sarh s svojimi sinovi, ki so vsi padli v bitki pohorskega bataljona leta 1943 pri Treh žeblih na Pohorju, so nastale skulpture, izdelane iz lesa macesnovine, hrastovine in orehovine. Te ponazarjajo herojske like borcev za svobodo.

V skulpturah je izražena boleš in hkrati junaštvo borcev, ki so tistega ranega jutra gledali smrti v oči. Tu so razstreljena debla, vmes trupla kot nekakšni simboli pohorskih junakov, ki so tako v lesu dobili trajnejše spomenike, spomin na našo revolucijo in žrtve za svobodo. Skulpture bodo sedaj razstavljene na območju Ruš kot nemi pomniki v spomin pohorskim junakom. F. HOVNIK

VIPAVA

OB TABORNEM OGNJU

Predstavniki družbenopolitičnih organizacij in skupščine občine Ajdovščina so pred dnevi obiskali šolski učni center teritorialnih enot Primorske. Vsi smo bili prijetno presenečeni nad vzornim redom in disciplino, ki vlada v tem centru in tudi nad opremo in oborožitvijo, s katero že razpolagajo enote. »Saj ste skoraj tako opremljeni kot smo bili v partizanih,« je v šali dejal narodni heroj Anton Ferjančič-Zvonko.

V taboru je ta dan vladalo še prav posebno vzdušje. Na planjvi so nekdanji taborniki postavili grnado. Dramska skupina je imela še zadnje priprave, kajti zvečer so naš »partizanski« priredili miting ob tabornem ognju. Iz okoliških vasi so v tabor prišle skupine pionirjev, mladine, rezervnih vojaških starešin, borcev NOB in drugih tako, da nas je bilo kmalu več kot tistih v uniformah. Potem, ko je komandant pozdravil zbrane, je prepuštil besedo Antonu Ferjančiču, ki nam je govoril o svojem odhodu v partizane leta 1941 in o pomembnejših dogodkih iz NOB na območju Primorske. Podrobneje je orisal bitko na Nanosu 18. aprila 1942, ko se je peščica slabo oboroženih in utrujenih partizanov spopadla z izredno močnim sovražnikom, z italijanskimi fašisti, ki so hoteli v kali zatreči upor. Pri nas na Primorskem je imela

vstaja svoje posebnosti. Ne smemo zane-marjati, da je tu obstojal močan državni aparat z vsem svojim nasiljem do septembra 1943, ko je Italija kapitulirala. Zaradi tega je bil tu partizan v povsem brezpravnem položaju in ga je lahko vsakdo ubil brez kazni. Po zakonu smo bili vsi, ki smo takrat odšli v partizane, vojni dezertjerji, je poudaril tovariš Ferjančič. »Danes je povsem drugače. V miru se pripravljamo tako, da smo vsak trenutek pripravljeni odbrati tisto, kar smo si priborili v zadnji vojni. Samo dobra pripravljenost za SLO je za nas porok, da bomo lahko še naprej gradili v miru lepši in srečnejši jutrišnji dan.« Te zaključne misli so vsi navzoči pozdravili z burnim aplavzom. Potem so nastopili harmonikaši, pionirji iz bližnje vasi, mladina, dramska skupina teritorialcev, a vmes smo poslušali mešani pevski zbor »Franc Možina« z Brji, ki nam je zapel vrsto partizanskih pesmi. Ko se je že znočilo, se je oglašil komandant in dejal: »Med nami so tudi mladi prostovoljci in med njimi eden, ki je prav danes dopolnil svoj 18. rojstni dan. Ker nimamo svečk smo se dogovorili, da naš slavljenec prižge taborni ogenj.« Miting se je nadaljeval ob soju tabornega ognja in počutili smo se kot velika družina, ki je pripravljena storiti vse za ohranitev svetlih pridobitev iz NOB.

FRANC TOMAZIČ

KRANJ

TRPLJENJA POLNA ZGODOVINA

Kranjski taborniki so ob letošnjih počitnicah imeli v gosteh sovrstnike iz pobratenega mesta Rivoli pri Torinu v Italiji. Veliko je bilo zanimivih in ganljivih dogodkov iz življenja mladih rodov v naši in njihovi sredini. Tu naj zadostuje le nekaj primerov, kako so mladi gostje iz Italije — bilo jih je 35 — sprejemali nekatere tradicije naših tabornikov.

Ob ogledu begunskega muzeja so strmeli, sprševali in si brisali solze. Niso in niso mogli razumeti in verjeti originalnim dokumentom o zločinstvu nad človeštvom s strani fašizma in nacizma v zadnji vojni. Podobno dokumentacijo naših žrtev so videli tudi v muzeju v Kranju.

Z nič manjšim presenečenjem so si ogledali restavrirano partizansko bolnišnico Košuta pod Storžičem. Krajevna organizacija ZB Bela pri Predvorju je namreč tam pred leti postavila prav tako bolnišnico iz brun kot je v resnici bila za časa vojne. Borci, mladina in vaščani Bele so žrtvovali nič koliko dni ob prenosu gradbenega materiala za ta objekt, ki danes predstavlja eno od zgodovinskih zanimivosti predvorškega turizma. Mladi iz Rivolija tudi niso mogli doumeti, kako so partizani zmogli vse to, da jih sovražnik ni odkril; videli so kako smo cenili vrednosti humanističnega odnosa do ranjencev in do človeka sploh. In še nad nečem so se čudili: nad večšinami naših tabornikov, povzetih iz partizanske obrambne tradicije kot na primer: biti sam ponoči v oddaljenem in samotnem kraju, biti dva dni brez hrane, prehoditi v en mah 30 km, preplavati reko obleden itd.

Brez pretiravanja, mladi gostje so se živahno menili o tem, kako krvavo zgodovino imamo in kako znajo taborniki vse to oživljati.

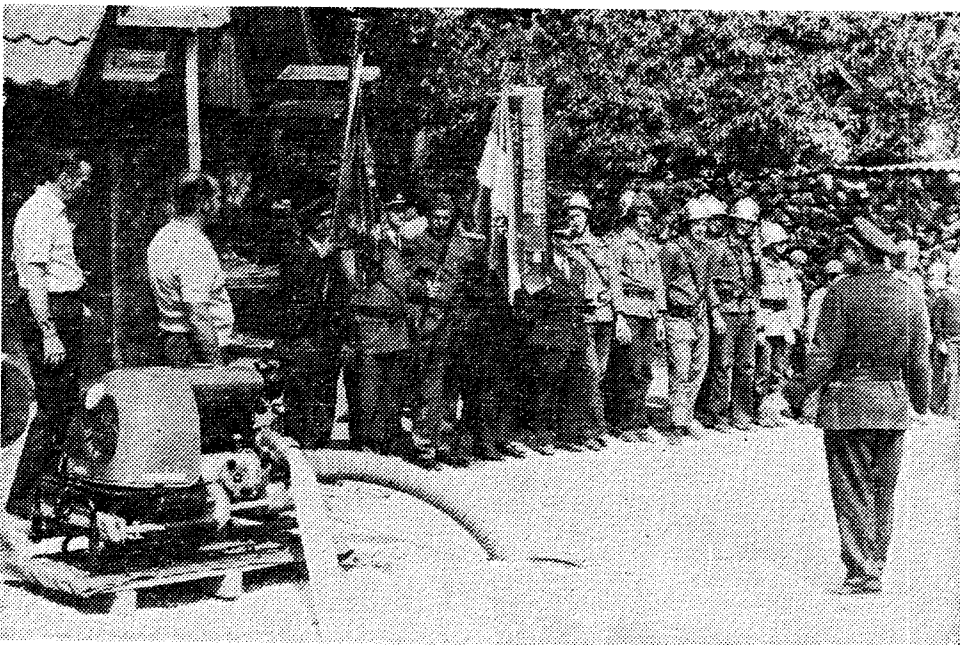
Temu 14-dnevemu obisku naj bi sledil povratni obisk naših v Rivoli z izmenjavo izkušenj med mladino pobratenih mest.

K. MAKUČ

BLEJSKA DOBRAVA

NOVA PRIDOBITEV S PRISPEVKOM OBČANOV

Na Blejski Dobravi so slavili 29. avgusta krajevni praznik, ki je posvečen spominu prve partizanske akcije na območju krajevne skupnosti. Namenu so izročili dva požarna bazena, ki bosta rabila poklicnim in prostovoljnim gasilcem. Podpredsednik PGD Dobrava je v govoru opisal potek gradnje. Sredstva za oba bazena so zbrali s prispevki občanov, Zavarovalnice Sava in krajevne skupnosti. Graditev je veljala nekaj več kot 50.000 dinarjev. Pri vajah ob otvoritvi so nastopili tudi pionirji in mladinci. BRANKO BLENKUŠ

Slovesnost na Blejski Dobravi, kjer so 29. avgusta izročili namenu požarni bazen sredi vasi. Foto: Branko Blenkuš

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

- **NOVA GORICA**
Dne 9. septembra 1943 je bila Gorica prvič osvobodjena.
- **KOZJE**
Dne 9. septembra 1944 je Kozjanski odred prvič osvobodil ta kraj.
- **MOZIRJE**
Dne 12. septembra 1941 je bila v tem kraju prva seja odbora OF. Na isti dan v letu 1944 je kraj osvobodila narodnoosvobodilna vojska.
- **LOGATEC**
Dne 12. septembra 1943 je iz Logatca šla v partizane velika skupina mladincev.
- **GRGAR**
Dne 12. septembra 1943 so Nemci požgali več hiš in odgnali ljudi v internacijo.
- **STRAZA**
Dne 13. septembra 1943 je bil v tem kraju velik partizanski miting, s katerega je odšlo v partizane 200 prostovoljcev.
- **PERNICA**
Dne 13. septembra 1943 so v Pernici začeli s političnim delom aktivisti Joco Zagernik, Franc Zalaznik in tovariši.
- **SEVNICA**
Dne 14. septembra 1944 so partizani zavzeli tovarno kopit in večje število domačinov je odšlo v vrste NOV.
- **KANAL OB SOČI**
Dne 15. septembra 1947 je bil Kanal priključen k Jugoslaviji.

Iz snežniških gozdov

Piše: JOŽE OBLAK - SIME

12. nadaljevanje

Spominjam se, da sem za Tomšičev glas, že ko sem bil v Utah, napisal članek o življenju v bolnišnici, ki je bil zelo previdno sestavljen, da ne bi sovražniku nudil opore pri iskanju partizanskih bolnišnic. Članek je bil že objav-

ljen v Tomšičevem glasu med junijem in septembrom 1943, ko je prišlo povelje iz višjega štaba, da ga je treba zaradi konspiracije izrezati in uničiti. To sem disciplinirano storil.

Lahi in belčki so nas zelo pogosto iskali. Na srečo pa so nas o hajkah vedno prav-

časno opozorili terenci, ku-

riri ali vaščani, da smo se dobro pripravili. Vse ranjence (nepokretni smo prenesli) smo poskrili v skrivališčih v divjem skalovju nad nekdanjo državno mejo, okolico dobro zamaskirani in razpostavili straže. Ob vsaki hajki sem seveda

Kakor vsako leto so na Koroški Beli počastili spomin na talce Savlija, Freliha, Kežarja, Podgornika in Kragolnika, ki so jih ustrelili Nemci 4. septembra 1941. Ta dan je zdaj krajevni praznik Javornika in Koroške Bele. Na koinemoraciji je govoril tovariš Treven opozoril na oživljanje nacizma na Koroškem. B. B.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

MARIBOR

SPLOŠNA OBRAMBA — ZADEVA VSAKE ORGANIZACIJE

V soboto so na seji občinskega odbora ZB NOV Maribor ostro obsodili nečloveško ravnanje avstrijskih oblasti do slovenske manjšine na Koroškem in hrvaške na Gradiščanskem. Zahtevali so, da avstrijska vlada vendarle že izpolni sedmi člen državne pogodbe in poslali so protestno pismo zveznemu sekretariatu za zunanje zadeve.

Nato so govorili o sklepih predsedstva CK ZKJ o aktualnih vprašanjih kadrovske politike v splošni ljudski obrambi. V razpravi so ugotovili, da je bilo na območju občine Maribor na tem področju, zlasti v zadnjem času, storjenega že precej. Kljub temu pa se kažejo določene pomanjkljivosti. Ena izmed teh je ta, da so doslej kadrovske politike in usposabljanje kadrov za potrebe splošne ljudske obrambe posvečali potrebno pozornost in bili tovrstni nosilci le pristojni organi, ne pa tudi ostale družbenopolitične organizacije. V praksi je dejansko bilo tako, da je tovrstno področje in sploh vprašanje zadeva poklicnih organov in JLA. Posledice takega klasičnega in preživelega pojmovanja se seveda kažejo še danes. Posamezni predsedniki ZB NOV so opozorili na občutno pomanjkanje kadrov v nekaterih krajevnih skupnostih. Tako se kdaj pa kdaj dogaja, da določene naloge s področja splošne ljudske obrambe in civilne zaštite sicer izvajajo, vendar ne tako kot bi bilo potrebno.

V razpravi so se dotaknili tudi predvidenega republiškega zakona o ljudski obrambi, ki naj bi izšel v kratkem. Pričakujejo marsikatero razrešitev glede posameznih razmerij in obveznosti. Vprašanja glede tega so še nejasna. Ob tem so sklenili, da se bo ZB NOV dogovorilo z ostalimi organizacijami v krajevni skupnosti, da bi napravili analizo o tem in sprejeli konkretne ukrepe.

Na isti seji so še razpravljali o povezanosti zunanega in notranjega sovražnika pri izvajanju vojne proti naši državi. To je vsekakor zahtevno področje, saj gre v bistvu za to, da spoznavamo našega zunanjega in notranjega sovražnika. Borci pa so pri tem še toliko bolj poklicani.

Govorili so tudi o poteku vpisovanja posojila za ceste v krajevnih skupnostih in ugotovili, da je ZB NOV kot družbenopolitična organizacija pri tem močno sodelovala, v marsikaterih krajevnih skupnostih na območju občine Maribor pa je bila celo nosilec akcije.

O popisu udeležencev NOV so menili, da gre za popis, s katerim bo zagotovljena enotna evidenca po zveznih predpisih. Vanj bodo zajeli ne le borce, ampak tudi VVI, družinske člane padlih borcev in španske borce. S tako zbranimi podatki bodo pozneje na občinski, republiški in zvezni ravni lahko opravljali vsakoletne analize. Služili pa bodo tudi kot podlaga za izdajanje predpisov zakonov in odlokov. Opozorili so tudi na to, da bo treba zajeti tudi tiste borce in invalide, ki niso člani ZB NOV in invalidov, ki pa imajo dvojno delovno dobo.

Končno so še govorili, kako bodo na enoten način izvajali navodila za postopek, s katerim se ugotavlja posebna doba po

skril tudi vso dokumentacijo, da ne bi padla v roke sovražniku. V zadnji hajki, bilo je prve dni septembra, sem vso dokumentacijo tako dobro skril, da je nisem našel nikdar več.

Ti moji spomini so verna rekonstrukcija, zgrajena na podlagi dokumentov Instituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, številnih pogovorov s preživelimi in številnih drugih virih. Če sem koga iz Ut in okolice izpuštil, se je to zgodilo povsem nehote.

Ocene o zakonspiriranosti Ut so različne. Tako je štab 14. divizije poročal 19. avgusta 1943 sanitetnemu referentu Glavnega štaba med drugim tudi to, da je bolnišnica, ki jo vodi Sime, le za silo zakonspirirana. Mislim, da se je zakonspiriranost izboljšala; naravnost odlična pa je postal po osvoboditvi! V doba te vsekakor smeje in

presenetljive trditve navajam KRAJEVNI LEKSIKON — I. zvezek, ki ga je izdala Državna založba Slovenije. V tej reprezentančni ediciji namreč pod geslom Babno polje na strani 39 sploh ni niti z besedico omenjena partizanska vojna bolnišnica Snežnik, kljub temu, da je bila tretja po velikosti v Sloveniji (za centralno na Kočevskem Rogu in slovensko-hrvaško na Gorjancih). In dalje: ne znam si razložiti, kakšen kriterij si je postavil uredniški odbor, v katerem na strani 92 pod geslom Jelšane (občina Ilirska Bistrica) berem (citiram dobesedno): »V zadnji vojni je bilo v vasi in okolici več bunkerjev.«

Prišla je kapitulacija Italije. Prebivalce in partizane je zajel neustavljivi val navdušenja.

Toda Loška dolina kljub odhodu okupatorja še ni bila

svobodna. Okrožni odbor OF Cerkljica je 11. septembra 1943 poročal izvršnemu odboru OF: »Beli so v Loški dolini začeli utrjevati svojo oblast, brž ko so Italijani odšli. V Loški dolini so prepovali vsako gibanje in zagrozili s smrtno kaznijo vsem moškim, če se ne bodo javili v njihove postojanke. Beli so se iz Grahovega premaknili v Pudob, od Sv. Vida pa na Bloke.«

Loško dolino je osvobodila Šercerjeva brigada, ki je 13. septembra energično uničila utrjeno in dobro oboroženo belogardistično postojanko v Pudobu. V boju je bil ranjen tudi Jože Jakopin-Bolte, iz druge čete prvega bataljona, ki je bil sprejet v Ute 15. septembra; bil je zadnji ranjenec, ki je bil sprejet v vojno bolnišnico Tomšičeve brigade.

(se nadaljuje)

drugem odstavku 75. člena zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja in ki jih je izdal predsednik zveznega komiteja za delo in zaposlovanje. Ob tem so prisluhnili priporočilu Republiškega odbora ZB NOV Slovenije, ki bo v ta namen organiziral seminar, kjer se bodo dogovorili o enotni uporabi navodil za vso Slovenijo.

DRAGO MIKLAVEC

OGLED ZNAMENITIH KRAJEV

Krajevna organizacija ZB NOV ROTOVZ-TALCI je ena izmed tistih, ki že dalj časa svojo dejavnost popestruje še z drugimi oblikami dela. Dne 18. t. m. bodo njeni člani obiskali Stubico, kjer si bodo ogledali spomenik Matije Gubca, obiskali rojstno hišo maršala Tita in mladinski dom v Kumrovcu.

Ustavili se bodo še na Bizeljskem, Brežicah, Krškem in v Brestanici. V zadnjih dveh krajih bodo obiskali znano gradbišče atomske centrale v gradnji in zbirališče pregnancev za Srbijo iz leta 1941.

Nazaj grede pa se bodo peljali še skozi Sevnico, Radeče, Zidani most, Rimske Toplice, Laško, Celje v Maribor.

ZB NOV ROTOVZ-TALCI je pripravila izlet pod imenom »Po poteh revolucije v okviru praznovanja praznika krajevnih skupnosti in ob petintrideseti obletnici oborožene vstaje jugoslovanskih narodov.

DRAGO MIKLAVEC

PTUJ

VEDNO PRIPRAVLJENI

V okviru priprav o civilni zaščiti ter obrambi prebivalstva je štab civilne zaštite v Ptuj pripravil obrambni dan. Štiri letala ptujskega aerokluba so uprizorila »napade« na Ptuj, ki je bil kmalu nato ves v dimu in ognju. Takoj so nastopile razne tehnične ekipe, ki so v izredno kratkem času in s sodobnimi tehničnimi pripomočki prikazale, kako bi uspešno reševale tudi v primeru, ko bi šlo zares.

V reševalni akciji je sodelovalo več kot 250 ljudi enot in služb civilne zaštite z območja krajevnih skupnosti Ptuj. Akcijo si je ogledalo tudi precejšnje število ljudi iz Ptuja in okolice in celo nekaj turistov. Po splošni oceni je vaja zelo dobro uspela.

F. HOVNIK

LJUBLJANA

PRVENSTVO SLOVENIJE Z MK PIŠTOLO

V Ljubljani je bilo letošnje republiško mladinsko prvenstvo z MK pištolo Drulov, ki se ga je udeležilo 17 strelcev in 4 ekipe. Tako kot pred tednom dni, ko so zmago slavili seniorji Postojne, je tudi tokrat zmaga trojka mladincev iz Postojne, ki so nastopili v postavi Šuligoj, Nadoh in Natlačen (ta ekipa je letošnji prvak tudi z zračno puško). Poglejmo vrstni red ekip: 1. POSTOJNA — 1472 krogov, 2. Jože Lačko, PTUJ — 1407, 3. KRANJ — 1337, 4. Mrož VELENJE — 1228.

Posamezno je bil največji favorit lanski republiški in državni prvak Postojčan Matjaž ŠULIGOJ, ki je nastreljal 558 krogov od 600 možnih (en krog več kot lani na državnem prvenstvu, ko je osvojil naslov drž. prvaka).

Trije so izpolnili tudi normo za državno prvenstvo, ki bo septembra v Ljubljani.

Rezultati posameznikov so le nekoliko boljši od lanskih, vendar so tudi lani le trije izpolnili normo. Slovenskega rekorda 568 krogov (F. Peternel ml. in državni 581 krogov — Jankovič) ni izboljšal nihče.

E. PROGAR

PREBERITE V

7 D

Glava v zanki

Milijarda z lepimi napakami

Čakali smo na povelje

Mi pa hočemo republiko!

IZ NASIH KRAJEV

MARIBOR — Borci terena Ivana Cankarja v Mariboru so odšli na izlet v Srbijo. Šli so na lastne stroške. Videli so bratsko republiko na območju od Djerdapa, Avale, Vojvodine do Kragujevca. Poklonili so se spominu padlim tako na Avali kot v Kragujevcu. V mestu velike tragedije, Kragujevcu, so izvedeli, da so domačini ustanovili samoupravno interesno skupnost, ki zbira sredstva za sklad v korist razvijanja in negovanja tradicij revolucije. Ugotovili so, da bi mnogo koristili svoji širši domovini, ko bi posvetili njej več pozornosti; manj bi trošili sredstev za potovanja po svetu.

RADO PUŠENJAK

MARIBOR — Borci v Mariboru so se sestali in izrazili svoje ogorčenje proti nečloveškemu ravnanju avstrijskih oblasti nasproti naši slovenski manjšini. Tudi oni zahtevajo upoštevanje mednarodnih določil, ki jih vsebuje 7. člen državne pogodbe pa tudi helsinška konferenca.

ZB NOV MARIBOR

☆

PODHUM OB SAVI — Dne 12. septembra bodo v Podhumu borci odkrili spomenik padlim tovarišem iz svojega kraja. Spomenik bo hkrati posvečen tistim ljudem, ki so jih nacistični okupatorji pregnali na tuje. Odkritje bo omenjenega dne ob 10. uri.

Vso vas so pripravili na slavnost. Obnovili so pročelje zadružnega doma v bližini spomenika, prenovili zunanost in notranost šole ter prekrili s asfaltom cesto. Domačini upamo, da bodo gostje presenečeni in zadovoljni. Navzoči bodo predstavniki zavarstvenih občin.

IVAN GROM

☆

POSTOJNA — V pripravah za republiško prvenstvo v streljanju z MK pištolo sta se na strelišču v Postojni pomerili ekipi članov in mladincev Postojne; obe sta postali prvaki SR Slovenije v uporabi tega orožja. Zmagali so člani z 2088 krogi, mladinci pa so nastreljali 2008 krogov. Posamezno je dosegel najboljši uspeh mladinec Šuligoj s 560 krogi, drugi je bil J. Zadnik s 552 krogi in tretji V. Pavlovic s 544 krogi.

E. PROGAR

☆

JAVORNIK — KOROŠKA BELA —

Člani in pionirji Prostovoljnega gasilskega društva so izvedli 5. t. m. v okviru civilne zaštite zelo uspešno praktično vajo na Potokih. Gasili so Turkovo in Čufarjevo domačijo ter gospodarska poslopja. Vajo je vodil Franc Zavelcina, za pionirje pa je bil posebej zadolžen Lojze Martelak.

B. B.

☆

IZ NAŠE DOMOVINE — Ob letošnjem občinskem prazniku so odprli novo osnovno šolo v Mokronogu, tovarno keramičnih oblog v Račjem selu, podpisali listino pobratenja med občinama Trebnje in Velika Gorica ter podelili pet plaket občine Trebnje najbolj zaslužnim občanom.

Na Vrheh nad Trbovljami so proslavili 35-letnico vstaje v revirjih. Na slovesnost je prišlo več kot 5000 občanov, med njimi vodilni tovariši našega javnega življenja. Na Novakovem travniku so odkrili spominsko obeležje prvi trboveljski partizanski četi.

V Radovljici so se zbrale interniranke iz Ravensbrücka, ki so izrazile protest proti ravnanju avstrijskih oblasti s slovensko in hrvaško manjšino.

Na Pokljuki, pri gostišču Ob tabornem ognju se je zbralo skoraj 60 izmed nekdanjih 220 borcev 2. bataljona Gorenjske brigade, ki so sodelovali pri napadu na Turjak pred 33 leti.

Na Talčjem vrhu pri Črnomlju so se zbrali v velikem številu nekdanji aktivisti ob prazniku krajevnih skupnosti Talčji vrh. Podelili so priznanja najbolj prizadevnim občanom. Za kulturni spored so poskrbeli mladinci in gasilci.

Z združene vaje na Krasu

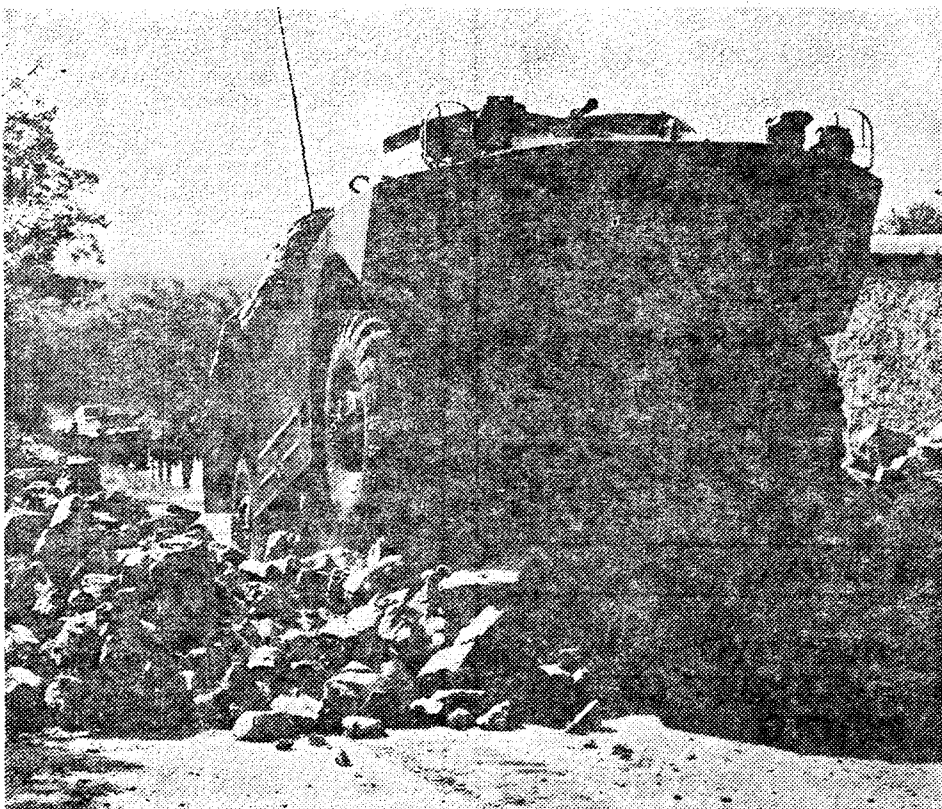
Preverjanje obrambnih pravic

Prebivalci nekaterih predelov na Krasu so nedavno skupaj s pehotnimi in oklepnimi enotami naše armade preverili svojo pripravljenost za množično obrambo. Namišljeni napadalec — njegovo vlogo je namreč prevzela vojaška enota, okrepljena z oklepniki — je lepega dne navsezgodaj skušal presenetiti prenekatero dotlej mirno kraško vas ali zaselek. Z nenadnim zračnim napadom mu je sicer uspelo povzročiti nekaj požarov, toda kmetje, delavci in njihova vojska so s pravočasnimi ukrepi preprečili večjo škodo. Budnost torej tudi v tem primeru ni zatajila in vasi, ki jih je vaja zajela, so se v hipu spremenile v prave in dobro zavarovane trdnjave. Ljudje so odločno in vztrajno branili vsako ped svojih vinogradov, njiv in steza. Kar niso utegnili njihovi zvesti zavezniki vojaki, so opravili in dokončali mladinci in mladinke — pripadniki enot teritorialne obrambe in narodne zaščite. Napadalec je za vsakim grmom ali vogalom čakalo neprijetno presenečenje: nepremagljive barikade in ovire iz kamna in lesa, dobro skriti in izurjeni lovci na tanke in na videz prazne ulice, prekrite z letaki in parolami, ki so prebivalce pozivale v neusmiljen boj.

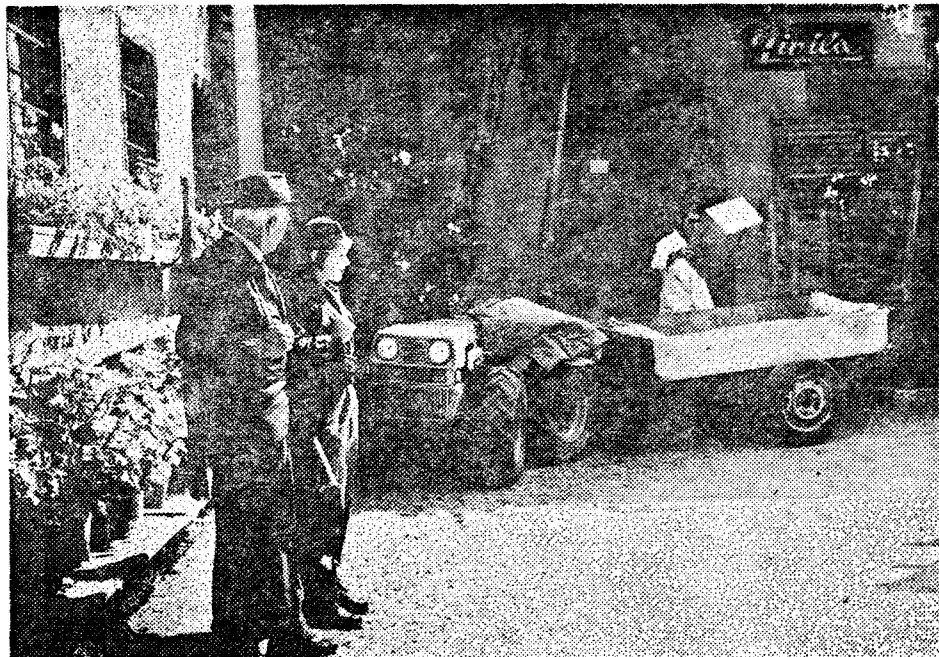
Ko je osemčlanska skupina novinarjev — med njimi sta bila tudi dva višja oficirja JLA — skušala navezati stike z vodstvom vaje, je naletela na skopobesednega stražarja. Oboroženi možakar srednjih let in v modri delavski obleki je stražil vhod v hišo, s predstavniki »sedme sile« pa se sploh ni hotel pogajati.

— Umaknite se prosim; počakajte, da po kličem odgovorno osebo, — je kratko in strogo odbrusil.

Umaknili smo se in — čakali. Pet, deset, petnajst minut; šele potem je iz zastražene hiše prišla odgovorna oseba. Mlajši, črno lasi mož se je opravičil, nato pa nas je popeljal skozi vas, ki ni kazala nobenih zna-

Tudi ta kamnita ovira je delo rok krajanov in vojske, ki so odločno branili tudi vaško cesto.

Tej sliki bi lahko dejali: dedek in vnukinja stražita trgovino, ki pripravlja evakuacijo blaga. A kaj, ko vsak želi izkoristiti svojo pravico do obrambe domovine.

kov življenja. Vas je bila mrtva, razen straž in patrolj ni bilo videti »žive duše«. Trgovina — zaprta in prazna. Gostilna tudi. Hlevi brez živine, pravo opustošenje. Vendar so vsi ti vtisi pomenili le neresnico, lažno podobo vasi, saj so od vsepovsod prežale dobro skrite budne oči. Ljudje so se znašli v tako imenovani tretji stopnji pripravljenosti in bili pripravljeni ne samo za učinkovit odpor napadalcu, ampak tudi za zaščito starejših in onemoglih sovaščanov, za zaščito nedoraslih otrok in dojenčkov, za zavarovanje človeka in njegovega premoženja.

Krajevna skupnost ali vas, o kateri teče beseda, spada pod občino Nova Gorica, v njej pa so v rekordnem času izpeljali vse mobilizacijske ukrepe. Enote teritorialne obrambe in narodne zaščite so zelo hitro prišle na določena mesta ali lokacijo, druge strukture in službe pa so brez večjih težav opravljale svoje bojne naloge.

»Na tej vaji ni nobenega dozdevanja, ni nič, kot temu pravimo, fiktivnega. Vse teče tako, kot bi se v primeru prave vojne dogajalo,« je poudaril naš vodnik iz krajevne skupnosti. »Poglejte, matere z dojenčki so že v varnih zakloniščih, starčki in onemogli tudi. Naša vaška zdravstvena postaja

Mlada delavka je uspešno opravila svojo bojno nalogo. Počakala je na oklepnik, vrgla nanj zažigalni steklenici in se izgubila v neznanu.

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

je zaznamovana na podlagi mednarodnih pravil oziroma predpisov. Komisije so že popisale vse zaloge blaga, ki je tudi na varnem. Vso živino smo evakuirali, naša veterinarska služba že deluje, teritorialci so zasedli bojne položaje, naše zveze z vojsko brezhibno delujejo.

— In kakšne politične priprave ste imeli pred vajo?

»Vodstva družbenopolitičnih organizacij so se v to vajo vključila že na začetku priprave. Krajanom so osvetlili cilj in namen vaje, teh pogovorov in predavanj pa so se udeležili vsi naši krajanje. Ljudje so torej dobro motivirani in pripravljeni sodelovati, ker se zavedajo, da je za izvajanje koncepcije splošne ljudske obrambe nujna udeležba slehernega posameznika, ki je zmožen tako ali drugače pomagati v obrambi naše vasi...«

In tako je vaja dejansko potekala v znamenju skrajne resnosti in bila prilagojena razmeram pravega boja. Ljudje so si nabrali precej novih izkušenj, njihovi vojni načrti pa so danes bogatejši, kot so bili večraj. Spoznali so, na primer, da v njihovih obrambnih vrstah manjka nekaj strokovnjakov, kar seveda na potek vaje ni bistveno vplivalo. Potem se je pojavila tako imenovan traktorska kriza. V vasi imajo namreč trideset traktorjev, v času tretje stopnje pripravljenosti pa so vsi, razen treh, ostali brez svojih voznikov, ki so medtem opravljali druge vojaške in vojne naloge! In ne nazadnje, pripadniki vojaških enot, ki so vas branile, so v svojem ljudstvu spoznali velikega sodelavca in bojnega sotovariša. Skratka, minimanever na Krasu je večstransko uspel, o čemer pričča visoka ocena, ki so jo ob koncu vaje izrekli vojaški strokovnjaki — oficirji in generali ljubljanskega armadnega območja kot upravni organi za ljudsko obrambo občine Nova Gorica.

»Za konec bi dodali še to, da vaja na Krasu odprla novo poglavje v naših pripravah za splošno ljudsko obrambo. Čeprav je nakazala nekatere pomanjkljivo-

sti, je vseeno izzvenela kot lep primer bojnega sodelovanja ljudstva in njegovih oboroženih sil, oziroma vojske in civilnih struktur. Prva in ne zadnja tovrstna združena vaja na Krasu je še en dokaz več, da je obramba domovine skrb vseh in ne le oboroženega dela ljudstva. Sprito tega so se vsi udeleženci v tej mali in namišljeni vojni obnašali tako, kot da bi šlo za res. Skratka, niso si metali peska v oči in si izmišljevali to ali ono. Pri tem gre pohvala predvsem vodstvom in enotam armadnega območja, ki si prizadevajo, da v svoj redni pouk — kadar je le možno — vključujejo tudi krajevne skupnosti z vsemi njihovimi obrambnimi potenciali. Kajti jutri, v morebitni pravi vojni, za katero se vsi pripravljamo, ne bo šlo drugače.

Tekst: BRANE JAKOVljeVIC
Slike: SLAVKO KRŠEVAN

Dobro zamaskirani vojaki — branilci so prizadejali precej škode napadalcu in njegovim jeklenim velikanom.

TELEGRAMI

PTUJ: Občani ptujske občine se pripravljajo na referendum o samopriskvku za izgradnjo srednješolskega centra, novega dijaškega doma in osnovne šole v Markovcih; izvedli naj bi ga do konca letošnjega leta, izvajati pa bi ga začeli s 1. januarjem 1977. V akcijo pri organiziranju in izvedbi referenduma so se vneto vključili tudi rezervni vojaški starešine, ki so predvsem zagotovili vso politično podporo in tudi vso drugo pomoč vsak na svojem območju, da bi ta pomembna akcija stekla čim enotneje in s tem tudi zagotovila uspeh.

AJDOVSCINA: Občinski odbor ZRVS je imel sestanek, na katerem so preučili osnutek strokovnega programa za letošnjo jesen in prvo polletje prihodnjega leta. Poleg razprave o osnutku je bilo poudarjeno, da program nalaga slehernemu rezervnemu starešini veliko individualnega preučevanja gradiva, zato bo treba tiste, ki nimajo dovolj strokovnega gradiva, naročiti predvsem na revijo Naša obramba.

MOZIRJE: Člani občinskega odbora ZRVS so se na seji dogovorili, da bodo v počastitev občinskega praznika odprli dne 11. septembra v Solčavi razstavo orožja, opreme za civilno zaščito in sredstev za zveze. Razstavo bodo organizirali poleg stalne razstave »Solčava v NOB«, k pripravam pa so že pritegnili vse družbenopolitične in nekatere specializirane organizacije, pripadnike teritorialne obrambe, oddelek za ljudsko obrambo, osnovno šolo, občinski štab za civilno zaščito in druge. S tem bo razstava še pomembnejša.

JESENICE: V počastitev občinskega praznika je krajevna organizacija ZB Plavž organizirala pohod po partizanskih poteh. Udeležili so se ga tudi člani osnovne organizacije ZRVS.

LJUBLJANA: Novo šolsko leto je pred durmi tudi v vojaški gimnaziji »Franc Rozman-Slane« in dijaški dom poleg modernega šolskega poslopja je že zaseden do zadnjega kotička. Zelo razveseljive pa so tudi ugotovitve, kako tako za to šolo kot tudi nasploh za vojaške poklice v naši republiki končno le narašča zanimanje, saj je bilo letos za vpis v 1. letnik tako veliko zanimanje, da so morali kar dve tretjini prijavljenih kandidatov odkloniti in so lahko prvič, odkar je JLA začela s šolanjem na srednji stopnji tudi v SR Sloveniji, sprejeli same odličnjake.

Iz bojev rojeni, v ognju kaljeni

Jutrišnji dan bo naše morje praznovalo. Morda bo mirno; naklonilo bo svojim ladjam plovbo, kakršno se spodobi za praznični dan. Mogoče bo divje razpenjeno, okinčano v modro cvetje valov; praznovalo bo skupaj s svojimi mornarji. Za štirinajdeseto obletnico, kar se je na njem rodila nova, svobodna mornarica, se spleta praznovati.

Toliko let je namreč minilo, odkar se je iz lentov, tunolovcev, kočarjev, trabakul, bracer, gajet, gucev, pasar in celo najmanjših bark, batelin in sandol ter trupic, začela porajati mornarica NOVJ. Lesene ladje so se postavile v bran pohlepemu jeklu. Četudi so najhitrejša med njimi le stežka premagale hitrost desetih vozlov, so se spuščale v boje celo s sovražnikovimi najhitrejšimi torpednimi čolni. Sestnajst oboroženih ladij in okrog šestdeset patrolnih čolnov — toliko ladij je štela partizanska mornarica v štirih letih vojne skupaj, vendar nikoli naenkrat — je dejstvovalo na pomorskem bojišču, velikem približno 15.000 kvadratnih kilometrov, in vezalo nase 130 italijanskih ter 150 nemških vojnih ladij. V približno 110 napadih na sovražnikove ladje so naši partizanski mornarji s svojo leseno floto potopili osemkrat več sovražnikovih plovilnih objektov, kot pa je bila njihova lastna tonaža — uničili in zaplenili so 73 sovražnikovih ladij ter skupaj s partizansko mornariško pehoto ubili 617 in ujeli 3.189 sovražnikovih vojakov; hkrati so zaplenili ogromne količine vojnega materiala.

Iz te mornarice se je skozi pospešeno povojno graditev razvila najsodobnejša vojna mornarica. Iz naših ladjedelnic so izplule sodobne podmornice, minolovke, desantne ladje, dobili smo moderne torpedne in raketne čolne. S kakršnimi se ponajso le najmočnejše mornarice sveta. Hkrati pa je zrastle tudi trgovska mornarica. Od stare iz nekdanje Jugoslavije je bilo med vojno potopljeno 230.000 ton ladij, konec vojne pa je dočakalo le 30 ladij prej razmeroma velike prekomorske trgovske flote; v svobodo je zaplulo samo 134.000 BRT. Zdaj ima 14 podjetij že kar 1,5 milijona BRT oziroma skoraj 300 ladij s približno 2,5 milijona ton nosilnosti. Naše ladjedelnice s svojimi več kot 40.000 delavci sodijo med svetovne gigante, luke pa hkrati lahko sprejmejo 220 ladij...

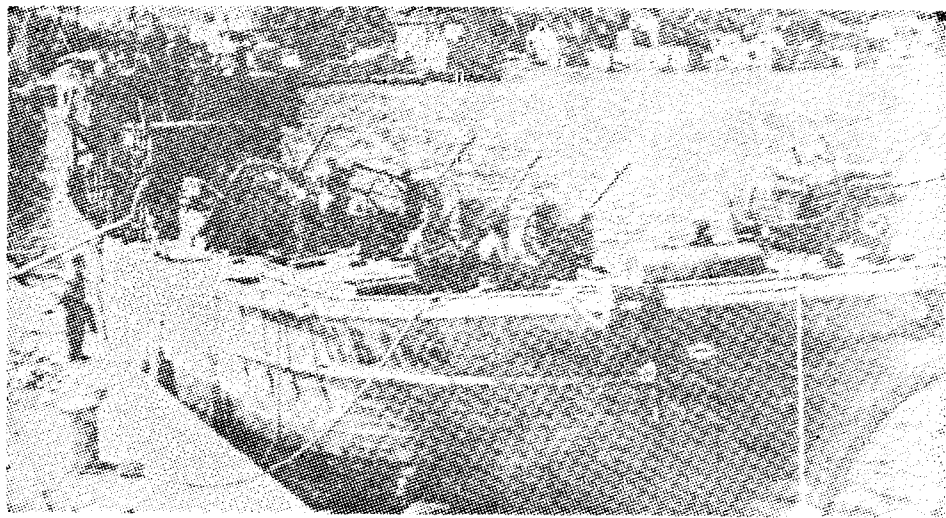
Bil je april, ki mu ljudje pravijo mračni april. Bombardiranje Beograda. Jugoslovanska vojska je kapitulirala. V vojni mornarici položaj ni bil nič boljši...

Mornarico, ki se je bila porodila iz ruševin avstro-ogrske mornarice in ohranila vse njene negativne značilnosti, je vojna ujela nepripravljeno, da bi opravila svojo nalogo pri obrambi obale. Komunistična partija se je skozi zid slepe podrejenosti vladajočemu razredu in monarhiji, karierizma komandnega kadra, razkola med višji in nižji oficirji, korupcije in nacionalne brezpravnosti le stežka prebijala do posameznikov in iz njih gradila politično trdne ljudi, pripravljene braniti domovino pred fašističnimi silami. Kljub temu je tudi v mornarici nastajalo jedro, ki je pozneje pomagalo roditi partizansko mornarico.

V splošnem razsulu, ki je zajel tudi vojno mornarico, so se ladje vdajale ustašem in Italijanom, nekateri komandanti so svoje potopili, da ne bi prišle v roke sov-

ražniku. Mašera in Spasić, heroja, še preden se je začel oborožen odpor, sta se s svojim rušilcem Zagreb potopila na dno Boke Kotorske. Drugi pa so ubrali še drugačno pot. Podmornica Nebojša, poleg nje pa tudi motorni topničarki Durmitor in Kajmakčalan pod poveljstvom sedanega kontraadmirala JVM v pokroju Ivana Kerna in 10 hidroavionov se je prebilo skozi italijansko zaporo v Otrantskih vratih in na strani zaveznikov vstopilo v boj proti razsajajočemu fašizmu. V situaciji, kakršna je bila tistega aprila na našem Jadranu in sploh v vsej domovini, je bilo to več kot častno dejanje — njihovi starešine in mornarji niso za nobeno ceno hoteli priznati kapitulacije, takoj so bili pripravljeni odpluti in odleteti v boj proti okupatorjem, saj so verjeli v zmago nad mračnimi silami fašizma.

Začelo se je takoj po vstaji naših narodov — z diverzijami. Avgusta 1941 je izbruhnil požar na italijanski transportni ladji, septembra na italijanskem minopola-

NB-11 »Crvena zvezda«, naša največja in najmočnejše oborožena ladja v NOV na morju

galcu Esso, oktobra na transportni ladji Palermo. Istega meseca je eksplodiral kotel na minopolagalcu Vergada, decembra pa je nenadoma odpovedal krmilni sistem na rušilcu Spalato... Čeprav teh in podobnih akcij niso izvedli s pomočjo ladij, jih po značaju danes vendarle štejemo med prve pomorske akcije. Opravili so jih posamezniki, v glavnem komunisti s kopnega.

Ko se je vstaja razširila in je bil osvobo-

Vis, poleti 1944: tovariš Tito na obhodu po partizanskih vojnih ladjah

jen že del obale pod Biokovom, pa so nastale možnosti tudi za začetek prvih pomorskih oboroženih dejstev. Partizani iz Graca so bili prvi. Dne 24. januarja 1942 so zajeli okupatorsko motorno jadrnico Merkur, ki je vozila 105 ton hrane in raznega materiala. S tem je partizanom pogum narastel in podobne akcije so postale vse pogostejše. V noči od 4. na 5. maj 1942 je dvajset borcev Biokovskega partizanskega odreda v ustju Neretve potopilo dve ladji, julija pa so partizani zaplenili in potopili parnik Ica. Sredi julija so črnogorski partizani z ognjem z obale uničili dve italijanski motorni jadrnici, polni vojakov, namenjenih v Petrovac. Skojevi in člani KPJ so v Istri zažigali tovore, namenjene za Italijo, že jeseni 1941 pa so organizirano odstranjevali mine, ki so jih sovražnikovi minopolaganci položili pri Zlarinu in Drveniku.

Te in podobne akcije so vse bolj narokovale potrebo, da bi ustanovili mornariško poveljstvo, ki naj bi združevalo in usmerjalo vse prihodnje dejstevanje na morju. Zato je bila na ukaz tovariša Tita dne 18. decembra 1942 ustanovljena Sekcija za vojno mornarico januarja 1943 pa organiziran tudi Prvi mornariški odred v Podgori...

Tako so NOV in POJ dobili tudi svojo vojno mornarico.

Opisovanje kasnejših bojev na našem jadranskem bojevališču bomo prepustili zgodovinarjem, ki bodo slej ali prej prišli na vrsto tudi na teh straneh. Mi bomo za praznik mornarjev raje objavili pripoved o resničnem dogodku, ki se je pripetil konec maja 1944 partizanski ladji NB-8 »Kornat«; zgodbo smo si sposodili iz knjižice SLOBODARSKI HORIZONTI JADRA-NA.

M. U.

Konec maja 1944 so se Nemci odločili, da se bodo hkrati izkrcali na vse otoke, ki so bili v severni Dalmaciji baza partizanske aktivnosti. Svojo operacijo so imenovali »ognjene klešče«, lotili pa so se je v zgodnjih jutranjih urah 31. maja. Ko je bil Štab mornarice obveščen o tem nemškem izpadu na otoke, je oboroženo ladjo NB-8 »Kornat« poslal na Dugi otok. Ladja je 31. maja izplula iz viške luke ter 1. junija brez kakih neprijetnosti priplula na cilj. Toda iste noči je zapeljala v nemško zasedo skupina naših neoboroženih ladij, ki so vozile ljudi in material s Kornatskih otokov proti Visu. Nemci so se pri tem dokopali do naših razpoznavnih signalov... Tega pa niti Štab mornarice niti »Kornat«, ki je pozno zvečer izplul naprej proti Visu, nista vedela.

Okrog pol dveh po polnoči je bil »Kornat« deset milj južno od otoka Blitvenice. Komandant se je že pripravljaj, da bi v ladijski dnevnik vpisal novi datum — 2. junij ter pripombo, da naloga poteka v najlepšem redu. Vidljivost je bila zelo dobra...

»Desno od premca... dva neznana objekta« je iznenada javil opazovalec.

Zaradi dobre vidljivosti posadki NB-8 ni bilo težko kake 2 do 3 morske milje daleč prepoznati dva torpedna čolna, ki sta se razločno kazala v mesečini. Komandant ladje Josip Dundov je bil prepričan, da gre za britanski ladji in je — da ne bi spet prišlo do nesporazuma kot nekoč prej — ukazal, naj njegova ladja odda razpoznavni signal.

Namesto odgovora je prek »Kornata« privršal rafal svetilnih krogel. Posadki se to ni zdelo sumljivo, saj so natanko tako vselej storili zavezniški torpedni čolni. Kljub temu je »Kornat« svoj signal ponovil.

»Podaj mi megafon!« je ukazal komandant, ko sta se neznani ladji približali na sto metrov.

Brž zatem se je čez morje razleglo v noč:

»Jugoslav partizanski!«

»Jugoslav partizanski!« je še ponovil Dundov in hkrati že ukazal, naj njegovi spet oddajo pozivni signal.

»O kej!« mu je odgovoril nekdo z bližnjega torpednega čolna, ki je vozil vse bližje naši oboroženi ladji.

»Angleži so... najbrž bi radi kaj sporočili!« je sklepal Josip Dundov.

»Kornat« je zmanjšal hitrost, posadka, zbrana na krovu, pa je zapustila svoja bojna mesta, da ne bi užalili »zaveznikov«. Končno pa — le kdo je mogel slutiti, da so Nemci prejšnjo noč zvedeli naše razpoznavne znake.

Sovražnik je bil tistih hip na pragu izjemnega uspeha, kajti pripraviti nasprotniku še kakšno hujše presenečenje, kot so ga oni »Kornat«, je bilo že skoraj nemogoče.

Nemški torpedni čoln S-155 se je »Kornatovi« krmil približal na petdeset metrov, S-156, na katerem je bil tudi poveljniški flotilje kapetan korvete Trummer, pa je

je vliknil neki mornar, ki je za komandnim mostom stal zraven Dundova.

Vse se je zgodilo bliskovito. Časa za razmišljanje ni bilo... odločili so izredni refleksi, pogum in iznajdljivost.

»Stopil sem iz krmarnice,« pripoveduje Josip Dundov, »in se pomaknil k mornarju, ki je stal za mitraljezom. Na mornarški bluzi sem opazil nemškega orla. Medtem ko je ta nekaj mrmral, česar nisem razumel, sem ga zgrabil za bluzo na prsih in ga z vso močjo porinil proč od mitraljeza. Eden od mojih borcev je v hipu pograbil prazen zaboj od streliva in z njim Nemca tako treščil po glavi, da se je brez zavesti zrušil na tla.

»Nemci! Ladjo za boj!« je zavpil Dundov in stekel na poveljniški most, da bi velel motorju z vso močjo naprej.

Z močnim sunkom se je »Kornat« str-

Štirje proti enemu

Ali kako pogumno je NB-8 »Kornat« zdržal neenak boj s štirimi nemškimi vojnimi ladjami

že pristal ob desnem boku naše ladje. Eden od mornarjev na nemškem čolnu je takoj vrzel na našo ladjo vrv, ki jo je eden od posadke »Kornatovega« mitraljeza na premcu takoj privezal na našo ladjo. Neki drugi Nemec je s kavljem potegnil torpedni čoln tik ob »Kornatovo« bok. Nemški mornar Wolfgang Ritter je tedaj skočil na krov naše oborožene ladje, zgrabil za mitraljez na desnem boku in ga nameril proti komandnemu mostu.

»Alca le mani!« so zavpili Nemci po italijansko »Kornatovi« posadki. »Roke gor!« Cevi mitraljezov in brzostrelk so se bliskovito zasukale proti naši posadki, zbrani na krovu.

Mornarji »Kornata« so bili čisto presenečeni. »Angleži« so takoj dali nekaj ostrih ukazov, naj se naša posadka, trenutno v brezupnem položaju, prekrcna na njihovo ladjo.

»Tovariš komandant, saj niso Angleži!«

gal z vrvi na premcu, kavelj pa je padel v morje.

Take ihte se Nemci niso nadejali. Zdaj so bili oni presenečeni, vendar so kljub temu z mitraljezi in brzostrelkami užgali po naših; ranili so devet partizanskih mornarjev, od tega dva teže. To je bil za našo ladjo težak udarec, posebej še zato, ker je bila onesposobljena — razen namerilca — vsa posadka krmnega topa kalibra 40 mm.

Oborožena ladja »Kornat« je naglo plula vse dlje od sovražnika. K orožju so skočili drugi mornarji — motoristi, signalisti in krmar ter z vso močjo užgali na zdaj že 200 metrov oddaljena nemška torpedna čolna. Potem je boj hrnel še celih dvajset minut, včasih tudi na oddaljenosti tisoč metrov, saj so ladje ves čas manevrirale, se približevale in oddaljevale.

»Kako je z ranjenimi tovariši?« je medtem zanimalo komandanta Dundova.

»Franjo jo je skupil v stopalo! Namerilec pri levem krmnem mitraljezu, Vlado Rakvin, je teže ranjen na treh mestih, Sime Grubelić prav tako...«

Tako se je zaradi odločne intervencije in iznajdljivosti Dundova ter neustrašnosti njegove posadke stanje na bojišču v temelju spremenilo. Nemcem ni ostalo drugega, ko da so si začeli na vse kriplje prizadevati, da bi dobili nazaj plen, ki so ga že tako lepo držali v rokah.

Ob četrta na tri po polnoči sta se prvima dvema torpednima čolnoma pridružila še dva nemška čolna. Vsi štirje so se znova pognali v napad na naš NB-8. Oslabljena »Kornatova« posadka je vztrajno odgovarjala z ognjem iz vsega orožja. To so bili najtežji trenutki — boriti se je bilo treba do zadnje kaplje krvi ali pa doživeti katastrofo.

»Kornat« je delil svoj ogenj na vse štiri torpedne čolne; ogenj je koncentriral vselej na tisti torpedni čoln, ki mu je bil tisti hip najnevarnejši. Regljanje mitraljezov in lajanje lahkih topov je paralo nočno junijsko tišino. Ogenj ni pojenjal vse do četrta na štiri. »Kornat« je ves ta čas uspešno zadrževal premoč nemških torpednih čolnov in vztrajno, oikcaskasto plul proti Visu. Bil je velikokrat zadet, vendar nikoli resno.

Potem pa so se nemški torpedni čolni nepričakovano umaknili in izgubili v noč; na dveh je gorelo, imeli pa so tudi teže poškodovane motorje.

»Kornat« pa je ob pol osmih jutraj ves preresetan in z enim ujetim nemškim vojakom priplul v viško luko.

Štab IV. pomorskega obalnega sektorja je v zvezi s tem dogodkom Štabu mornarice med drugim pisal tole:

»Od trenutka, ko je posadka NB-8 ugotovila, da gre za sovražnika, je bilo njevo ravnanje v težkem položaju odlično, pogumno, odločno in borbeno... Posebej je treba pohvaliti ranjene tovariše, ki so še naprej ostali v boju in omogočili, da ostrina ognja ni niti za hip popustila...«

CESTNO PODJETJE CELJE

n. sol. o., CELJE, JURČIČEVA 1

Upravljanje, vzdrževanje —
rekonstrukcija in modernizacija
cest I., II. in III. reda na pod-
ročju celjske regije;

moderen park gradbenih strojev
in specialne opreme za ceste;
lastna asfaltna baza;

gradnja cest na celjskem področju;

nizke gradnje;

zimska služba

Lipica

PRILOŽNOST ZA IZLET, SPORT IN RAZVEDRILO

- Ugodne posezonske cene, zagotovljeni popusti sindikalnim in ostalim zaključenim skupinam.
- V enodnevnem izletu si lahko ogledate lipicance in program dresure, Skocjanske jame ali jamo Vilenica, kopate v pokritem plavalnem bazenu, otrokom pa omogočite jahanje ponijev.

PROGRAM ZA ODRASLE IN OTROKE!

Ne pozabite zavrteti telefonske številke 067 73-361 Sežana ali pa pisмено sporočiti svoje želje na naslov: Kras Jadran TOZD Hoteli in gostinstvo Partizanska 1, Sežana.

HOTEL MAESTOSO

GORIŠKE OPEKARNE

p. o. Bukovica 1
65292 Renče

Kdo smo?

Smo ena največjih opekarn v državi in smo v tem letu pričeli s proizvodnjo talnih keramičnih ploščic v novi tovarni KERAMIX.

Kje smo?

Naša nova tovarna KERAMIX je locirana v Volčji dragi blizu Nove Gorice.

Kaj izdelujemo?

Izdelujemo talne glazirane in neglazirane ploščice po postopku enkratnega žganja. To so sinter ploščice s skupnim imenom MONOSINT.

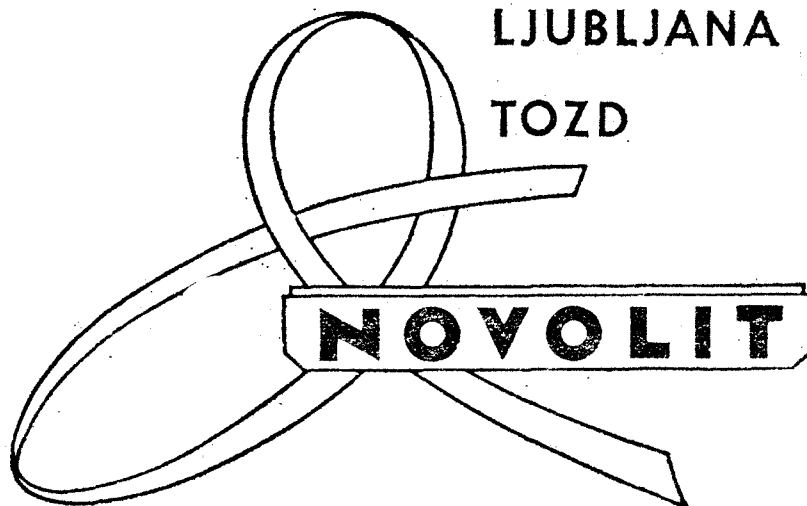
Zakaj sinter ploščice?

Ker je tehnologija povsem nova. Ker je izdelek visokokvaliteten. Ker so zahteve po tako kvalitetnih izdelkih vedno večje in da lahko nudimo potrošniku zraven stenskih, stropnih, strešnih, fasadnih ter vseh drugih kvalitetnih opečnih izdelkov še visokokvalitetna tla.

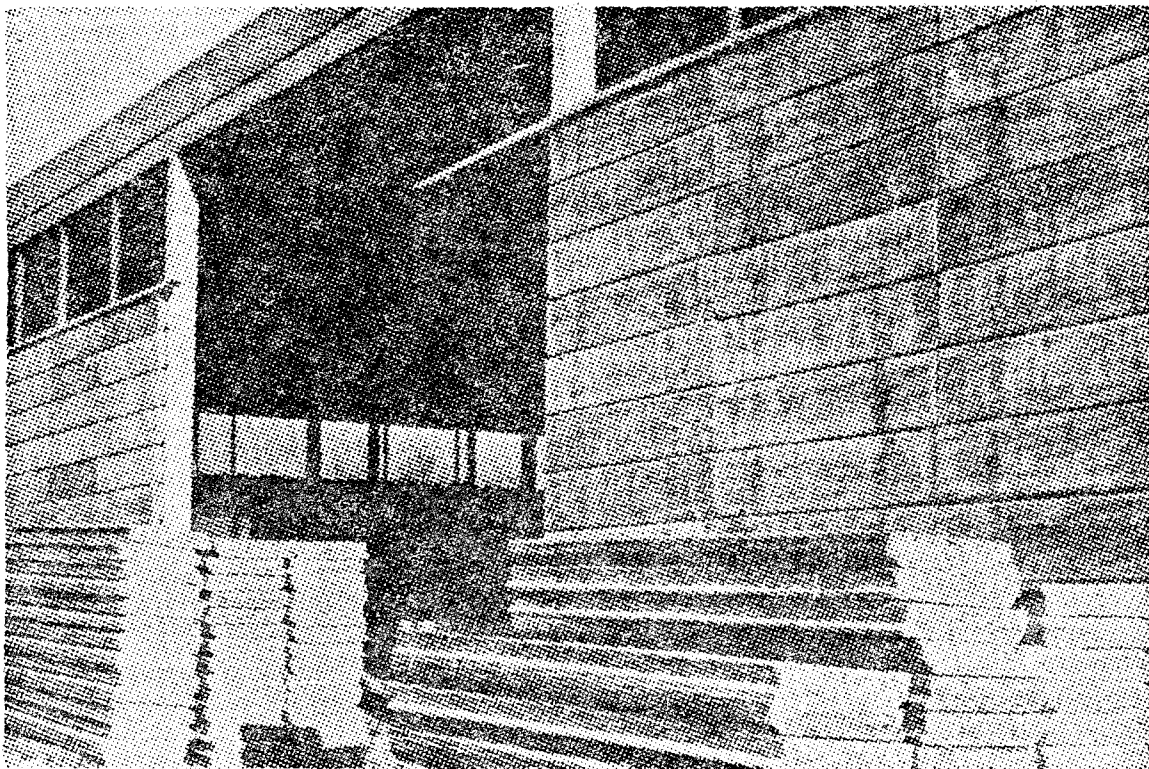
GRAMEX

LJUBLJANA

TOZD

NOVA VAS BLOKE

Z namenom ekonomizacije pri graditvi industrijskih, stanovanjskih objektov, garaž, weekend hišic in drugih, izdelujemo razne vrste lahkih gradbenih plošč, ki jih uporabljamo v konstrukciji samostojno kot stenske polnilne, strešne nosilne elemente, ali pa v kombinaciji z drugimi gradbenimi materiali. Tako lahko dosežemo popolno ali delno prefabrikacijo in s tem ekonomičnost gradnje.

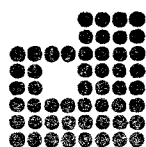
Vse naše izdelke je preiskal in testiral Zavod za raziskavo materiala in konstrukcij v Ljubljani.

SLOVENIJALES

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

lesonit
ILIRSKA BISTRICA

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publika-
cije, razglednice, prospekte in reklam-
ne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne kli-
šeje v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani
obrat za večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik
»DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NASI
RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP,
revijo JANA, ZABAVNIK

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA · TELEFON 1: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833; CENTRALA 23-016; KOMERCIJALA 20-965
OBRAČUN: VIČ 22-833; BRDO 20-886; OPEKA 22-842; IN INDOP 51-814
CESTA NA VRHOVCE · TEKUČI RAČUN PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 501-1430/3 POŠTNI PREDAL M-1

61000 LJUBLJANA, CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

vse vrste opečnih izdelkov za nosilne, predelne stene in stropne ter ostali gradbeni
material — apno, cement, betonsko železo, dimne tuljave, Schiedel dimnike, beton-
ske strešnike itd.

Iz nove Tovarne keramičnih ploščic v Račjem selu pa kvalitetne sinter glazirane in
neglazirane keramične ploščice.

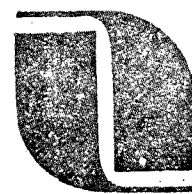
Od 1. 7. 1976 do 15. 9. 1976 poslujemo NON-STOP od 6. do 18., ob sobotah od 6. do
14. ure.

Informacije na tel. 61-965, 61-802, 58-546.

lesni kombinat

novoles

novo mesto
68351 straža
jugoslavija

proizvaja:

- stilno pohištvo: spalnice, dnevne sobe,
jedilnice, delovne kabinete
- moderno pohištvo: spalnice, dnevne
sobe, knjižne regale,
- gugalnike,
- žagan les,
- plastificirane predele,
- furnirsko embalažo

prodaja:

- na domačem trgu:
 - direktno,
 - preko trgovske mreže,
 - prek lastne trgovine v Straži
- v inozemstvu:
 - direktno,
 - prek posrednikov

brest cerknica

industrija pohištva jugoslavija

telefon 061-791 200 telex 31167

**SALON POHIŠTVA BREST
CERKNICA**

tel.: 061 791-200

**PRODAJALNA BREST
MARIBOR,
KNEZA KOCLJA 6**

tel.: 062 21-495

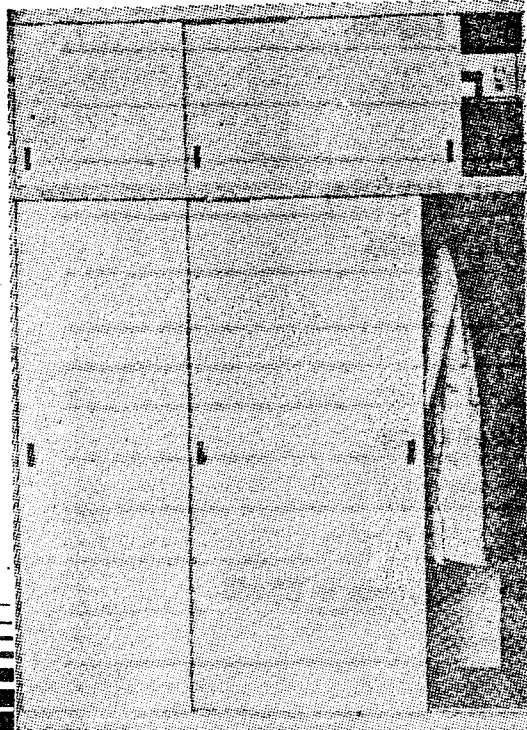
**KUHINJE, DNEVNE SOBE,
SPALNICE, SAMŠKE SOBE,
STOLI, SEDEŽNE
GARNITURE,
KOPALNIŠKI PROGRAM**

UGODNI KREDITNI POGOJI:

- KREDIT DO 30.000.- DIN
- POLOG 10 %
- ZA DEVIZE 5 % POPUST,
- DOSTAVA POHIŠTVA NA DOM
BREZPLAČNA NE GLEDE
NA ODDALJENOST KRAJA

PINO

garderobna omara za vsako predsobo

Praktična pomična vrata.

PINO D-2 — dvodelna garderobna omara je narejena iz zgornjega in spodnjega dela. Spodnjega sestavljajo police in del za obešanje oblek. V vsakem delu je dvojno pomičnih vrat. Mere: 238 x 21, 2 x 60,5 cm.

PINO D-3 — tridelna garderobna omara. V zgornjem delu je troje manjših, v spodnjem pa večjih pomičnih vrat, ki zakrivajo veliko koristno površino sedmih manjših in ene večje police ter dela za obešanje oblek. Mere: 238 x 172, 8 x 60,5 cm.

SLOVENIJALES

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

lesonit

ILIRSKA BISTRICA

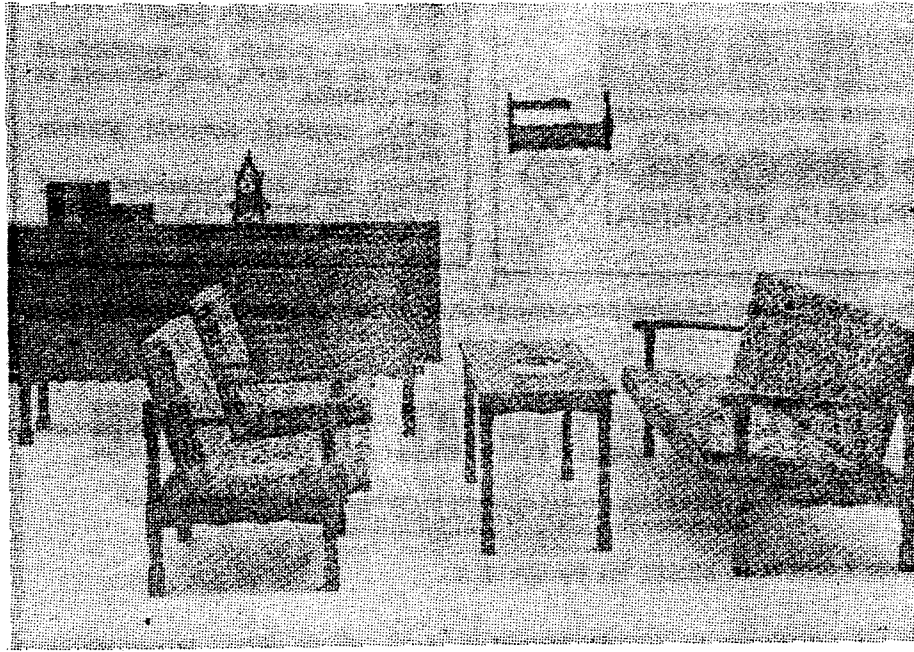

POHIŠTVO

Pohištvo tudi
za 22.000.000
Jugoslovana

MINIMALNA
oprema

SLOVEN POHIŠTVO

Idealna garnitura Rustik Idejno Slovenijales Oprema Isola
Podoba
Slovenijales Ljudijana, Celje, Maribor.

republiška skupnost za ceste • republiški odbor za izvedbo posojila za ceste

Borci NOV

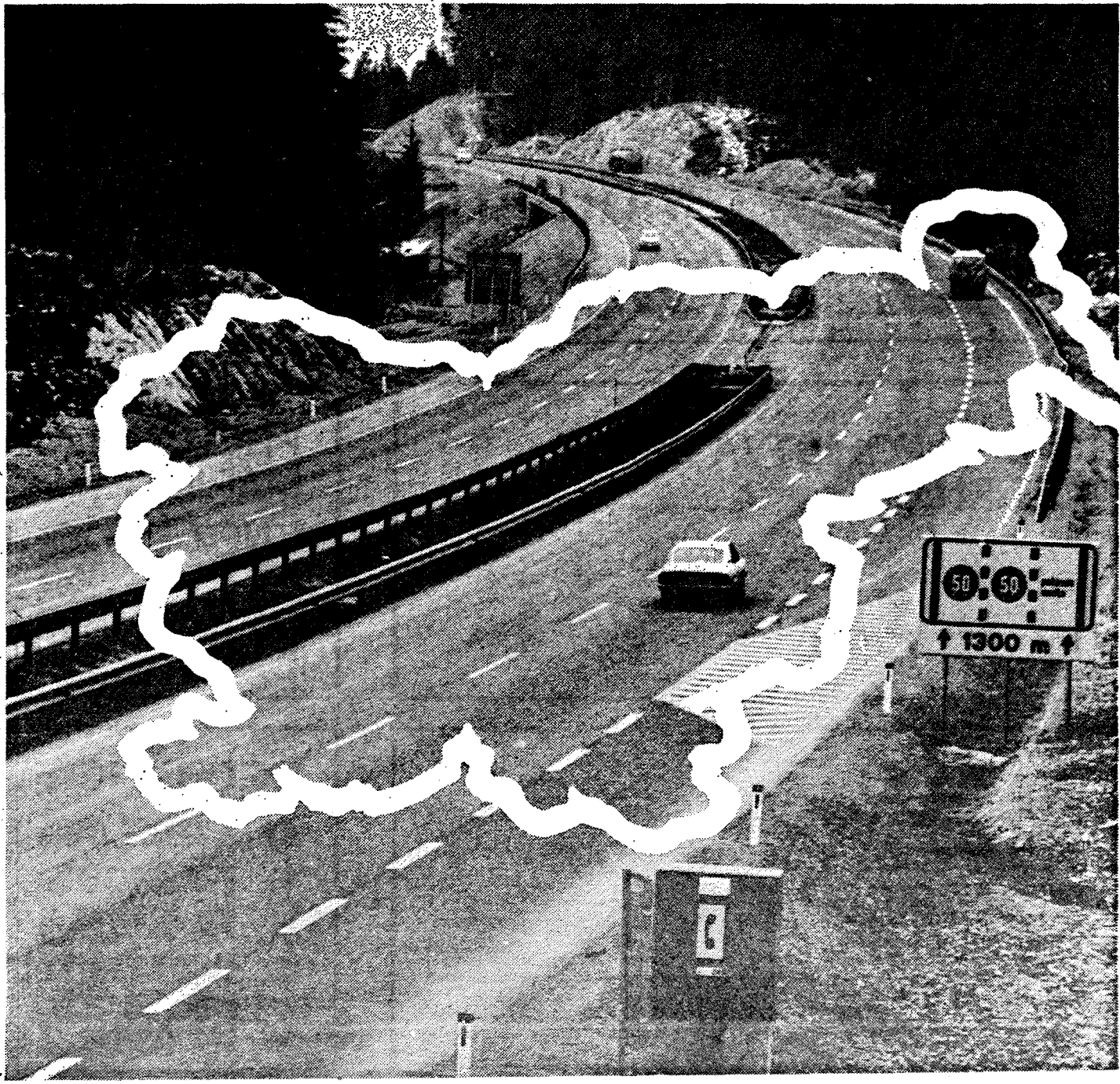
Invalidi NOV

Rezervni vojaški starešine

Še vedno teče akcija za
vpis posojila za ceste.

Pozivamo Vas, da tudi
Vi vpišete posojilo za
posodobitev in izgradnjo
našega cestnega omrežja. Čim več sredstev bomo zbrali, več cest bomo modernizirali in usposobili za sodoben, hiter cestni promet.

Kot v času NOV — tudi ob tej akciji bodite vzor vsem delovnim ljudem, ki so že tako nesebično prispevali svoj delež k uspešnemu vpisu posojila.

PREBERITE

BORCEM PREŠERNOVE BRIGADE

Borce Prešernove brigade vabimo na srečanje, ki bo v nedeljo, 19. septembra 1976, na Turjaku pred zadrugnim domom.

Srečanje je povezano s praznikom krajevnih skupnosti Turjak, Velike Lašče in Rob. Ob tej priložnosti bo na gradu odkrita spominska plošča v spomin na največjo zmago slovenskih partizanov. Slavje se bo pričelo ob 10. uri. Glavni govornik bo tovariš Ivan Franko-Iztok, ki je bil ob zavzetju Turjaka komisar brigade.

Srečanje bo ob vsakem vremenu in ta objava velja kot vabilo. Prevoz bodo omogočale redne avtobusne zveze v smeri proti Kočevju.

ODBOR 7. SNOUB FRANCETA PREŠERNA

ZAHVALA

V okviru proslavljanja 35. letnice vstaje jugoslovanskih narodov je bila v nedeljo, 25. julija, na moji rojstni hiši v zaselku Kojca pri Bukovem, ob številni udeležbi borcev, soborcev in aktivistov ter drugih udeležencev, odkrita spominska plošča štirim članom naše družine, ki so žrtvovali svoja mlada življenja za našo svobodo in srečnejše življenje.

Čutim moralno dolžnost, da se v imenu svoje družine in vseh sorodnikov padlih najlepše zahvalim ZB Bukovo, ZZB NOV Idrija in Cerkno za ves trud v pripravah te, za nas tako pomembne slovesnosti.

Se posebej se zahvaljujem slavnostnim govornikom ANDREJU BROVČ — JANKU BASKEMU in NADI BOŽIČ — ALENKI, godbi na pihala tovarne ETA Cerkno in učencem osnovne šole iz Orehka, ki so tako priščno zapeli in recitirali partizanske pesmi ter učiteljem za njihov trud. Zahvala naj velja tudi samoupravnim organom in kolektivu tovarne ETA Cerkno za denarno pomoč.

Se posebno pa se moram zahvaliti JOŽETU PRIMOŽIČU-MIKLAVŽU za vso njegovo moralno, organizacijsko in drugo pomoč, ki jo je nudil pri

uresničitvi odkritja spominske plošče.

Dolžan sem se zahvaliti tudi vsem praporščakom, ki so s prapori počastili spomin mojih padlih. Najlepša hvala tudi vsem drugim udeležencem, ki so na to slovesnost prišli v takem številu, od blizu in daleč.

LOJZE MLAKAR, NOVA GORICA

KOROŠKIM PARTIZANOM IZ GORENJSKIH OBČIN

V nedeljo, 19. septembra, bo na Jesenicah srečanje koroških partizanov — borcev narodnoosvobodilne vojske iz gorenjskih občin, ki so se borili onstran Karavank. Povabili bodo tudi soborce s Koroške, s katerimi so skupaj pripomogli k uničenju nacizma. O vsem tem že tečejo priprave tudi po krajevnih organizacijah, največjo prizadevnost pa kaže pododbor koroških partizanov pri ZZB NOV Jesenice.

Osrednja slovesnost bo 19. septembra ob 11. uri v Planini pod Golico, zjutraj ob 9. uri pa bodo odkrili spominsko obeležje na Suhem sedlu nad Markljevo planino na Golici in sicer koroškemu Slovincu Ivanu Čerinu, padlemu komandirju kurirske postaje K-2.

Za srečanje je med borci veliko zanimanje, kajti v gorenjskih občinah teh ni tako malo in vsak si po tolikih letih želi videti in se pogovoriti s tovarišem, soborcem.

Koroški partizani Gorenjske in drugi borci — na svidenje v Planini pod Golico!

LUDVIK AMBROZIČ, BLEJSKA DOBRAVA 29

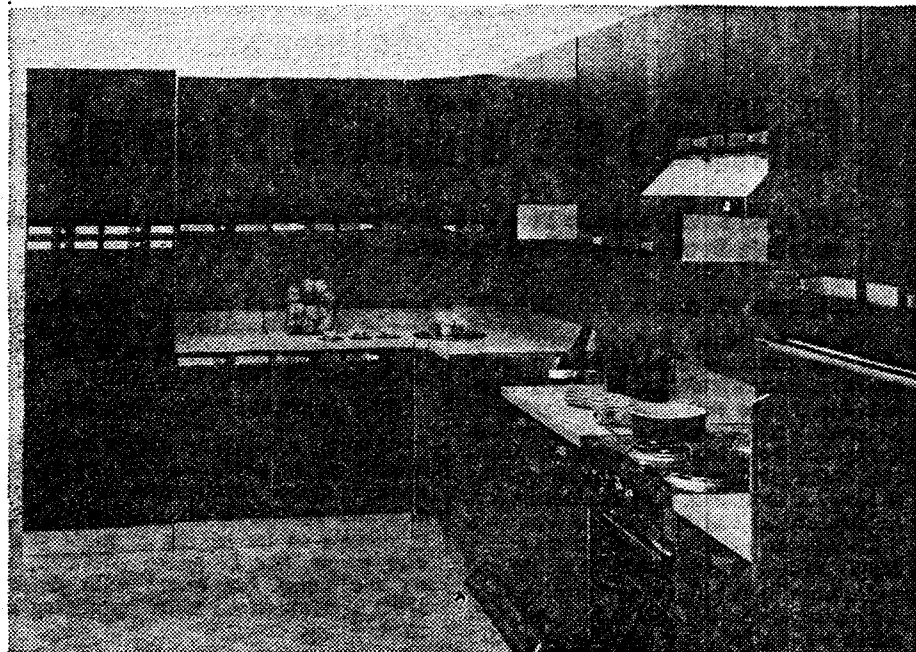
REŠITEV KRIŽANKE 134

Vodoravno: OV IKOM KRAVATA ENOTNOST NATAKAR LEPILKA ATANAS EVEREST ALADIN KARIS ION DELAVEC TREN RASTER IMOVINA RN ASISTENT JI AVAL IOS VSTOP VH JEDACA KSILIT SE ASAMA EI ATRATO TK KKK IKS OMARICA ROLETA LO NIKANDER ITO EROS KERN ONO AVDO GEN

Knjižno nagrado »Na bojni črti osemnajste« bodo prejeli od Založbe Borec po pošti naslednji nagrajenci:

1. Stanislav KOLEN, Planina 37, p. 64000 KRANJ
2. Bogomir LASIČ, Tesarska 14, 61000 LJUBLJANA
3. Franc DRAZUMERIČ, Valjavčeva 9, p. 64000 KRANJ UPRAVA TV-15

KUHINJA LUCIJA NOVA SREČA ZA SKUPNO ŽIVLJENJE

Naša kuhinja ustvarja udobnost, svetlobo in toplino — nov ambiant za nov način življenja. Zato je kuhinja, ki si jo najbolj želite.

TOVARNA POHIŠTVA

AJDOVŠČINA — JUGOSLAVIJA — TELEFON 065-73010/73011 — TELEX: 34340

SESTAVIL: KOPRIVSEK						SKOPLJENEC	IZVRŠNA OBLAST	ČRESLOVINA
AVSTRIJSKA TISKOVNA AGENCIJA								
SPANJE								
3								
MAMILO								
RISAL: JAK	INDIJANSKI COPATI	IZDELKI IZ SLONOVIN OKEL	SORODNIK	PREVOZNA SREDSTVA	HRVAŠKO M.IME			
PRITOK ILMENSKJE JEZERA					PREDSTOJH. SAMOSTANA			JAPONSKI DENAR
SKANDINAV. M.IME					KEMIČNI ELEMENT ALOJA			
DREVO IN PLOD							BENETKE	
OTOČJE V ATLANTIKU						ITALIJANSKO GLASILO	ADA NEGRI	
SOMBOR			SOKRATOV TOŽNIK	EDEN OD ČUTOV DOMAČE Z.IME			SRBSKO M.IME	DRŽAVNA BLAGAJNA
KOBILCA						MUJNOSTI SAHOVSKI IZRAZ		
Z.IME					NIZJA PREMISA VEZNIK			
VZPOBUDA								
TV-15	IZVRŠITELJ ATENTATA							

V VSEH ENOTAH LJUBLJANSKE BANKE

Tekoči račun lahko odpre vsak opravično sposoben občan. Podpisati se mora na obrazec s katerim zaprosi banko, da mu odpre tekoči račun. Seveda pa banka potrebuje tudi zagotovila, da bodo sredstva dotekala na tekoči račun. V banki mu bomo radi razložili kako poteka prenos osebnih prejemkov prek banke, v delovni organizaciji pa mu bodo uredili vse ostalo.

Mnogo naših varčevalcev je že spoznalo, da je poslovanje s tekočimi računi veliko lažje kot pa poravnavanje vsakodnevnih obveznosti z denarjem na hranilni knjižici.

Vse več je ljudi, ki se odločajo za prenos osebnih dohodkov in drugih prejemkov na tekoče račune, posebej zdaj, ko se ostanek sredstev obrestuje po višji obrestni meri. Za tisti »drobiž«, ki bi ga drugače gotovo zapravili, v najboljšem primeru bi vam ostajal doma, je zdaj obrestna mera 7,5 %, če je seveda varno naložen na tekočem računu.

Imetniki tekočih računov pa odhajajo tudi na počitnice bolj brez skrbi, saj jim lahko Ljubljanska banka iz sredstev na njihovem tekočem računu poravnava marsikatero plačljivo obveznost.

Če ste na izplačilni dan odsotni, vam ni treba prav nič skrbeti, kako boste prišli do denarja. Ta je vedno pravočasno vknjižen na vašem tekočem računu in ga lahko porabljate, čeprav ste morda daleč od doma.

Razen osebnih dohodkov, ki vam jih na tekoči račun nakazuje delovna organizacija, lahko pritekajo tudi vsi ostali prejemki, bodisi invalidnina, pokojnina, lahko se pogovorite z banko, da vam na tekoči račun prenakazuje tudi prejemke, ki prihajajo na vaš žiro račun... Tako postaja banka vaš denarni servis, ki vam omogoča bolj sproščeno življenje, saj prevzema veliko vaših obveznosti in jih opravi brezplačno.

Hodimo po njihovih stopinjah

Obiskali smo Osnovno šolo »16. december« v Mojstrani, nagrajenko natečaja Svobodni gradimo naš svet

Zakaj smo jih pravzaprav obiskali?

Ne samo zato, ker je ime mojstranske osnovne šole zapisano med devetimi nagrajenkami natečaja Svobodni gradimo naš svet, s katerim se je uredništvo Pionirskega lista v lanskem šolskem letu vključilo v Jugoslovanske pionirske igre, ki so dve leti zapored potekale pod naslovom Naša domovina pod svobodnim soncem.

Tudi ne samo zato, ker je razpis vključeval nalogo z vodilom »hodimo po njihovih stopinjah« in ker je bilo med 5970 pismenimi in 1389 likovnimi deli naših najmlajših, kolikor jih je prišlo na naslov razpisnika natečaja, zapisanega toliko lepega o miru in toliko obtožujočih besed o vojni, pa spremljano z eno samo mislijo, kako lepo je v naši domovini biti mlad in obljubo, da so to domovino pripravljene braniti do poslednje kaplje krvi.

Obiskali smo jih predvsem zato, ker nas že več kot leto dni vabijo z željo, da bi bralcem TV 15 predstavili svoja prizadevanja in da bi konec koncev vendarle zaživelo naše sodelovanje na mladinski strani, saj se s te šole tu in tam oglašajo le Lilijana.

Pridružili smo se torej predstavnikom Pionirskega lista, ki so tja nesli nagrado — prenosni barvni televizijski

sprejemnik — in povedati moramo, da se nas, predstavnikov TV 15, niso nič manj razveselili, čeprav smo jih obiskali praznih rok.

Bilo je to konec šolskega leta.

Takrat zabeležene misli smo prihranili za te septembrske dni in kot uvod v novo šolsko leto, da bi vas z njimi opozorili na čas rednejšega oglašanja in na to, da še niste povedali vsega, kar bi lahko povedali, pa da nič manj kot dnevi naše polpretekle zgodovine ne kliče po zapisu tudi današnji čas.

Saj nam je za to, za kar se bojimo danes — kot je pionirjem, zbranim v Brestanici, dejal tovariš Franc Setinc — prav tako potrebno tveganje, nemirna ustvarjalnost, zaupanje v svoje sposobnosti, kot v tistih dneh... in zavest, da moramo ohraniti svobodo, ki smo si jo priborili s toliko muke, krvi in trpljenja našega ljudstva.

Da, tudi o tem je stekla beseda v mojstranski osnovni šoli.

Čeprav smo zvedeli marsikaj o tem, kako se najmlajši iz Mojstrane vključujejo v samoupravno socialistično življenje, smo za današnji zapis vendarle izdvojili predvsem izredno uspešno organizirano solidarnostno akcijo za Tolminsko, ko so pionirke in pionirji zbrali 6 ton in 420 kg papirja ter 4.530 dinarjev, kar je skupaj z iztržkom od prodanega papirja nanese 5.550 dinarjev.

»Ni malo učencev, ki so krepko segli v svoj hranilnik,« je povedala Vera Gartnerjeva, mentorica pionirske organizacije. Denar so namenili šoli v Zagi pri Bovcu, ki je bila ob potrebu tako poškodovana, da v njej ni bilo moč nadaljevati pouka. »Bili so na Pokljuki, pa smo jih obiskali z našim darilom,« je še povedala.

To se pravi z drugimi besedami ne živeti samo zase, marveč v skupnosti, to se pravi biti družbeno prisoten, kar je ena osnovnih vrednot socialistične morale. Da zato ni potrebno veliko, govori tudi naslednji podatek: osnovna šola v Mojstrani, ki nosi v spomin na dni vstaje ime »16. decembra«, je najmanjša po številu učencev v jeseňski občini, v svojih vitrinah pa hrani mnogo priznanj, mnogo pohval.

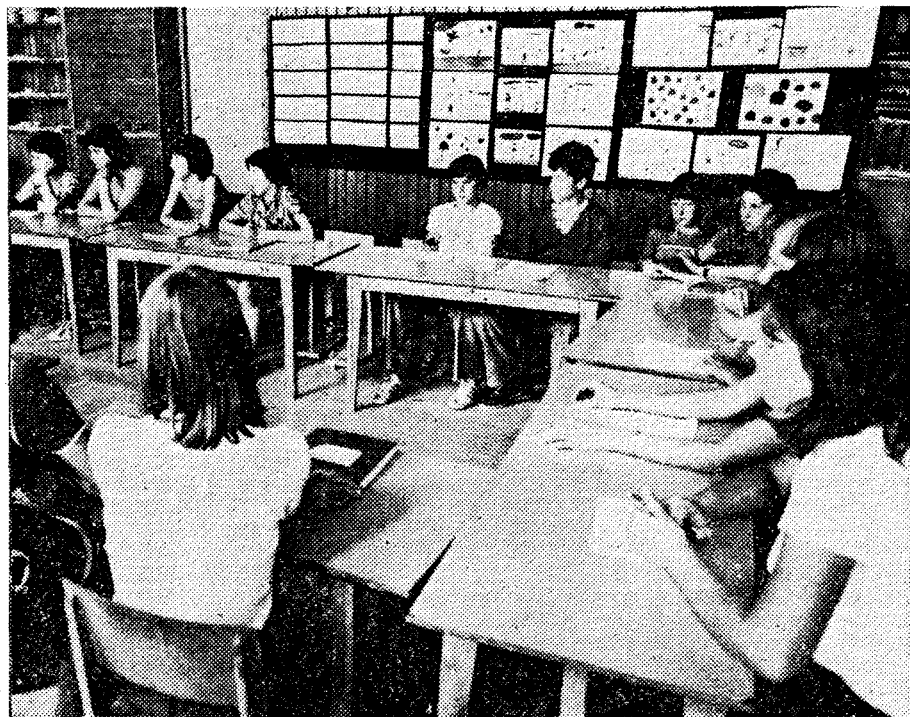
In tega smo se v Mojstrani ondan še posebno razveselili.

Zato smo tudi prepričani, da bodo najmlajši iz Mojstrane obljubo, ki so nam jo dali ob slovesu, izpolnili.

Obljubo, da bodo člani njihovega fotokrožka, prejemnika že mnogih priznanj, poslali fotografije spomenikov padlim borcem narodnoosvobodilnega boja in žrtvam fašističnega nasilja na Dovjem, nad Selcami, pa nad Savskim mostom, kjer sta 11. julija 1944 padla kurirja Mirko Pezdarnik in Jože Mertelj, ob hudorniku Belca, na Velikem bregu in na Planini pod Jerebikovcem, katerih zgodovino so člani literarnega krožka iz mojstranske osnovne šole tako lepo opisali in nam jo tudi poslali.

Da je v Mojstrani tako, kot je, je tako tudi zato, ker zvesto »hodijo po njihovih stopinjah«.

MILENA STRAJNAR

S sestanka odbora pionirske šolske skupnosti, ki sta mu prisostvovala tudi ravnatelj osnovne šole »16. decembra« v Mojstrani Miro Lapajne in mentorica pionirske organizacije Vera Gartnerjeva. Foto: MARKO RUDOLF

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE
REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

Bilo je med vojno

Zato ljubim to našo zemljo in vem, da bom tako kot moj oče, če bo potrebno, segel po puški in se boril, da bo ostala vedno naša

Vse, kar bom zapisal, mi je pripovedovala mama, ki je bila med vojno še otrok. Toda dobro se spominja, kako so živeli takrat in koliko gorja so ljudje preživeli.

V njihovi hiši je bilo vedno veliko partizanov, ker so tam imeli krojaštvo. Za partizane so šivali obleke in titovke. V bližini so imeli leseno karavlo za skladišče. Bila je tako skrita v gostem grmovju, da so jo še po vojni otroci težko našli, čeprav so skoraj vedeli, kje je.

Mama večkrat pripoveduje, kako so bili lačni, saj je med vojno vsem primanjkovalo hrane.

Na pomlad 1945. leta so partizani pobrali svoje stvari in odšli. Pridrveli so Nemci in belčki. Tisto noč niso ljudje nič spali. Vso noč so čakali, kaj bo. Proti jutru so začele goreti hiše in hlevi.

V hišo moje stare mame je pridrvel ves zasopel neki belogardist, češ da se stari oče skriva po Blegošu. Puško je imel naperjeno v staro mamo in ji grozil, da bo sprožil, če ne pove, kje je oče. Vpila sta drug na drugega, otroci pa so se tiščali v kotu in jokali. Mama mu je rekla: »Če te ni sram, kar sproži in imej na vesti pet otrok vse življenje!« Povesil je puško in izginil skozi vrata.

Za hišo so ležali zjutraj trije mrtvi partizani, pri sosedu pa je stari oče gasil hišo in reševal, kar se je rešiti še dalo.

Požgana ni bila samo sosedova hiša in niso padli le tisti trije partizani in ni bilo veliko takih vojakov, ki bi jih krik pogumne matere spomnil na to, da so na svetu očete, matere, otroci in ne le številke ubitih, za katere dobijo blesteča odlikovanja.

Zato ljubim to našo zemljo in vem, da bom tako kot moj oče, če bo potrebno, segel po puški in se boril, da

Tako so pionirji iz četrtega razreda prinesli kurirčkovo torbo pred šolo v Železnikih

bo ostala vedno naša. Da to niso samo besede, mladi dokazujemo iz dneva v dan z mnogimi akcijami. Ena izmed njih je tudi Kurirčkova pošta, s katero dokazujemo ljubezen do domovine tudi na naši šoli v Železnikih, kjer deluje pionirski odred Ratitovec.

STONE RANT

Bombni napad

Mama je prišla domov vsa prestrašena... Atov plašč je srečno prinesla, čeravno ga je med potjo večkrat odvrгла

Bilo je aprila 1941. leta.

Moja mama je s svojim očkom odšla na novomeško postajo. Z vlakom naj bi se pripeljal brat Mirko, ki je bil takrat prometnik na postaji Zidani most. Vlak je pripeljal in na njem so bili železničarji. Z vseh postaj širom po Sloveniji so namreč železničarje opoklicali in odpeljali v Črnomelj. Tudi mamin brat Mirko bi moral biti med njimi. Moja mama mu je nesla kekse in še drugo hrano, da bo imel za seboj. A na tem vlaku ga ni bilo.

Vlak je odpeljal proti Beli krajini. Stari ata in mama sta odšla s perona proti domu. Med tem časom so priletela nemška letala. Zaokrožila so nad postajo in že se je zasllišalo streljanje letalskih strojin. Pred postajo je bilo polno jugoslovanske vojske. Ker je država propadla, so se vojaki zbirali na postaji, da bi se odpeljali domov.

Med preletom letal so vojaki bežali na Marof, da bi med drevjem našli zavetje pred avioni.

Tudi mama je bežala proti gozdu. S seboj je imela atov plašč. Vrgla ga je pod drevo, ga pustila in bežala naprej proti domu. Ko so avioni odleteli, je tekla ponj, saj se je bala priti domov brez njega. Ko je prišla na vrh drevoreda, je pod seboj zagledala dim in ogenj. Ni vedela, da so letala med tem bombardirala sedanjo osnovno šolo Kajte Rupena. V šoli je

imela vojska naloženega mnogo razstreliva. To je pokalo in šola je gorela. Po drevoredu se ni nihče upal, ker so govorili, da bo šola raznesla.

Mama je odšla po njivah (kjer so sedaj Mestne njive!), tam proti Mačkov-

NA KUŽELIČU

Bilo je 18. aprila 1942, ko so Italijani požgali vas Kuželič. »Nad vasjo so imeli partizani pot na Stružnico,« mi je o tem dogodku začela pripovedovati mama. »Tega dne se je po njej pomikala partizanska patrulja proti Stružnici. Italijanska patrulja se je prav tako bližala Kuželiču in opazila partizane. Začelo se je streljanje. Razjarjeni Italijani so nato pridrveli v vas. Pobrali so ljudi in jih odvedli na Brod, vas pa zažgali.«

Po vojni vasi ni nihče obnavljal in tako razvaline še danes stoje.

STANKO KLARIČ

ou, kjer se je zbralo veliko ljudi. Čakali so na brodnika. Prepeljal je po petnajst ljudi preko reke Krke. Ljudje so bili hudo preplašeni in so v skupini preko vasi Grabna odšli v mesto. Tudi mama je prišla domov vsa prestrašena in premražena. Atov plašč je srečno prinesla, čeravno ga je med potjo večkrat odvrгла.

Stara mama je bila zelo v skrbeh, ker mame celih pet ur ni bilo domov; to je bilo takrat, ko so Nemci prvič z avioni napadli Novo mesto.

MILENA LEVIČNIK

TV-15 ZA MLADINO

Brigadirka Zinka in njeni spomini

»Da, tudi jaz sem bila brigadirka!« je s ponosom ob slovesu dejala tovarišica Fisterjeva

Tovarišica Zinka Fister uči na naši šoli v Bakovcih že vrsto let. Po vojni je postala članica mladinske organizacije in tudi brigadirka. Ko sem jo prosila, da mi pove, kaj iz tistih dni, se je z veseljem odzvala moji prošnji.

»Po vojni je bila naša domovina porušena. Tudi promet je bil otežkočen, saj praktično nismo mogli potovati iz kraja v kraj, pa smo si pomagali na vse mogoče načine. Da bi čimprej obnovili ceste in železniške proge, so povsod po državi organizirali mladinske delovne brigade, ki so pomagale obnavljati in graditi. Sama sem bila trikrat brigadirka in sicer: V Novi Gorici, na cesti Zagreb—Beograd in v Bosni, kjer smo gradili progo Doboj—Banjaluka.

Prvič sem bila brigadirka 1948. leta v Novi Gorici, kjer smo gradili cesto. Delovna kacija je bila med počitnicami. Delali smo zelo trdo. Dobro se še spomnim, kako smo z lopatami rezali velike kose zemlje, napojene od dežja in jih zlagali v kopice. To so bile zelo težke lopate. S samokolnicami pa smo navažali gramoz in tako pripravljali temelje za novo cesto! Vsi smo prišli domov z žuljavimi rokami.

Tudi naslednje leto sem se spet prijavila za delovno akcijo. Iz Murske Sobote je šla brigada mladincev. Naš komandant je bil tovariš Tone Ferenc, takratni predsednik mladinske organizacije na gimnaziji. Peljali smo se v živinskih vagonih. Vozili smo se zelo dolgo, ker so bile prometne zveze slabe, pa še daleč je bilo. Izstopili smo v Okučanih, od koder smo večji del poti s svojo nelahko prtljago kar prepešali, tja do lesenih barak, v katerih smo preživeli ves mesec. Prvo noč smo spali na golih tleh, niti slame nismo imeli. Spominjam se, da sem se vso noč premetavala in sem komaj dočakala jutro. Bolele so me vse kosti

in pozneje sem bila vsa modra od trdih desk.

Naslednji dan so nas razdelili v čete. Dobili smo tudi brigadirske obleke in svoj prostor v baraki. S slamo smo si napolnili slamnjake in vsak je dobil po eno odejo. Postelje so bile v nadstropja. V naši baraki so bile tudi mladinke iz drugih krajev. Bilo nas je več kot sto. Delali smo v treh izmenah. Ko smo bili v prvi, smo že zgodaj vstali, saj smo bili na gradbišču že ob šestih. Delo smo si razdelili približno takole: prvi so rušili hrib, drugi so nalagali zemljo v samokolnice, tretji so vozili samokolnice na gradbišče, četrti so planirali in tako naprej. Ob dveh popoldne smo se s pesmijo vračali v barake. Najprej smo se umili, nato smo se postavili v vrsto in čakali vsak s svojo posodo na kosilo. Potem smo pomili posodo in šli počivat. Ko je dežurni zažvižgal, smo se postavili v zbor. Imeli smo tudi predavanja in spremljali smo dnevno časopisje. Po večerji smo se zbrali ob tabornem ognju in peli ter plesali kolo. Vsi smo bili tovariši in prijatelji! To pa je bil tudi najprijetnejši del dneva, saj smo pozabili na žulje.

Ob devetih smo morali spat, da smo se odpočili za naslednji delovni dan.

Tretjič sem bila brigadirka v Bosni. Gradili smo železniško progo Doboj—Banjaluka. Vsakokrat, ko vidim v delovnih brigadah mladinke, prepotene od znoja, kako zasajajo lopate v zemljo, me prevzame prijeten občutek, saj se spomnim, kako sem nekoč tudi sama z veseljem pomagala graditi našo porušeno domovino.

Potem sva se poslovili. »Da, tudi jaz sem bila brigadirka!« je s ponosom ob slovesu dejala tovarišica Fisterjeva.

VERICA GRANFOL

KRAMLJANJE

»Brkinci so po dveh dolgih letih končno dočakali otvoritev trinideset kilometrov dolge ceste, ki se vije po grebenu, s katerega je lep razgled na pogorje Slavnika, Snežnika, Učke, Nanosa in Vremenščice.« je začel svoje poročilo s sklepne slovesnosti mladinske delovne akcije Brkini 76 Gorazd Maslo.

Za objavo poročila s te slovesnosti je, ne po tvoji krivdi, dragi Gorazd, nekoliko prepozno in odložili smo se, da nekaj misli iz tvojega sestava objavimo kar v kramljanju. Predno jih zapišemo, moramo povedati, da si se v njem spomnil tudi tistega dne, ko so Nemci 18. maja 1944. leta v Tominjah zažgali hišo in v njej petinideset živih Brkincev...

»Kdo bi lahko to pozabil!« pravi Gorazd in nadaljuje z vtisi o nedavnem slavlju.

»Prijazni domačini so vse prisotne povabili na šilce brkinske slivovke, kateri se dobri poznavalec domače žgane pijače težko odreče, pionirke in pionirji pa so med ljudi delili sočna jabolka, hruške in slive. Ko smo okusili sadove brkinske zemlje, smo šele spoznali, kakšno možnost ponuja sadjarstvo za nadaljnji razvoj Brkinov. Kdo bi tudi lahko pozabil domačine na Tatrah, kjer je bil slovesen zaključek mladinske delovne akcije Brkini 76, ki so se s solznimi očmi zahvaljevali mla-

dim brigadirjem za pomoč in z upanjem, da se prihodnje leto spet snidejo na delovni mladinski Brkini 77!«

Naj, dragi Gorazd, tvoje besede dopolnim z mislijo enega izmed mladih brigadirjev, udeležencem mnogih mladinskih delovnih akcij širom po Sloveniji, s katerim se se pogovarjala nedolgo tega.

»Tako kot sprejemajo mlade brigadirje brkinski domačini, s tolikšno toplino in s tolikšno hvaležnostjo, jih ne sprejemajo nikjer!« je dejal.

In zdaj še nekaj besed Tomažu Gorencu iz Ankarana:

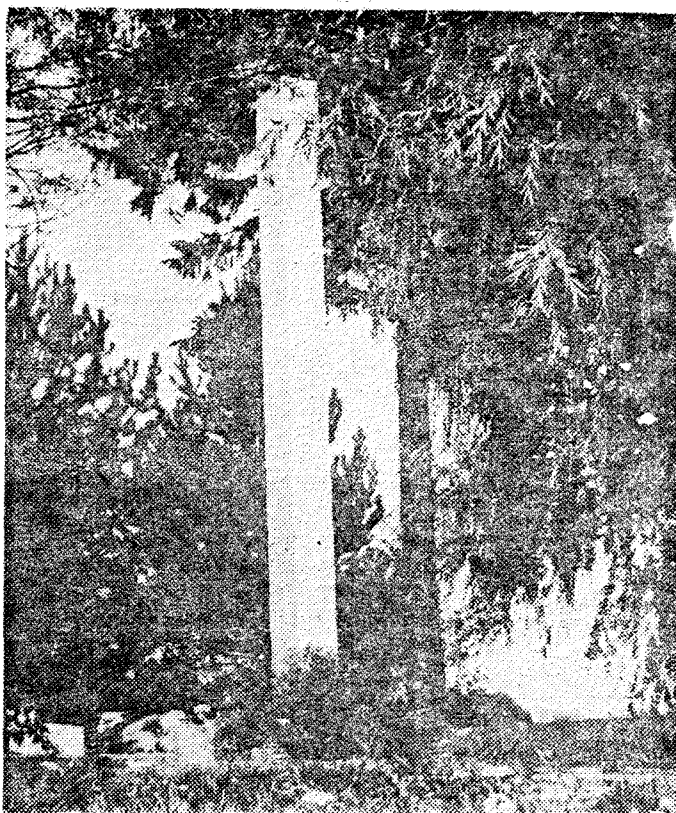
Prav je, da si se odločil posneti dve fotografiji za mladinsko stran našega časnika in eno izmed njih objavljamo že kar v današnji številki. Radi ti verjamemo, da ti je vreme pošteno zagodilo in ti pokvarilo polovico počitnic, saj se nam je to dogajalo kar vsem po vrsti. Za objavo je pripravljen tudi tvoj sestavek in je kar prav, da se pripravljáš k pisanju novega, četudi je njegova vsebina za nas še skrivnost.

Da ste v našem uredništvu dobrodošli vsi, ki nas želite obiskati in se pogovoriti, dragi Tomaž, pa ni potrebno posebej poudarjati.

Lepo pozdravljeni!

Milena

TV-15 ZA MLADINO

Spominsko obeležje v Predstrugah pri Dobrempolju na Dolenjskem je posvečeno žrtvam okupatorjev in domačih izdajalcev. Na gričku ob cesti se pod vrhove dreves pne obelek z napisom V NOB PADLIM ŽRTVAM ZA SVOBODO, le meter stran pa so na kamnitem skladu, izklesanem v obliki knjige, izpisana imena tistih, ki so se odzvali klicu domovine in zanjo padli.

Poseben čar daje temu kraju poljsko cvetje, ki obrašča celoten grič.

Foto in tekst: TOMAZ GORENC

Pravici je bilo zadoščeno

To sem zapisala po pripovedovanju tovariša Zvoneta Ažmana-Bogota, nekdanjega borca VOS

»Na Hrušici nad Jesenicami je stal noval zagrižen nemčur Korenc. Na vesti je imel selitve prebivalcev Hrušice leta 1942. Nad njim je bila že pred časom izvršen poskus smrtne obsodbe, ki pa se je izjalovil. Strelji, ki bi ga morali pokončati, so mu vzeli samo vid in sluh. To je bil še neporavnan dolg in od nas obveščevalcev je bilo odvisno, kdaj ga bomo poravnali. Izdajalec je še v takem položaju oziroma stanju neprestano rovaril in ovajal ljudi okupatorju.

Takoj drugi dan po izvedeni mobilizaciji na Zgornjem Plavžu smo se odločili, da to akcijo izvršimo. Pod Golico na Markljevi planini se je nahajal 1. bataljon Zahodno-koroškega odreda, ki je imel območje na drugi strani Golice, na Koroškem okoli Sveč in Št. Jakoba. Zaradi trenutnih hajk se je umaknil tostran Karavank, ki jih je prešel v globokem snegu. Naši terenci so morali priskrbeti hrano tudi zanj. Po kratkem posvetu so se naša vodstva dogovorila, da se napravi prehranjevalna akcija pri nemčurju Korencu in da se na kraju samem z njim kot z izdajalcem tudi obračuna.

Tako smo pozno popoldne, bilo je 23. marca 1944, krenili člani VOS izpod Rožce, kjer se nam je pridružil še koroški bataljon, prikrito proti Hrušici. Previdno smo se približevali. Hoditi smo morali zelo tiho, ker je bila pri predoru zelo močna nemška posadka in tudi po cesti ter železniški progi so stalno nadzirale nemške obhodnice. Ko se je zmrčilo, smo odšli proti hišam. Tiho smo postavili zasede in previdno prečkali glavno cesto ter se približali hiši Korenca. S Francem Grohotkom-Crtomirjem sva se pomaknila k hišnim vratom. Na trkanje se ni nihče oglasil, a zaslišala sva šum, kakor da nekdo znotraj hiše hitro teče po stopnicah v zgornji prostor. Ker se ni nihče odzval, smo se odločili, da vdremo v hišo.

Borci so pobrali na dvorišču težak hloh in z njim krepko udarjali po težnih vratih. Pri vsakem udarcu so se deske na vratih odlamljale. Hkrati se je zaslišal odmev izza vrat, ker je bila za vrati na verigo obešena skala, ki je pri vsakem udarcu z hodom v vrata odskočila in ponovno udarila na notranjo stran vrat. Po večkratnih udarcih se nam je le posrečilo razklati vrata ter priti v hišo. Z baterijo sem obsvetil večni prostor in stopnice, ki so vodile v zgornje prostore, v polkrogu okoli naju pa so čakali naši borci, terenci, kurirji in borci koroškega bataljona, da bi v danem znamenju, ko bi s Crtomirjem že prišla izdajalca Korenca, pristopili še oni. Nenadoma pa se je zabliskalo in odjeknila je močna eksplozija. Od silnega pritiska sem se naslonil na vrata in na levem stegnu začutil pekočo bolečino. V tistem trenutku sem pomislil, da smo izdani in napadeni. Bila je tema in le

tu in tam je bilo slišati krike borcev, ki so bili ranjeni.

Takoj smo se umaknili od vrat prek vrta za drvarnico. Šli smo čez cesto in naprej po poti, ki je vodila v breg. Ko sem pritekel do korita, mi je leva noga že klecala. Prijel sem se za nogo, kjer sem imel rano in roka je bila polna še tople krvi. Ko sem se umikal oziroma opotekal po poti v hrib v varno zavetje pred sovražnikom, sem občutil slabost. Ko le nisem mogel več naprej, sem se usedel ob poti pod neko smreko in poskušal rano nekako zavezati, da ne bi izgubil preveč krvi. Sele tedaj sem opazil, da imam v čevlju kri. Ko sem sezul čevelj, sem videl, da sem ranjen tudi v stopalo. »Kdo je?« sem nenadoma ob sebi zaslišal Crtomirjev glas. Povedal mi je, da je ranjen od drobcev bomb v hrbet, mi za silo prevezal rano in od mimoidočih poklical Juro Koselja-Miha, da bi me skupaj nekako spravili v hrib.

Z velikim naporom sta me prinesla do Štrukljeve hiše v Plavškem Rovtu. Odložila sta me v sobi, kjer so po klopih že ležali drugi ranjenci. Zdravnik je vse pregledal, nato nas je Štrukelj z vozom prepeljal na Markljevo planino. Mene in Francko Krivec-Bredo je Štrukelj odpeljal v skrivališče. Ker sem izgubil veliko krvi, sem bil zelo slab. Ob 10. uri je prišel k meni Crtomir z žalostno novico. V akciji na Hrušici sta padla Tone Starman-Zvonko s Planine pod Golico ter Rudi Toplikar s Primorske. Poleg dveh padlih tovarišev pa je bilo tudi pet huje in dva lažje ranjena. Bombo, ki je eksplodirala na dvorišču Korenca, je vrgel njegov hlapec.

Hlapca so borci koroškega bataljona čez dva meseca na Hrušici zajeli in pripeljali v štab, ki je bil pri savskih jamah. Obsojen je bil na smrt in sodbo so takoj izvršili. Ker sta prejšnji večer padla dva naša borca, se je vodja naše VOS grupe odločil, da jih takoj maščuje. Za izvršitev akcije je določil Leona Šmida-Daneta in Andreja Koširja. Omenjena tovariša sta se kmalu vrnila ter povedala, da je akcija uspela in da je pravici zadoščeno.

Jaz sem bil že tri do štiri dni v skrivališču, a še vedno zelo slab...

Tovariš Zvone je nehal pripovedovati, čeravno sem ga prosila, naj mi še kaj pove. Niti opazila nisem, kako hitro je minil čas in da bi bilo res prav, da se poslovim. Obljubil mi je, da mi bo povedal še kakšno dogodivščino iz partizanskih dni, samo kdaj drugič. Poslovila sem se od nekdanjega borca narodnoosvobodilnega boja, ki so mu vsi ti dogodki še tako živo pred očmi, kot da bi se zgodilo večraj.

To sem zapisala po pripovedovanju tovariša Zvoneta Ažmana-Bogota, ki zdaj živi na Jesenicah pod Marco št. 1.

VLASTA VISTER

Sedem življenjskih zgodb, napisanih z roko, ki ni bila prizanesljiva.

Ime mu je Ludvik Strajnar. Doma je iz Medvedjeka pri Velikem Gabru. »Dvanajst otrok je bilo pri hiši in samo še trije smo živi,« je začel svojo pripoved. Spremljale so jo solze Justine, njegove življenjske družice. »Že leta 1941 sem se vključil v OF in z menoj sestra Alojzija in brat Tone, čeprav oba gluhonema.« In prisluhnili smo pretresljivim spominom, kakršne lahko piše samo vojna.

»Tako je morala biti,« pravi Ludvik, »kot moram danes počivati, pa ni lahko. Navajen sem delati, dajati.«

Trinajst let je bil Ludvik Strajnar predsednik borčevske organizacije in te dni je prišel po desetih tednih iz bolnišnice. Droban je in bled, žalosten. Ni mogel skriti tega, kar nam ni povedal. (»S tri tisoč dinarji pokojnine živiva,« je med pogovor vskočila Justina.) Kar boli, kar bi ne smelo biti tako. Nismo vpraševali, pa smo se poslovlili brez besed.

Poslovlili smo se od Ludvika Strajnarja, nekdanjega odposlanca Kočevskega zbora.

»Dobrega ni bilo nič,« je dejal Franc Milavec, ki tudi živi v Trebnjem, ko smo ga pobarali, kako je bilo v vojnih dneh. »Tu sem, naredite z menoj, kar hočete,« se je prvega srečanja z okupatorjem spomnila njegova žena Marija, »Le kje je človek takrat jemal toliko poguma in trdnosti?«

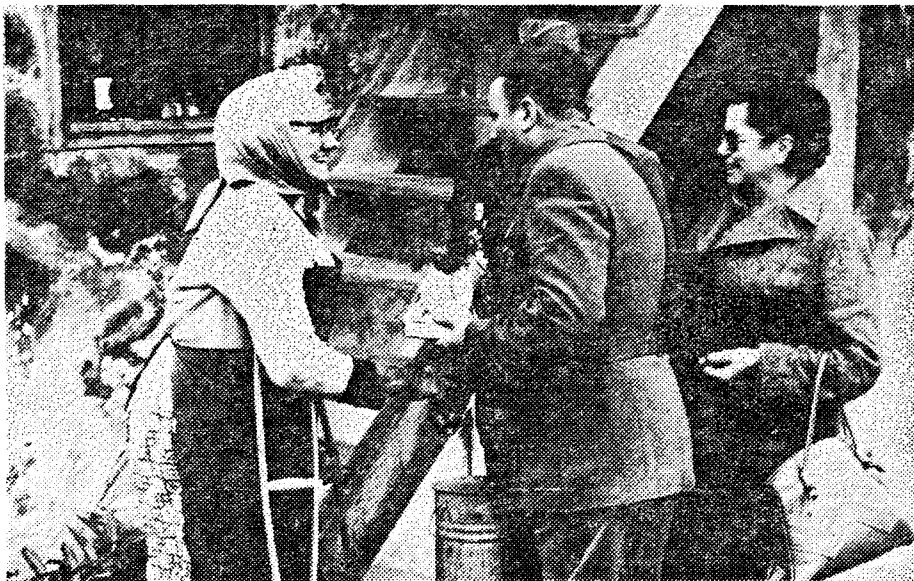
Oseminosemdeset in stiriinosemdeset let sta si že naložila na hrbet. Visoka starost. Franc je komunist od 1918. leta. Tako je vzgajal tudi svoje sinove. Pa so rekli: »Mi gremo v gozdove!« Odšli so in niso se več vrnili. Padli so kot borci Brežiške čete. Albin je imel devetnajst, Marjan dvajset in Ivan osemnajst let. Ostal jim je le France, ki je umrl kmalu po vojni.

»Od žalosti,« pravi Franc Milavec. »Da, tudi od žalosti se lahko umre.«

Tam na steni v prijetnem domu, kjer Franc in Marija preživljata jesen svojega življenja, visi priznanje za zasluge pri razvoju samoupravnega socializma. Franc Milavec je komunist in zanj ni počitka. »Tu je partijska

PODOBE NAŠIH LJUDI

Dali so vse in še več

Pri Koščevi mami na Brinju

članarina, a nihče ne pride ponjo,« je navrgel mimogrede. On pa, pravijo, da ne zamudi niti enega sestanka, čeprav je najstarejši komunist v trebanjski občini.

»Bilo je hudo in nič kaj rada se ne spominjam vojne,« je dejala devetinsedemdesetletna Julija Kocijan iz Brezovice pri Mirni, ko so ji Angela Kos, Lado Lapajne-Branko in Pavle Herbst, predstavniki Odbora partizanskih kurirjev in vezistov v zahvalo za vse, kar je storila za našo stvar, stis-

nili roko v pozdrav in izročili skromno darilce.

»Dober fant je bil, priden, varčen, skromen, ta moj Alfonz,« nas je pozdravila Ljudmila Simončič, enainšestdesetletna Koščeva mama iz Brinja. Imel je enaindvajset let, ko je 26. julija 1943 padel pri Žužemberku kot borec Gubčeve brigade. »Trpeli smo, trpeli in kako so me tepli tam na Rakovniku!«

Še se Koščeva mama spominja, koliko kruha in klobas je spekla za njene fante, kot rada pravi.

Na Debevcu, kamor jo je Koščeva mama kot terenska politična delavka nič kolikokrat mahnila, živi Rezka Janežičeva. Bolehna je in postelja ji je najbolj zvesta tovarišica. Osemdeset let je že napolnila in mnogo spominov je zbledelo, le hčerke ne more pozabiti. »Komaj devetnajst let je imela naša Rezka, ko so jo 1944. leta ujeli in ustrelili.«

Še je bilo gorja in Janežičeva domačija je kar dvakrat gorela.

Na Debevcu smo obiskali tudi petinosemdesetletnega Matijo Kralja. »Imel sem jih rad in dal sem jim vse, kar je bilo pri hiši,« je rekel. »Utruje ni so prišli, jaz sem pa stražil.« S ponosom je povedal, da je bil sin Stan-ko, danes aktivni oficir JLA v Titogradu, borec Tomšičeve brigade, Petnajste brigade in Jurišnega bataljona Petnajste divizije in da bi bila hčerka Kristina tudi v vrstah borcev za svobodo, da je niso že prvo leto vojne odpeljali v nemško koncentracijsko taborišče.

»Vsaj živa sta mi ostala,« pravi Matija.

V Dobrničju smo potrkali na vrata Alojza Zupančiča, vojaškega vojne- ga invalida. Pet otrok je vzgojil, dvoj- no štetje ima priznано od 1941. leta, med vojno je bil dvakrat ranjen. In do zdaj ni bil niti enkrat na brez- plačnem zdravljenju in ugodnosti, ki mu jih nudi invalidnost, kot da ni znal izkoristiti. Hudo je bolan in po- treben je tople, tovariške besede. Vsaj tako se nam je dozdevalo.

»Samo da bi hčerka, ki se odprav- lja na šolanje v Ljubljano, dobila št- pendijo,« je rekel tiho.

Lado Lapajne-Branko, Pavle Herbst in Angela Kos so minulo soboto ob- iskali tudi Janeza Milavca iz Roj pri Trebelnem, ki je na zdravljenju v no- vomeški bolnišnici... Mrak je že le- gel na zemljo, ko so se vračali proti domu. Obiskali so osem tovarišev in tovarišic, več kot dvajset so jih ob- darili.

Partizanski kurirji in vezisti jih na njihov praznik, praznik trebanjske ob- čine in na svoj praznik, niso pozabili.

MILENA STRAJNAR

Sedaj pa se je, kot v zboru naučena, og- lasila skupnica:

»Stara baba iskercā, jedla sok iz pisker- ca...«

Jurčičev spomin leži nad pokrajino. Hribi z ro na Muljavi v dolino, po pobočjih navzgor, do bleščečega obzorja, kipijo tem- ni gozdovi, kjer se skrivajo razvaline gradu Slemenice. Na pokopališču pri sv. Janezu spodaj ob cesti pa ležijo v senci lip kosti zadnjih slemenjskih gospodarjev Födrans- bergov.

Na Muljavi smo. Strmimo v hiše kot bi pričakovali, da bo od nekoč skočila v naš zorni kot Jurčičeva domačija. Ne samo di- jaki, tudi profesor Zgodnik se je tokrat prvič nakanil prestopiti pisateljev prag. V mislih si je risal podobe starinskega pohiš- va iz dragocenega lesa, ki se lesketa v žlaht- ni polituri, knjižne omare za vrati iz bru- šenega stekla, ki po policah razkazujejo v zlato in usnje vezane knjižne izdaje. Sredi sobe bi morali biti izrezljani stoli pa zamet- ni naslonjači in miza z velikim črnolnikom. Tudi pisateljevo pero in nedokončani Jur- čičev tekst bi morala ždeti na njej.

Na podstavku iz črnega marmorja je ležala pod florom pisateljeva posmrtna ma- ska, črno obrobljena osmrtnica in na ža- metni blazini so se lesketala odlikovanja.

V iskrenem spoštovanju do pisatelja si obiskovalci nemo ogledujejo fotografije iz njegovih mladih let. Predstavljajo si svet nesmrtnega Desetega brata, ki ga ponazar- jajo Vavpotičeve vinjete. Iz velikanskega zlatega okvirja, skoraj od stropa do tal, sega pisateljev portret. Slikar je z barva-

nimi sencami v tisočerih odtenkih na obra- zu izrazil vse neizmerno bogastvo pisatelje- vih misli in čustev. Sleherna poteza na obrazu, guba na čelu, govorniki obiskoval- cem: bil je velik umetnik!

Dijaki so posedli v hlad pod jablano na lesene klopi okrog mize, nekateri na travo in strmeli v Jurčičevo rojstno hišo.

»Majhen domek,« je rekel Andrej. »Zdi se, da je najmanjši na Muljavi — skoraj bačarska reva.«

S častitljivo starostjo se zdi, da sameva med bogatimi gruntarskimi poslopji. Oken- ca gledajo na vzhod, pri zadnjem, desno od vrat, je vzdignjena plošča iz sivega mar- morja. Tam je zapisano, da se je v tej hiši »porodil« velik pisatelj in da so mu ploščo vzdigali za spomin njegovi »častivci«. Levo od vrat je v zid potisnjena plošča iz belega marmorja in na njej sta z rdečimi črkami zabeleženi letnici 1844—1944 in pi- sateljevo ime. Izvršni odbor OF je med narodnoosvobodilnim bojem, ob stoletnici pisateljevega rojstva, dal vzdigati podobno ploščo s posvetilom. Le-to pa so domobran-

ci iztrgali iz stene in jo odnesli kdo ve kam.

☆

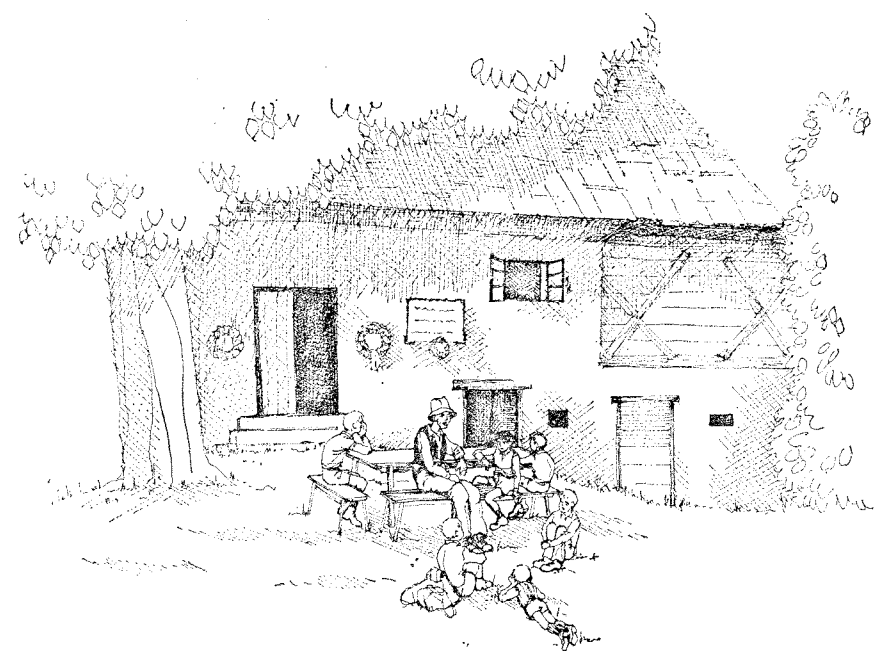
Na pragu Jurčičeve domačije se je po- javil mlad moški, po lovsko napravljen. Profesor Zgodnik mu je segel v roko — pi- sateljevemu pranečaku. In kakšno presene- čenje! Ugotovila sta, da je bil Ciril leta 1939 profesorjev učenec na novomeški gim- naziji.

Ko sta stopila skozi vežna vrata v majh- no, starinsko kuhinjo brez štedilnika, ko sta stala ob odprtem ognjišču pod črnim obo- kanim stropom in na tleh iz zbite ilovice, kjer je prezebala Jurčičeva mati, sta se ved- no govorila o časih tik pred vojno. Dijaki pa so strmeli v burkije, s katerimi so Jur- čičevi potiskali ilovnate lonce v peč, hodili so po sobici z nizkim stropom iz lesenih tramov in se čudili. Nekdo je opazil kresil- no gobo in drugi je dodal, da si je z njo verjetno Jurčičev ded nažigal pipo. Peč, za katero je verjetno sedel, je majhna, prava želarska, oguljena in od starosti razpokana. Gruntarske so velike, močne, da lahko na- enkrat leži ali sedi na njih vsaj pol du-

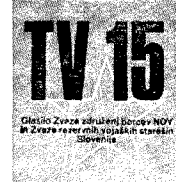
cata ljudi. Na Jurčičevi pa sta imela pro- stor verjetno samo mali Jožek in domača muca.

Zdaj je profesor Zgodnik opazil dve zakajeni fotografiji brez šip. Ena je pri- kazovala maturante ljubljanske gimnazije iz leta 1865. Na njej so se risali bradati obrazi profesorjev, dijakom pa je po teda- njem načinu fotograf z retušo zabrisal vse poteze. Nekaj živih potez je ohranil do da- našnjih dni le Jurčičev obraz. Imel je oster, odločen in nekoliko bolehen izraz. Dru- ga fotografija je predstavljala tri »Ameri- kance«, ki so odšli s trebuhom za kruhom čez veliko lužo ob koncu prejšnjega sto- letja. Bilo je to v času, ko je slovenska kmečka gruda umirala, ko so domovi lezli v dolgove, ko ni bilo dela in ne kruha. Avstrija je bila mačeha, Amerika neznani up. Doma ena krona, v Ameriki en dolar — torej petkrat več. In ljudje so bežali »kakor pred kugo!«, kot je zapisal Ivan Cankar.

(se nadaljuje)

Dijaki so posedli v hlad pod jablano, nekateri na lesene klopi...

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljub- ljana, Miklošičeva cesta 28 kot gla- silo Zveze združenih bor- borcev NOV in Zveze rezervnih vo- jaskih starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik SILVO TERSEK

Novinarji: NEVA MUZIC, ANDREJ SKALERIČ, MILENA STRAJNAR, POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Uprava in naročniški oddelček »TV 15«: Miklo- šičeva cesta 28, pp 598/XI., 61000 Ljubljana; Itekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 140 dinarjev, za inozemstvo 160 dinarjev, posamezna številka v prosti pro- daji 3 dinarje

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk in klišei: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35